

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Anders W. Berthelsen

BOLBRO- BOGEN

Bolbro- bogen

Bolbro- bogen

Af Anders W. Berthelsen

Anders Wedel Berthelsen:
BOLBRO-BOGEN
Udgivet af
Forlaget Skulkenborg
Pæregrenen 127
5220 Odense SØ
Tlf. 66 15 62 10
E-mail: awb@awb.dk
Hjemmeside: www.awb.dk
Tryk: Helmer Jensen Bogtryk, Odense
Copyright: forfatteren

ISBN 978-87-88475-34-0
4. udgave
Odense 2009

1. udgave 1994: 3700 eksemplarer.
Nu trykt i 4800 eksemplarer.

I samme serie:

Skibhus-bogen
Dalum-Hjallese-bogen
Hunderup-Munkebjerg-bogen
Tarup-Paarup-bogen
Korslække-Tornbjerg-bogen

Indholdsfortegnelse

En affyringsrampe	7
Da Bolbro var en bro	10
Bolbro på museum	13
Da Bolbro var otte gårde	14
Fusionen med Odense	18
Revolverstræde	20
Lokomotiv-husene	23
Skidtmændenes gade	25
Bolbro-bisser	28
Bolbrofolk i tal	29
Hjemmet for de hjemløse	30
Guder, gader og godtfolk	32
Træbyen	36
Telegrafisten og hans hellige hus	40
Bolbro Villaby	43
Borgmesteren på Højemarksvej	46
På rad og række	47
En hård nitte fra Stadionvej	54
Naboskab, fællesskab, utroskab	55
Den røde blikkenslager	59
På arbejde	61
Sukker-eventyret	64
En blomstrende virksomhed	66
Lykken på løkken	67
Bolbro-bussen	71
Ni år i skyerne	73
Da Bolbro blev kastreret	75
Evald blev taget af tyskerne	77
Orla døde for Danmark	79
Sportens kvarter	81
Født som stjernes kud	87
Folkets teater	88
Byens største skole	90
Ny skole på rekordtid	93
Skolen på toppen	96
For de yngste	97
Biffen	98
Visdommens kilde	99
Den usynlige kirke	100
Kold krig i Højstrup	103
Kampen for et nærmiljø	105
Skriftlige kilder	110
Noter	111
Bolbros gadenavne	112

En affyringsrampe

Har man viftet med tommelfingeren ved Odenses sidste hus på toppen af Bolbro Bakke, kender man bydelens funktion i den internationale fjerntrafik. Bilerne, de drøner bare forbi, som Kim Larsen synger i Blaffersangen. Bolbro er Odenses affyringsrampe mod vest. Mod Englandsbådene. Mod Hamburg. Mod uendeligheden. Væk.

Engang var det omvendt. Da søgte bilerne den modsatte vej. De valfartede til Bolbro. I ni år rakte bydelens navn mod tinderne. Så kort tid fik Bolbro lov at eje et tårn, der var Europas næsthøjeste, kun overgået af Eiffeltårnet i Paris. Men tårnet blev bombet og glemt.

For de fleste er Bolbro i dag en bilist-besværlig bakke, fem lyskurve og en idrætspark.

Hovedgaden i Bolbro er Middelfartvej. Den gamle Hovedvej A1 og Europavej 66. Et firesporet asfaltbånd, der på afstand ser ud til at brase lige ind i alteret i Odense Domkirke, men når at bremse op forinden på Vesterbro.

En anonym, tilsyneladende historieløs bydel. Ingen slotte, ingen herregårde, ingen trestjernede seværdigheder. Ingen berømte vartegn, der kan give bolbroerne samhørighed, siden tårnet forsvandt. Ikke så meget arvegods at forholde sig til.

Selv bolbroerne kender knap bydelens historie, for dens rødder blev brutalt kappet over, da Bolbro uddøde som landsby og blev genfødt som forstad.

Bydelen virker ung. Næsten alt byggeri er skabt i et enkelt århundrede. Men navnet Bolbro er ældgammelt og nævnes i de historiske annaler allerede i 1471.

Trods Odenses vokseværk ud over markerne er Bolbro forblevet en satellit med en sikkerhedszone til "dem inde i byen".

Førhen var det fælleder, der dannede et ingenmandsland mod Odense. I dag skaber jernbanen skellet mod øst.

Lige så fast ligger Bolbros vestgrænse. Den går ved det sidste hus på Bolbro Bakke. Der er ikke bygget længere ud i årtier. For hvem vil bo ved et bilmylder.

Bolbro har grænser som en gammel nationalstat. Forestiller man sig Odense som en lagkage og skærer et stykke fra venstre, så har man Bolbro på kniven.

*For de fleste er Bolbro en bilist-besværlig bakke. Men bydelen lever sit eget liv nede ad sidegaderne og parallelgaderne, mens bilerne suser af sted på Middelfartvej.
Foto: Niels Nyholm 1994.*

Skønt anonym på overfladen har Bolbro sit eget særpræg. Bolbro er arbejderhusenes frilandsmuseum. En forstad, som kan fremvise samtlige typer af boliger for småfolk i det 20. århundrede.

Bindingsværkshuse, havehuse, træhuse, husvildehuse, tvillingehuse, tofamilieshuse, enfamilieshuse, rækkehuse, socialt boligbyggeri og moderne klyngehuse.

Bolbro spreder sit eget aftenlys fra Middelfartvejs gullige lamper. Bolbro udstøder sine egne lyde fra tung trafik og jubel fra sportsarenaerne. Engang snusede kvarteret til lugten af sukkerroer.

Måske har bolbroeren tilmed sit helt

eget sprog, en uefterlignelig variant af lavodenseansk: *Ha ka ik amskoles!*

Bolbro lever sit eget liv nede ad sidegaderne og parallelgaderne, mens bilerne suser af sted på Middelfartvej. Her har de berømte Bolbro-bisser boet i træhuse. Her har gaderne haft farverige øgenavne: Revolverstræde, Skidtmændenes gade, Lokomotivhusene, Gummiløse, Rottederne, Aldersrenten osv.

Her har sabotører bekæmpet tyskerne med livet som indsats. Og her har titusinder af odenseanere kæmpet om bolde og point, for Bolbro er også sportens mekka.

Men de fleste har haft et stille liv. Pas-

set deres job på de store arbejdspladser i Odense, passet deres altankasse, passet deres baghave eller kolonihave. Og passet til det socialdemokratiske billede af en veltilpas og veltilpasset dansk arbejderklasse uden større fordringer til livet end en toværelses med adgang til bad.

Indbyggertallet toppede i 1965, dengang Bolbro kulminerede som efterkrigsforstad med tusindvis af børn, stribevis af boligblokke og 16.231 indbyggere.

I 2008 huser bydelen 10.036. Der er flere ældre end tidligere - og færre børn. Unge flytter stadig ind i de billige lejligheder. Men mange flytter hurtigt væk igen.

Bolbro har form som et stykke lagkage. Jernbaneskinneerne til Middelfart og den nedlagte jernbane til Brenderup løber sammen i lagkagestykkets spids. Luffoto: Provinsbanken ca. 1970.

Det firesporede asfaltbånd gennem Bolbro ser ud til at brase lige ind i Odense Domkirke.

Foto: Niels Nyholm 1994.

Zapper sig ind på et nyt og "finere" kvarter.

Samhørighed, fælles værdier og fælles livsrytme er en mangelvare i fjernbetjeningens, indkøbsvognens og arbejdsløshedens tidsalder. Bolbroerne slås for at holde sammen på de sidste stumper og stykker. De protesterede i hobetal, da Odense Byråd tog et af deres få holdepunkter fra dem. Skolen, som havde været byens

største. Herfra gik bolbroernes verden.

Her var katedralen, der knyttede en bred efterkrigs generation af børn sammen i fælles Bolbro-bevidsthed. Skolen blev ikke bombet som tårnet. Den blev lukket af et flertal i byrådet. Bolbroerne tog kampen op for en fælles lokal identitet - et ståsted, både fysisk og mentalt. De krævede skolen omdannet til et beboerhus. Og de vandt.

Lokalpatriotismen lever - men heller ikke mere. Bolbro er et kvarter, der kun er tildelt få ord i historiebøgerne. Bolbro har hverken et lokalhistorisk arkiv eller en lokalhistorisk forening.

Men det betyder ikke, at Bolbro er historieløs. Kun at arbejdet med at grave historien frem er en større udfordring i Bolbro end i andre kvarterer.

Da Bolbro var en bro

Bolbro var oprindelig en bro. Bulbroen blev den kaldt. Den krydsede Årenden, der løb mellem Sanderum Mose i syd og Næsbyhoved Sø i nord. Det lille vandløb er også blevet kaldt Klavsbæk og Bolbro Rende.

Bulbroen bestod af træstammer, deraf navnet. Ordet "bul" er oldnordisk og betyder 'planke' eller 'træstamme'. Det genkendes også i nutidige ord som "bolværk" og "boulevard".

Stednavnet Bulbro om en lokalitet vest for Odense optræder første gang i 1471. Senere forvanskes det til Bulbroe, Bwlbro. Bolbroe, Boelbro og endelig Bolbro.

Også udtalen har ændret sig gennem årene. Oprindelig lagde de indfødte uden tvivl tryk på første stavelse, *Bul*-broen. Senere fulgte Bolbro den vest-odenseanske dialekttradition med tryk på sidste stavelse ligesom *Næs-by*, *Lum-by* og *Blommens-hyst*.

Træbroen stod ved den nuværende Rømersvej, dér hvor fodboldfolket i dag leder efter p-pladser før kampene i Superligaen.

Her blundede Bolbros gamle landsbygade, som havde gårde på begge sider. Hestevogne, der skulle fra Odense mod vest, agede ad landsbygaden og krydsede Årenden, før den nuværende Middelfartvej fik sit snorlige, sydligere forløb med domkirken som pejlemærke.

I dag er Årenden alias Bolbro Rende usynlig. Den er lagt i rør gennem Bolbro, men dukker dog op uden for sognet, lidt længere nordpå, i udkanten af Snapindskoven.

Kortet fra 1775 viser, hvor Bolbro Rende (Årenden) krydsede den gamle landsbygade i Bolbro.

Bolbro Rende er i dag usynlig, bortset fra en lille stump nord for sognegrænsen. En del af renden blev lagt i betonrør i 1952.

Middelfart Landevej

Landevejen gennem Bolbro er til gengæld umulig at overse. Talrige gange er den blevet udbygget, belagt, rettet ud, gjort bredere og tilpasset trafikudviklingen fra hestevogne til lastvognstog, så den i dag deler Bolbro som en Berlinmur.

Landevejen blev i 1594 beskrevet som så dårlig, at "man om vinteren og i dårligt vejr vanskeligt kan komme frem".

Et større vejarbejde stod på i ca. 25 år og blev fuldendt i 1820, da vejen fremstod med sin nuværende linjeføring, der er tegnet efter en lineal.

Gennem Bolbro blev landevejen lagt 170 meter mod syd.

Brugerbetaling skulle finansiere den nye gruslandevej, og bomme blev sat op for hver mil. To skilling for en bondevogn og fire skilling for en finere vogn kostede det at passere.

Bønderne i Bolbro klagede over, at de skulle betale bompenge både på udturen og hjemturen, når de kørte deres børn til skole i Hunderup. De blev fritaget for at

Middelfartvej er gjort bredere mange gange. På billedet fra 1949 er jernbaneviadukten for smal til publikum efter en fodboldkamp på Odense Stadion mellem OB og B1909.

Middelfartvej går som et jerntæppe gennem Bolbro.

Foto: Niels Nyholm 1994.

betale bompeng, når der var skolebørn med på vognen.

Også togtrafikken gjorde en overgang færdselen på Middelfartvej til et forhindringsløb. Da Fyn fik sin første jernbane i 1865, blev skinnerne lagt tværs over Middelfartvej. En viadukt har siden 1914 ført togene under vejen.

Middelfartvej var også i begyndelsen af 1900-tallet i en miserabel stand. Bolbroeren Niels Marius Olsen skriver: "Bilen, dette spændende køretøj, kunne vi høre dernede ved gadekæret, når der kom én

kørende på Middelfart Landevej, og så kunne vi nå at løbe ned til landevejen og se den. Vejen var i en ringe stand, så der blev ikke kørt så stærkt. Jeg husker, at vores lokale byrådsmedlem fremførte i byrådet, at der burde gøres noget ved vejen, da hullerne var så store, at hønsene kunne lave reder i dem".

Op gennem det 20. århundrede har Middelfartvej ædt sig tykkere og tykkere. Den voksende bilpark gjorde jernbaneviadukten til en flaskehals. 5.300 biler kørte dagligt over viadukten i 1952. Syv år

senere passerede 9.000 biler om dagen. Og i 1964: 13.000 biler - selv om strækningen gennem Bolbro i mellemtiden havde mistet sin status som Europavej. En ringvej syd om Odense overtog titlen i 1958.

Viadukten blev i 1953 gjort ti meter bredere i hver side og fik dermed samme tykkelse som resten af vejen. Den ældste del af jernbaneviadukten forsvandt i 1989, da den blev målt og fundet for lav til fremtidens el-togdrift.

Men en bro er der stadig i Bolbro.

Bolbro på museum

Vil man kende Bolbros ældste fortid, skal man rejse til København. Guldskatte fra Bolbros marker er udstillet på Nationalmuseet.

Fire bønderkarle gik i 1852 og svingede skovlene for at grave grøfter ved Højstrup, da de pludselig stødte på en skat af guld.

Marken viste sig at gemme et halvt hundrede guldstykker, bl.a. ti såkaldte guldrakteater, en slags smykkeplader med portrætter af skæggede mænd med hjelme.

Bønderkarlene fik fat i professionelle arkæologer. Det viste sig, at de havde gjort et fund, der var lige til guldkammeret på Nationalmuseet.

44 år tidligere var en anden guldskat dukket op af Bolbros marker, formentlig nogenlunde samme sted. Dengang bestod skatten af en 360 grams guldring.

Arkæologerne mener, at guldfundene stammer fra det femte århundrede. Om fastboende har gravet dem ned som offergaver - eller om de er skjult af et folk på flugt? Arkæologerne aner det ikke.

Guldringen blev i første omgang indleveret til Det Kongelige Kunstmuseum, men blev i 1845 overflyttet til Museet for de Nordiske Oldsager (Nationalmuseet) i København.

Ringen vendte i 1960 hjem til Fyn som en jubilæumsgave fra Nationalmuseet til Fyns Stiftsmuseum. Den er i dag udstillet på Bymuseet Møntergården.

De øvrige guldfund, som er de første spor af mennesker i Bolbro, kan ses på Nationalmuseet.

*En guldring dukkede i 1808 op af Bolbros marker. Den er udstillet på Bymuseet Møntergården i Odense.
Foto: Niels Nyholm 1994.*

Da Bolbro var otte gårde

Skæbnen har været hård ved Bolbro. Som dinosaurerne uddøde den. Men modsat de forhistoriske uhyrer opstod den igen.

Bolbro var tidligere en landsby. I århundreder bestod den af otte gårde. Når andre landsbyer vokser til forstæder, bevarer de landsbykernen, hvorefter villaer og boligblokke knopskyder ud over markene. I Bolbro er den gamle landsbykerne udslettet som ved et meteornedslag. Ikke en eneste bondegård har overlevet.

Som ramt af jungleloven blev Bolbro ædt af sin store nabo. Sådan gik det talrige danske landsbyer, da industrien fløjtede op for den store folkevandring fra land til by; de blev til forstæder eller sovebyer. Men det er få forstæder, hvis oprindelige landsbystruktur er så usynlig som Bolbros. Landsbyens kerne lå omkring den nuværende Rømersvej. Men centrum i forstaden Bolbro ligger længere mod syd, på Hauges Plads.

En storbrand satte fut i Bolbros nedtur som landsby. Branden brød ud i 1849 i en af landsbyens otte gårde. Både ejeren, Hans Pedersen, og hans svoger, Hans Hansen, døde af forbrændinger.

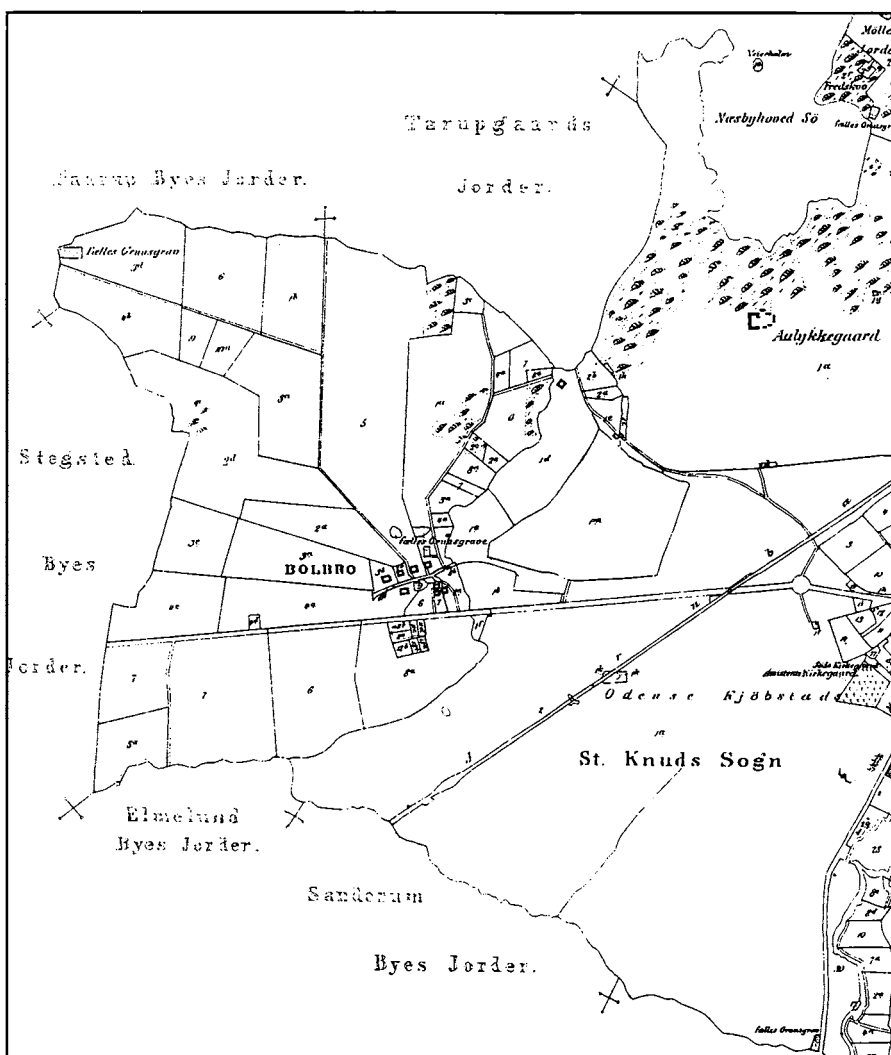
By i flammer

Hele seks gårde blev lagt i aske. Nogle blev genopbygget, andre udflyttet eller opgivet. De mest kendte er den oprindelige Bolbrogård (Bolbrogade 27), den senere "busgaragegård" (Bystævnevej 5) samt Provstegården og Lundsgården, der går igen i aktuelle stednavne.

Provstegården har lagt navn til både en skole og et plejehjem. Den lå først i selve Bolbro, men flyttede efter storbranden længere vestpå, til Elmelundsvej. Gården blev i 1949 overtaget af Odense Kommune, som jævned den med jorden. Menighedsplejen åbnede i 1974 et plejehjem på gårdspladsen.

Provstegårdens sidste private ejer, Anna Kirstine Rasmussen, blev født på gården og endte sine dage på samme matrikelnummer. Hun fik plads på plejehjemmet, hvor hun døde som 99-årig i 1987 med udsigt til et fuldvoksnet kastanjetræ, som hun selv så blive plantet i tidernes morgen. Personalet på Provstegårdshjemmet husker stadig, at fru Rasmussen kaldte sit værelse for "hønsegården". Værelset ligger nemlig, hvor familien på Provstegården i sin tid holdt høns.

Lundsgården var opkaldt efter en gård-ejer fra Kværndrup, Hans Rasmussen Lundsgaard, der købte gården i 1840. Den lå oprindeligt nord for Middelfartvej, men blev efter storbranden genopført syd for landevejen. Lundsgården udstykkede etapevis hele sin jord til parceller, bl.a. til vejen Lundsgårdsvej.

Gårdene i Bolbro lå tæt samlet inden storbranden i 1849.

Gården, som fik adressen Lundsgårdsvej 3, var i mange år et anakronistisk landligt islæt, hvor forstadsfolket hentede frisk komælk. Den blev nedlagt i slutningen af 1960'erne, hvorefter den sidste stump jord blev skåret ud til moderne 70'er-villaer.

Den oprindelige Bolbrogård fik forsvundet tilværelsen af De Danske Sukkerfabrikker. De købte gården i 1874 for at dyrke sukkerroer til fabrikken i Odense.

Sukker-eventyret varede frem til 1939, da Odense Kommune købte Bolbrogården og rev stuehuset ned. Nogle af gårdens bygninger brændte allerede i begyndelsen af 1930'erne, da en indlogeret spritter viste sig at være pyroman.

“Busgaragegården” på Bolbrogade 4 (senere Bystævnevej 5) var det stuehus, som levede længst. Odense Omnibus A/S havde fra 1923 til 1952 remise i gårdens længer.

Bilfirmaet Fehr & Co. købte gården i 1954 og gav den navnet Bolbrogården. Firmaet udlejede fra 1994 til 1998 stuehuset til et værested for aids- og hiv-ramte, men rev derefter huset ned for at bruge grunden til udstilling.

Der er ingen landbrugsjord tilbage i Bolbro. Kun sognets nordvestlige del, Højstrup, minder stadig om en landlig fortid i Odense Vest. Her bruges de oprin-

delige skove, marker og enge som militær legeplads. Odense Kommune købte i 1949 de kæmpemæssige arealer af Fyns Stifts Husmandsskole og afgav dem til Odense Kaserne.

Stednavnet Højstrup stammer fra to gårde, Store og Lille Højstrup, også kaldet Højstrupgårdene. De lå uden for Bolbros landsbykerne, men smeltede sammen med Bolbro, da forstaden rakte sine fangarme mod vest.

Stuehuset på Store Højstrup gik i mili-

Denne gård i Bolbrogade blev revet ned i 1940'erne. Den tilhørte J. A. Grossmann.

Den oprindelige Bolbrogård blev drevet af De Danske Sukkerfabrikker. Billedet er fra vinteren 1938/1939, den sidste roesæson, inden gården blev jævnet med jorden.

Provstegården har lagt navn til Provstegårdskolen. Nu ligger der et plejehjem på grunden.

Lundsgården har givet navn til Lundsgårdsvej. Foto 1934, udlånt af Inge Jørgensen.

tærtjeneste, hvorimod Lille Højstrup blev revet ned.

Også navnet Rismarksvej vidner om kvarterets landlige barndom. Marken nord for Bolbro hed "Rismarken". Den sydlige mark blev kaldt "Gammeltoft".

Kongen ejede Bolbro

Ejendomsretten til Bolbro har skiftet gennem tiderne - og er alligevel let at overskue. Bolbrofolket fulgte passivt med som fæstebønder, da store mænd kæmpede om magten i Danmark.

I præsternes og biskoppernes tid var det Sankt Knuds Kloster, der ejede Bolbro. Så blev det kongen selv, der rådede over landsbyen. I slutningen af 1600-tallet fik justitsråd og landsdommer Jens Lassen de otte gårde som betaling for store kreditter til staten.

Fra 1720 til 1764 var landsbyen igen på kongelige hænder. Ligesom andre dele af Odenses nærmeste opland blev Bolbro et såkaldt kongeligt ryttergods under Odense Slot. Gårdene var fæstegårde under slottet, bortset fra to, som tilhørte Odense By.

Da Odense Slot i 1764 solgte ud af sit ryttergods ved en auktion, fik Bolbrobøndernes arbejdskraft ny ejer. De blev nu fæstebønder under den nyoprettede Ålækkegård.

Noget senere end bønderne andre steder fik Bolbrofolket foden under eget bord og blev selvejerbønder i 1844.

Visuelt lå landsbyen i dvale i flere hundrede år, indtil den store brand i 1849. Men bag den statistiske stilstand - otte gårde og et indbyggertal omkring 70 - gemte sig både pudsige og tragiske hændelser. Gårdmandskonen Apollone Ibsdatter blev i 1776 rendt ihjel af løbske heste. Kun 28 år gammel efterlod hun tre små drenge.

Et andet persondrama udspillede sig i 1847 hos gårdejer Hans Rasmussen. Som 78-årig gubbe giftede han sig med sin husbestyrerinde, der var 47 år yngre. Præcis en måned senere døde den gamle og efterlod sit jordiske gods til den unge enke.

Erindringer om livet på de gamle Bolbro-gårde er fåtallige. Jørgen Hansen Rosling (født 1861), som var karl på en af gårdene, tegner et dystert billede:

"Arbejdet var strengt, da der hørte en stor grusgrav til gården. Maden var tarvelig. Konen var en so. Svigerdatteren var en møgso. De var så store grise, at de mageligt kunne være blevet hængende, om de blev klasket op mod en væg. Øllet var også under al kritik og egentlig ringere end vand," skriver den arme karl.

Vejen, som går lige ud, er den såkaldte "lille vej", som førte fra Bolbros landsbykerne op til gården Lille Højstrup. Rester af vejen findes stadig - som en sti mellem Bystævnevej og Sigfredsvej. Vejen, der går til venstre, er Møllemarksvej. Foto: J. L. Lindegaard.

Stuehuset på Bolbrogade 4 (senere Bystævnevej 5). Hans Andersen byggede gården i 1882. Her ses sønnen Jørgen Andersen, som ejede den fra 1905 til 1942. Foto: 1885. Odense Bys Museer.

Stuehuset på Bystævnevej sprang i 1994 ud som aids-støttecenter. Det blev brækket ned i 1998, da ejeren, Fehr & Co., ville udstille biler på grunden. Foto: Niels Nyholm 1994.

Fusionen med Odense

Bygrænsen omkring Odense havde et unaturligt forløb i 1800-tallet. Bolbro og Hunderup lå begge uden for grænsen og hørte til samme sogn, Sankt Knuds Landsogn.

Bygrænsen skar Middelfart Landevej ved Kancellivej og gik tværs over den nuværende grønsvær på Odense Stadion - nogenlunde langs straffesparksfeltet i den lave målende.

Den gamle Bolbro landsby lå således vest for bygrænsen.

Den kunstige opdeling varede indtil 1901, da Bolbro og Hunderup blev indlemmet i Odense Kommune. 172 grundejere stemte ja, 23 sagde nej.

Det var en udramatisk indlemmelse - helt anderledes end den 27 år lange kamp, som et andet arbejderkvarter, Sct. Hans Landsogn førte for at blive fusioneret

med det mere velstillede Odense. Fusionen mellem Bolbro, Hunderup og Odense affødte kun små notiser i de lokale dagblade.

Hunderup var helt klart hovedgevinsten ved en fusion. Hunderup syd for købstaden var ved at udvikle sig til et villakvarter for tunge skatteydere. Her havde byens borgerskab fundet en idyl, tæt ved å og skov.

Bolbro var endnu så tyndt befolket, at det ikke kunne påføre det konservativt regerede Odense sociale udgifter af betydning.

Derfor var Odense forhuppet på at få hele landsognet opslugt, efter i første omgang kun at være blevet tilbudt en mindre del af Hunderup.

I alt 956 mennesker havde bopæl i det indlemmede Sankt Knuds Landsogn. De 358 boede i Bolbro.

Efter en evighed som bondesamfund havde Bolbro fået sine første nybyggere i 1880'erne. "Prærien" udviklede sig de følgende årtier til en lille satellitforstad med småhuse til arbejdere fra byen. Men bebyggelsen var længe spredt og usammenhængende.

"I begyndelsen af dette århundrede var Bolbro at ligne ved en almindelig landsby. Der var en ubebygget afstand til byen på én til to kilometer, og med datidens samfærdselsmidler taget i betragtning kunne der gå halve og hele år mellem besøg i storbyen Odense," skriver afdøde bolbroer Niels Marius Olsen.

"Bolbro bestod af fire bøndergårde og et halvt hundrede huse beliggende ved Middelfart Landevej og nord for denne. Husenes beboere var for de flestes vedkommende beskæftiget på to arbejdspladser, nemlig Sydfyenske Jernbaner og Odense Kommunes dag- og natrenovation."

Da Bolbro blev indlemmet i Odense, var der kun fire navngivne veje: Bolbro

Som de fleste landsbyer havde Bolbro en mølle, indtil den blev revet ned i 1930'erne. Bolbro Mølle lå på Bolbro Bakke og gav navn til Møllemarksvej.

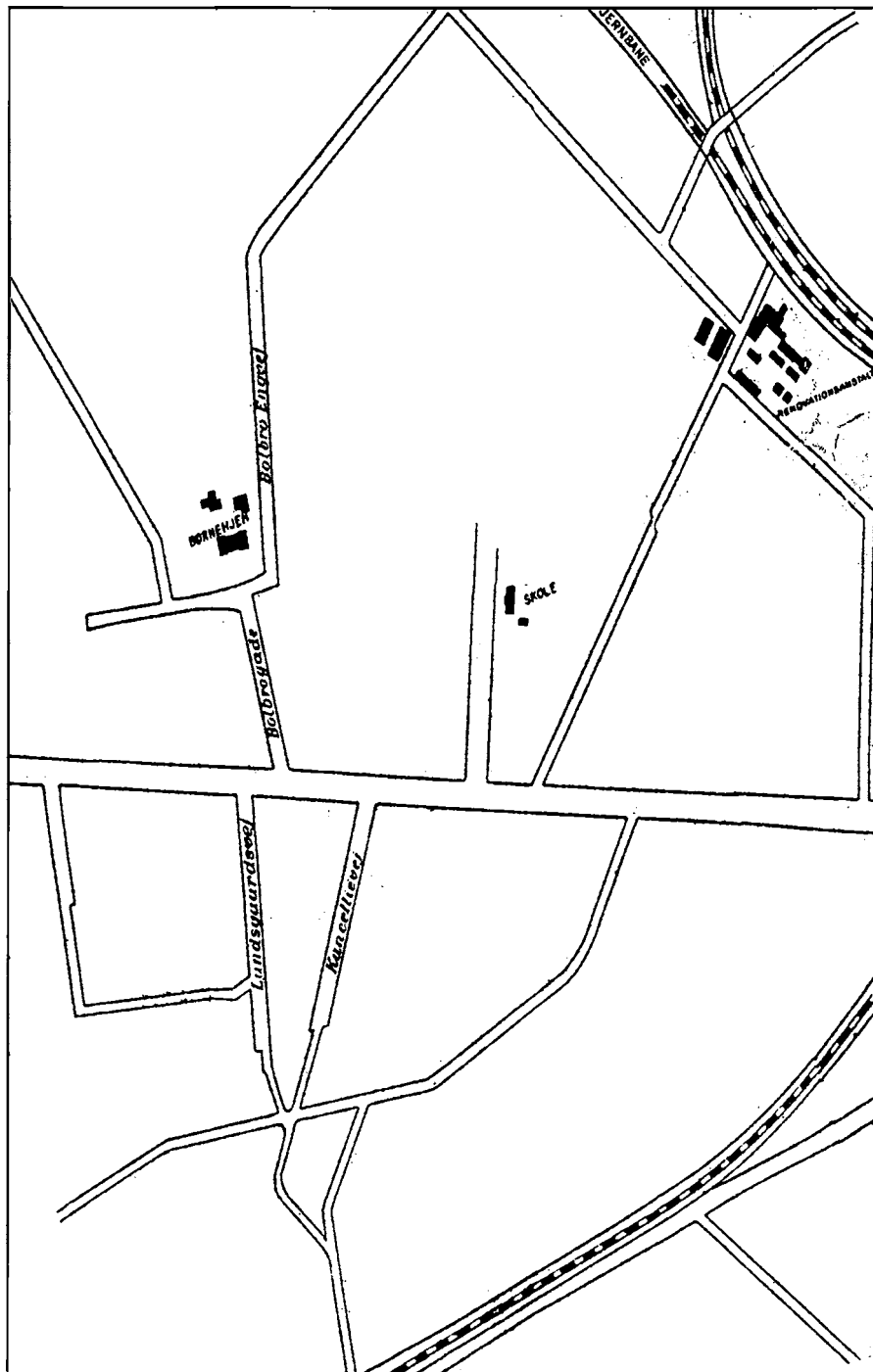
Engvej, Rismarksvejen, Kancellivej og Middelfart Landevej. Rismarksvejen blev også kaldt Fløjtenborgvej efter et hus, Fløjtenborghus, der lå på hjørnet af Rismarksvej og Rugårdsvej.

Der fandtes også en Bolbrogade - men den lå slet ikke i Bolbro. Ved indlemmelsen i 1901 havde Odense allerede en gade, der hed Bolbrogade. Det var den vestligste stump af den nuværende Vestre Stationsvej. Her lå bl.a. Odense Svendehjem, hvor de farende svende holdt til.

Efter indlemmelsen skiftede vejstumpen navn til Gersdorffgade for at undgå forveksling med vejene i Bolbro. Og så var vejen banet for endnu en navneforandring: Den sydlige del af Bolbro Engvej overtog navnet Bolbrogade.

For det gamle, der faldt, dukkede der nyt op, næsten overalt. I industrisamfundets ungdom blev de første bånd knyttet mellem Odense og Bolbro. Sukkerfabrikkerne lagde et koger i grænselandet, hvor også Sydfyenske Jernbaner placerede sit maskinværksted.

Bolbro fik nye arbejderboliger, på Kancellivej, på Lundsgårdsvej. Ny skole, nyt børnehjem. Forstaden var på vej.

*Middelfartvej og et par sidegader.
Så lille var Bolbro i 1920.*

Revolverstræde

Bolbrogade længe før den blev kastreret. For enden af vejen anes Bolbro Børnehjem. "Busgaragegården", senere kaldet Bolbrogården, ses til venstre. Udateret postkort.

Bolbrogade hed en gade i Bolbro. Men den blev kastreret og endte som en indkørsel til en parkeringsplads mellem supermarkederne Lidl og Føtex.

Engang var Bolbrogade bydelens hovedgade. Her lå den første Bolbro Skole. Her lå Bolbrogården, hvor Sukkerfabrikkerne dyrkede roer. Her var gården, der gav natlogi til Odenses bybusser. Og her havde Bolbro Børnehjem adresse.

Bolbrogade rummede også nogle af Bolbros første arbejderboliger. Da landsognet i 1901 blev indlemmet i Odense, var der 12 beboelseshuse i Bolbrogade.

I dag er der ikke et eneste tilbage. De blev revet ned i 1970'erne til fordel for biler og indkøbsvogne.

Alle huse i Bolbrogade er revet ned, og gaden er blevet en blindtarm bag Føtex. Skiltet med gadenavnet er også fjernet, siden dette billede blev taget.

Foto: Niels Nyholm 1994

De små huse var oprindelig stråtækte, men fik senere tegltage. Bolbrogade 17 og 19 lå på en lille sidevej, som i midten af 1930'erne blev skilt ud og fik selvstændigt gadenavn: Bolbrovænget 4 og 6.

Bolbrovænget hed i folkemunde "Revolverstræde". Et hårdnakket ubekræftet rygte fortæller, at et mord har fundet sted i vænget, mens andre mener, at det frygtindgydende navn skyldes en småtosset beboer, som engang skød ud ad sit vindue og dræbte en kat.

Arbejdsmand Hans Jensen (død 1921) søgte i øvrigt om lov til at kalde strædet Hans Jensens Stræde. Den gik ikke. Odense havde i forvejen et stræde af det navn - oven i købet H. C. Andersens fødested.

Bolbrogade har også haft sit eget "Odinstårn". Da det rigtige tårn var bombet, byggede den lokale Georg Gearløs, lagerarbejder Axel Sørensen, Bolbrogade 13, en lille kopi i sin have.

Nu er både originalen og kopien - og hele gaden - væk.

Nej, det er ikke Odinstårnet, men en minikopi i Bolbrogade.

Det kunne gå voldsomt til i Bolbrogade og på Bolbrovænget, der også blev kaldt Revolverstræde. Det var dog kun for sjov, da Svend Jensen blev hængt i 1920'erne.

Et kig indenfor i et af de små huse i Bolbrogade. Alfred Jensen og hans mor lytter til den nymodens opfindelse, radioen. Foto 1926.

Bolbrovænget gik fra Bolbrogade ned til Bolbro Rende. Foto udlånt af Kaj Hansen.

Et af de sidste billeder, der er taget af husene i Bolbrogade. Kort efter blev alt jævnet med jorden. Foto 1973.

Lokomotiv-husene

Husene hænger sammen to og to. Som siamesiske tvillinger. De er alle ens i faconen. Med få undtagelser er de alle hvide eller cremefarvede. De har alle tilhørt jernbanefolk.

På Kancellivej boede fyrbøderne, lokomotivførerne, togmalerne, maskinpudserne og maskinpasserne. De kom alle fra samme arbejdsplads: Sydfyenske Jernbaners Maskinværksted i Kildemosen. Deres huse var såkaldte byggeforeningshuse.

Odense og andre større byer fik i begyndelsen af 1900-tallet hele gader med byggeforeningshuse. En ny lov var årsagen. Politikerne vedtog i 1898 at yde statslån til arbejderboliger. Både private spekulantselskaber og idealistiske byggeforeninger med socialt sigte brugte loven til at bygge stribevis af ens, billige huse.

Folkene på maskinværkstedet dannede "Byggeselskabet af Arbejdere ved Sydfyenske Banes Maskinværksted". De ville selv bygge deres huse. Stedet blev Kancellivej, en sidevej til Middelfart Landevej.

Vejen har navn efter et såkaldt Kancelli-hus på Middelfartvej 100. Trods den akademiske klang var Kancellihuset et hyrdehus, hvor en hyrde, der passede køer på Odense Bys vestlige marker, havde tag over hovedet.

Det tog tid, inden jernbanearbejderne fik tag over deres hoveder. Byggeriet af de 28 tvillingehuse gik i stå. Arbejderne magtede ikke at gennemføre opgaven, når de kom tilsodede hjem fra værkstedet.

Det dengang så pengestærke jernbaneselskab trådte til, kautionerede for byggeforeningen og satte professionelle håndværkere til at fuldføre byggeriet. Tvillingehusene stod klar til indflytning i årene 1908-10.

Solidariteten var i højsædet. Byggeforeningsmedlemmer hæftede solidarisk for hinanden. Gik en familie rabundus, hang de øvrige på tabet. De lavede et fælles

Kancellivej var jernbanearbejdernes gade. Tvillingehusene er lave, lyse og med kviste. På Lundsgårdsvej, som ses bagved, er de røde og i to etager. Foto ca. 1930.

vandværk og gravede brønde i baghaven til Kancellivej 32.

Når et byggeforeningsmedlem havde betalt sine afdrag på de billige boliglån, var huset privat ejendom. Sådan skabtes et himmerige - med egen have - for arbejderne, der ellers var henvist til at bo i små bylejligheder.

Oprindelig var alle regnbuens farver repræsenteret på "lokomotiv-husene" på Kancellivej. Så blev et af dem malet hvidt. Det smittede. Så nu er mange malet hvide og flødefarvede.

Ligesom kulører er forsvundet, er både togarbejderne og Sydfyenske Jernbaneselskab for længst dampet af. Det samme er børn og overboer. I 1910 talte Kancellivej 179 beboere. Nu er beboertallet under halvdelen. De små førstesals-lejligheder er nedlagt.

Tredje generation

Ét af husene på Kancellivej ejes stadig af togfolkets efterkommere.

Familien Hansen har boet i nummer 27 siden 1910. Gennem tre generationer. Først boede farfar og farmor i huset. Farfar var lokomotivfører.

Så arvede deres søn Harry huset på Kancellivej. Han var maskinarbejder på Hastrup Fabrikker.

Tredje generation overtog derefter huset: Harrys to sønner, Kurt og Bent. Kurt er trykkeriarbejder. Bent er maler.

Et liv uden luksus. Landlig idyl og juleplatter på væggene. Jodle-Birge på grammofonen.

To karlekamre på første sal. En stue i stuen. En VW Jetta ved fortovskanten. Alt er fælles.

Begge er ungarle. Bent har et billede af Kurt stående. Kurt har et billede af Bent stående.

"Vi kan slet ikke trives i andre kvartaler end Bolbro," siger de - og supplerer

Bent og Kurt Hansen er de eneste efterkommere af togfolket, som stadig bor på Kancellivej.

Foto: Niels Nyholm 1994.

hinanden som mand og kone. "Jeg var væk i syv år og havde en forfærdelig hjemve," fortæller Bent.

"Da jeg havde arbejde i København, længtes jeg sådan efter Bolbro, at jeg cyklede 30 kilometer op langs Øresund til Rungsted Kyst," husker han.

Det var ikke for at hoppe i sundets bølger, men for at dvæle ved et vejskilt. Vejen fra Rungsted til Usserød hedder mærkeligt nok Bolbrovej.

"Den sidste tid i København cyklede jeg op til Bolbrovej et par gange om ugen."

Om nutidens Bolbro siger Bent: "Meget er revet ned på Middelfartvej. Føtex er en grim klods. Og der er belastede kvarterer omkring Stadionvej og Gotersvej. Men Bolbro har også mange grønne områder og ingen industri overhovedet."

- Er sammenholdet som i byggeforeningernes tid?

Kurt: Nej!

Bent: Nej!

Kurt: Der har været et knusende sammenhold i Bolbro, f.eks. da vi samlede tøj til flygtninge under krigen.

Bent: Jeg kan huske, hvordan familier hjalp hinanden, hvis nogle manglede tøj eller mad. Det sammenhold er gået fløjten. Det forsvandt, da fjernsynet kom. Da fik folk nok i at glo på flimmerkassen!

Skidtmændenes gade

Lundsgårdsvej blev kaldt skidtmændenes gade. Om aftenen vendte mændene hjem med fine kasketter og stinkende forklæder.

De var renovationsarbejdere - eller skidtmænd, som det hed mere bramfrit i Bolbro. De mødte hver morgen på renovationsanstalten ved Snapindvej og kørte ud efter usorteret skidt og møg, først med hestevogn, senere med skraldebilen.

Mens nabogaden Kancellivej opstod som byggeforening på en enkelt arbejdsplads, Sydfyenske Jernbaneværksted, var det en mere blandet forsamling, som meldte sig ind i Byggeforeningen Lundsgård.

Der var glasværksarbejdere, tekstilarbejdere, jernbanearbejdere, skomagere, sadelmagere, en tapetserer og flere andre, da foreningen blev stiftet og købte jord på Lundsgårdsvej, en sidevej til Middelfart Landevej. Først senere flyttede en overvægt af skraldemænd ind i de otte røde kasseagtige tvillingehuse, som byggeforeningen opførte i 1911 og 1912.

Også skraldemændenes formand boede i gaden. Socialdemokraten Frederik Madsen var ikke alene skidtmænd, men også kommunalarbejdernes formand i Odense fra 1920 til 1951. Madsen omtales som en sand "bykonge" i Bolbro, hvor han også havde tillidshverv som formand for Bolbro og Omegns Brugsforening, ligesom han i en kort periode - 1931-33 - var medlem af Odense Byråd. Den travle skidtmænd styrede sine aktiviteter fra boligen på Lundsgårdsvej 16.

Skraldemændene fra Lundsgårdsvej havde fast arbejde og fine kasketter.

83 år under samme tag

Vinduer er skiftet ud, men ellers ser tvillingehusene på Lundsgårdsvej ud nøjagtig som da de blev bygget i 1911 og 1912. Postkort fra gadens barndom. Foto: H. Schmidt.

Ingen kendte Lundsgårdsvej bedre end søstrene Karla Rasmussen og Ingrid Hallundbæk. De havde boet i samme hus i henholdsvis 83 og 70 år, da de i 1994 blev interviewet til denne bog.

I hver sin lejlighed i et af de røde tvillingehuse: Lundsgårdsvej 13.

Karla flyttede ind i huset som fire-årig i 1911. Hendes far var tapetserer og med til at stifte Byggeforeningen Lundsgård. Hun flyttede kun én gang siden 1911. Fra første sal og ned i stueetagen.

De to søstre arvede huset af deres forældre og ejede det i fællesskab - sammen med deres mænd, faktor Rasmussen og tekstilarbejder Hallundbæk.

Søstrene Ingrid Hallundbæk og Karla Rasmussen boede på Lundsgårdsvej 13 både som børn og voksne. Foto: Niels Nyholm 1994.

“Mange undrer sig over, at to søstre kan finde ud af at eje et hus sammen. Men det kan vi sagtens enes om. Vi har fejret alle højtidere sammen siden 1918. Og vi har aldrig været oppe at skændes. Det er nok fordi vi ikke blander os,” sagde de.

“Skal vi ikke sælge huset?” foreslog lillesøster en dag, da maleudgifterne til døre og vinduer var steget hende til hovedet.

“Så dør jeg!” svarede storesøster.

Så de blev i deres dukkehjem, indtil de ikke kunne længere.

Som den sidste måtte Ingrid Hallundbæk forlade barndomshjemmet i 2000.

“Det var en kæmpe omvæltning at flytte i ældrebolig efter et langt liv på Lundsgårdsvej. Men heldigvis kunne jeg blive i Bolbro.”

*Lejlighederne på Lundsgårdsvej 13 gik i arv fra faderen, der var tapetserer, til de to søstre, som delte dukkehjemmet.
Foto: Niels Nyholm 1994.*

Bolbro-bisser

Bolbro-bisser tog arbejde, hvor arbejdet var. Her er et par daglejere rejst til Jylland for at grave tørv.

Bolbro-bisser er et udtryk, der går igen i ældre bolbroeres erindringer om deres kvarter. Næppe fordi bolbroerne var særligt bisede, men snarere fordi udtrykket generelt knyttes til arbejdsmiljøer med et særligt sammenhold - fra brunkulsbisser til brobisser - og fordi bogstavrimet med Bolbro er oplagt.

“Tænk at jeg skulle ud til de slemme Bolbro-bisser,” skriver en tidligere lærerinde i Bolbro Skoles jubilæumsskrift. Skolens lidt blakkede ry allerede fra åbningen i 1916 skyldtes bl.a. det store kontingent af forældreløse børnehjemsbørn, som befolkede klasserne. Læreren blev dog positivt overrasket og kalder

børnene i Bolbro for “uslebne diamanter, men utroligt tillidsfulde”.

De mange træhuse, der kunne minde om boligforholdene i det vilde vesten eller ved et jysk brunkulsleje, medvirkede i 1920'erne og 30'erne til at slå udtrykket fast og stemple Bolbro som en bydel, der var knap så “fin” som resten af Odense. Selv Skibhuskvarteret, et andet arbejderkvarter, rangerede højere i bydelenes hierarki. Else Kragh Andersen (født 1934 på Hødersvej) fortæller, at hendes far, der var fra Skibhuskvarteret, måtte høre mange formaninger fra sine forældre, da han på en socialdemokratisk ungdomsudflugt havde forelsket sig i en pige fra Bolbro.

Sådan en Bolbro-bisse skulle han ikke komme hjem med!

Bolbro-afdelingerne af de socialdemokratiske ungdomsforeninger, DUI og DSU, var i 1930'erne kendt for at være mere rabiante end søsterforeningerne i andre bydele.

“Det var rigtige arbejdere, der var slagkraftige i argumenterne og ikke gik på kompromis,” beretter Else Kragh Andersen.

Mange Bolbro-arbejdere valgte da også at tilslutte sig de mere kompromisløse kommunister, bl.a. under Besættelsen, da kommunisterne spillede en hovedrolle i det berømte Odense-oprør mod den tyske

besættelsesmagt og de danske samarbejdspolitikere.

At flere Bolbro-drenge levede lidt på kant med det omgivende samfund, var med til at udbrede "bisse-begrebet". Bander og ungdomskriminalitet var ikke noget særsyn i kvarteret, og "gadekampe" mellem rivaliserende grupper af store drenge holdt liv i bisse-traditionen.

En drengebande med det farverige navn "Grusgravens sønner" har huseret, og drengene fra Højemarksparken nord for Middelfart udkæmpede evige dueller med drengene fra "de gummiløses paradys" syd for landevejen. Senere levede ungdomsbander fra Højstrupkvarteret op til renommeet.

Bolbros skoledrenge valgte en særlig valplads, når uenighed krævede kontant afregning. Det foregik med nævekamp på "den blodige trekant". Sådan kaldte Bolbro-drengene den stump græs, der er tilovers i krydset mellem Stadionvej, Højstrupvej og Christmas Møllers Vej - midt mellem Bolbro Skole og Odense Stadion. Her lå den lokale udgave af Djævleøen, hvor stridens parter aftalte at holde dommedag efter skoletid.

Bolbrofolk i tal

1787	70
1845	72
1901	358
1930	2400
1944	4000
1947	4500
1952	7630
1955	11.904
1958	15.026
1960	15.513
1965	16.231
1970	14.321
1976	12.739
1980	12.046
1990	10.752
1993	10.651
2000	10.383
2008	10.036

Kilde: Danmarks Statistik.

Juleaften

Sygeplejerske Betty Nielsen (født 1902) husker især fattigdommen i sit barndomshjem i Bolbro. "Nogle dage før juleaften kunne vi høre far og mor tale sammen om, hvordan de nu skulle skaffe noget til den aften. For de fik aldrig hjælp nogen steder fra. Far var aldrig arbejdsløs, men han havde kun en lille løn. Han var gået fra sit fag som bager og var ansat på Syd-fyenske Jernbaners værksted. Juleaften kom, og vi børn var indstillet på, at vi bare skulle have et almindeligt stykke mad med fedt på. Men hen på eftermiddagen var der nogen, der bankede på døren. Det var tante Maren. Hun kom med en kurv, der var pakket, for hun vidste jo, at vi ikke havde ret meget at gøre med. Hun kom med medister, rødkål, kartofler og æble-

skiver, og det blev alligevel en god juleaften med et lys på bordet. Der var ikke noget, der hed juletræ hjemme hos os. Far og mor havde det meget fattigt, og jeg kan slet ikke forstå, hvordan de kunne huse og føde alle os børn. Omkring denne tid var vi syv søskende."

Betty Nielsen mener, at hendes familie vist nok stammede fra Vissenbjerg-røverne. "Min oldefar havde en lille forretning med læder og urtepotter og lerfade og sådan noget ude i Bolbro, og når røverne havde et eller andet, de skulle have opbevaret, gik de ned til min oldefar og fik det stillet der."

Så måske er Bolbro-bisserne i familie med de legendariske Vissenbjerg-røvere.

Hjemmet for de hjemløse

Bolbro Børnehjem knejser stadig på en bakke midt i resterne af det gamle Bolbro. Børnehjem er det ikke længere. Der er i dag socialpædagogisk seminarium i den kaserneagtige bygning, der ved sin fødsel blev tiljublet som symbol på et kolossalt socialt fremskridt.

Odense havde i flere år overtrådt børneloven. Det var forbudt at anbringe hjemløse og forældreløse børn på fattiggårde. Alligevel fungerede Odense Fattiggård også som børnehjem.

Odense Byråd vedtog derfor i 1906 at bygge et nyt børnehjem til 60-70 børn. Byrådet mente, at børnehjemmet burde ligge frit og i landlige omgivelser med et stykke jord, således at hjemmet også kunne drive lidt landbrug. Det var nemlig kutyme, at børnene efter konfirmationen blev sendt ud at "tjene på landet".

Men byens vise fædre havde også andre bagtanker med at placere et børnehjem uden for selve byen:

"Jo længere Børnehjemmet kan fjernes fra den egentlige by, des bedre vil det være i fred for børnenes pårørende. Alene afstanden til Bolbro vil bevirke, at de ikke aflægges så hyppige besøg," hed det i byrådsforhandlingerne.

Byrådet mente også, at Børnehjemmet skulle indeholde en skole for hjemmets og Bolbros øvrige børn. Ellers måtte børnene sendes til en skole, "hvor man taber dem af syne, da slægtninge og pårørende vil opsøge børnene på vejen til og fra skolen, ligesom nogle børn vil benytte lejligheden til at aflægge besøg hos deres forældre."

"Hvis Børnehjemmets børn henvises til at søge de større kommuneskoler, vil det i de første år ikke kunne undgås, at de må høre den krænkende benævnelse "Fattiggårdsbørn". Anderledes vil det stille sig med hensyn til den påtænkte skole i Bolbro, idet børnene fra Børnehjemmet ikke dér udsættes for at blive en pariakaste,"

Drenge og piger boede på hver sin sovesal på Bolbro Børnehjem. Her ses en pige klasse fra børnehjemmets skole. Foto ca. 1915.

lød de omsorgsfulde argumenter i byrådet.

Således fik Bolbro i 1908 sit børnehjem med tilhørende skole. Efter få år blev børnehjemsskolen dog for lille til det voksende børnetal vest for Odense, og fra 1916 sendte hjemmet sine børn til undervisning i den nyåbnede Bolbro Skole på Snapindvej (nuv. Stadionvej) - let gendelige, iført træsko og ens tøj.

Børnehjemmet blev omtalt med stolthed i landets blade. "En human institution, der adler vor tid. I gamle dage var det kun de rige, de lykkelige, dem på samfundets tinder, der blev bygget så flot for," skrev et ugeblad ved indvielsen.

De yngste børnehjemsbørn var tre år. De ældste var i konfirmationsalderen. De var typisk hjemløse på grund af forsørgernes sygdom, død eller arrestation. Indtil 1924 var hjemmet kun for Odensebørn; derefter fik kommunen statstilskud til drift af hjemmet og skulle også modtage børn fra andre kommuner.

Om børnehjemsbørnene følte sig på

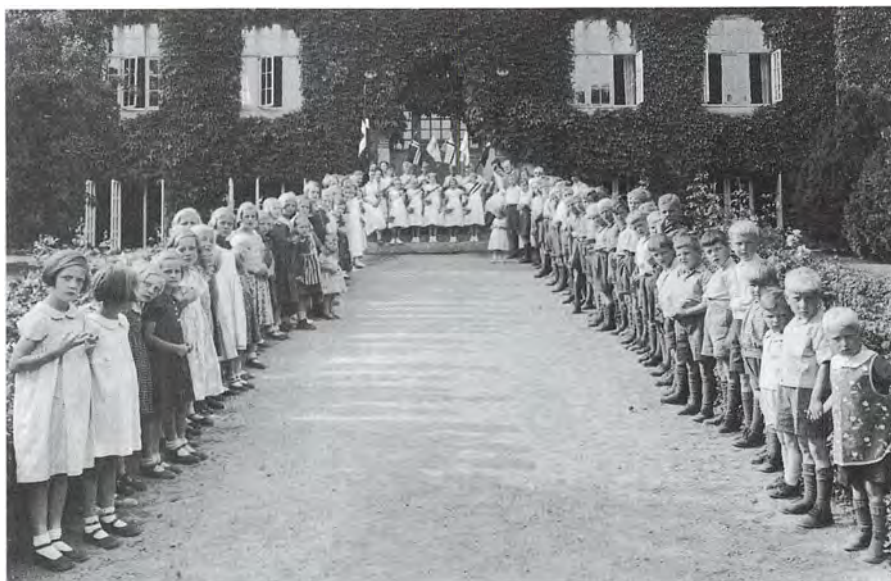
samfundets top, eller om de fortsat var en pariakaste, skulle fremtiden vise. At flytte fra fattiggården i Odense til det nye hjem var en revolution. Her var heste, får, grise og køer. Og en smuk blyindfattet rude belærte børnene om, at "Morgenstund har guld i mund".

Alligevel kom de hjemløse nederst i det bevidsthedsmæssige hierarki. Mange tidligere børnehjemsbørn føler stadig "skammen" og fortier helst deres fortid. Thyra Hansen har dog valgt åbenheden:

"Jeg skammer mig ikke. Vi børn var jo ikke skyld i de sociale forhold dengang," siger hun. "Der var en grusom fattigdom og arbejdsløshed, og mange hjem blev opløst, deriblandt mit. Jeg blev født uden for ægteskab i 1922 i Pogestræde. Vi boede mange steder rundt i byen, i små lejligheder, bl.a. på Hødersvej og Tirsvej i Bolbro.

Da min stedfar gik fra min mor, var vi tre søskende overladt til os selv. Min mor, der levede af at vaske tøj og servere for folk, kunne ikke længere forsørge os.

*Børnehjemsbørnene blev linet op
i deres stiveste puds,
når der kom fint besøg.
Foto 1936.*

Børnehjemmet var derfor vores eneste redning. Jeg kom på Bolbro Børnehjem i 1935. Der var ordnede forhold - kæft, trit og retning - og naturligvis ikke den kærlighed, som et rigtigt hjem kan give. Et hjem kunne det aldrig blive, alene af den grund, at vi skulle sige "De" til de voksne. Vi børn kaldte Børnehjemmet for et fængsel. Vi havde udgangstilladelse en gang om måneden, og der var besøgstid for forældre og andre pårørende en time om ugen.

Vi sov på fire sovesale, med 15-20 børn på hver sal. Drengene og piger var skarpt adskilt, både når vi sov, og når vi spiste," fortæller Thyra Hansen.

Børnehjemsbørnene lærte hurtigt, hvad der gemte sig bag blyrudens indskrift om den forgyldte morgenstund. De blev vækket hver morgen klokken 6, hvorefter dagens pligter kaldte. Drengene skulle malke, pigerne bone gulve, pudse sko osv. Alle havde arbejdsopgaver inden morgenmaden klokken 7. Derefter gik turen til Bolbro Skole.

Børnehjemmet "ejede" børnenes arbejdskraft, også efter at de var blevet

konfirmeret. "Når vi gik ud af 7. klasse, gav Børnehjemmet os besked om, hvem vi var fæstet ud til. Drengene fik plads på landet, og pigerne kom "i huset" som stuepiger eller kokkepiger."

Kun de allerfærreste børnehjemsbørn slap ud af deres forhåndsbestemte skæbne og fik en uddannelse. Det almindelige var, at de som voksne vedblev at være tyende og tjenestefolk på nederste trin - downstairs - i 1930'ernes skarpt klasseopdelte samfund.

Thyra Anker Hansen tjente som stuepige i 10 år, i skiftende hjem på Fyn og Sjælland og i mondæne villaer i Hellerup ved København og Langelinie i Odense. "Bagefter kan jeg se, at jeg søgte den trykthed, det gav at være i rigtige, velfungerende hjem. Fabrikarbejde var ikke noget for mig," siger hun.

Som positivt udbytte af årene på Bolbro Børnehjem fremhæver hun, at de gav "en særlig modstandskraft".

Når man har været holdt nede så længe, bliver man trodsig. Jeg finder mig ikke i nogen autoritet i dag. Når man har oplevet det latterlige ved at skulle stå ret,

blot fordi Børnehjemmet fik besøg af Odenses socialinspektør og hans kone og børn, så er man færdig med at bukke og skrabe for myndighederne," lyder hendes livserfaring, grundlagt i Bolbro.

Trods de barske vilkår mødte børnehjemsbørn også kærlighed. En gårdejer ville adoptere en dreng fra hjemmet. "Jamen, han har tre søskende," lød beskednen.

"Så tager jeg dem med," svarede gårdejeren og adopterede alle fire.

Bolbro Børnehjem var et spejl af sin tid, et dengang humant og socialt fremskridt, der i dag forekommer at tilhøre en mørk og reaktionær fortid.

Den sociale velfærdsstigning efter Anden Verdenskrig kom også de hjemløse børn til gode. Antallet af børneinstitutioner i Odense steg markant.

Tiden løb fra de kaserneagtige børnehjem i 1960'erne, da en blødere pædagogik vandt frem. Bolbro Børnehjem blev dømt nedslidt og utidssvarende. Bygningen ville være for dyr at modernisere. Derfor flyttede hjemmet i 1973 til Nyborg.

Guder, gader og godtfolk

Bolbro og Hunderup, to kvarterer, som Odense indlemmede samtidig, udviklede sig vidt forskelligt. Hunderup blev Odenses svar på Hellerup, et velhaverkvarter med prangende villaer og parklignende haver. Bolbro blev for småfolk.

Det var til Bolbro, de husvilde blev deporteret. Odense kæmpede omkring Første Verdenskrig med store boligproblemer og byggede i 1916 sit første deciderede husvildehus. Det fik adresse, hvor børnehaven på Dybdevej nu har til huse.

Andre husvilde blev senere samme år indkvarteret i Bolbros børnehjemsskole, og endnu et husvildehus blev opført i kvarteret. Selv gymnastiksalen på Bolbro Skole blev i 1924 beslaglagt af liggende gæster, der manglede fast tag over hovedet.

Bolbro fik også sine "pæne" arbejderkvarterer i mellemkrigstiden. 1920'erne og 30'erne var Bolbros småborgerlige blomstringstid, da arbejdere og håndværkere bosatte sig i tofamiliehuse med haver.

Hvordan Bolbro tog sig ud i fugleperspektiv, får man et indtryk af ved at læse Holbecks byhistorie fra 1926: "Fra toppen af jernbetonviadukten har man en god udsigt ud over den lille landsby Bolbro med omliggende jorder, der tidligere hørte til Sankt Knuds Sogn. Landsbyen er efterhånden blevet en forstad til byen, og her findes en kommuneskole og byens børnehjem. Vest for Bolbro stiger terrænet stærkt op til Bolbro Mølle, hvorfra der haves en vid udsigt over hele byen med dens tårne og tage. Her oppe købte kommunen i 1920 en mark og udstykkede den til haveparceller, således beliggende, at enhver haveejer her, når engang grunden og vejanlægget er betalt, kan bygge sit eget hus."

Postkort med bagsidestempel fra 1911.

Kortet over Bolbro blev i 1920'erne forsynet med nye gadenavne som Snapindvej (nuværende Stadionvej) og dens to blinde sidegader, Ole Worms Gade og Bartholinsvænget, der er opkaldt efter danske videnskabsmænd - en dille, der i 40'erne forplantede sig til nye gader og veje, der blev anlagt oven på den gamle landsby: Rantzausvej, Rømersvej, Niels Steensens Vej, Borchsvej og Niels Hemmingsens Vej.

Samtidig med den videnskabelige navnebølge rullede også en lavine af gude- og navnne hen over det ellers gudsforladte Bolbro, der ikke havde egen kirke. Gudebølgen skyllede ind over Bolbro med en vis latenstid; resten af Danmark hylkede i slutningen af 1800-tallet de nationale guder og sagnhelte. I Bolbro blev hyldesten til gengæld en hel mani. Samtlige krøniker og islandske sagaer blev de følgende årtier tømte for personnavne, efterhånden som Bolbro bredte sig mod nord.

Boldklubben og biografen svægede dog til den græske mytologi: Sparta og Apollo.

Postkort med motiver fra Bolbro Børnehjem, en husrække på Middelfartvej og Bolbro og Omegns Brugsforening.

Hilsen fra Bolbro

Skolen

Børnehjemmet

Parti fra Bolbro

Bolbro på gamle postkort.

Bolbro fik omkring 1920 et lille iscreme-fryseri, der blev kendt i hele Odense. Ejeren Marius Pedersen, kaldet "Jyden", solgte hjemmelavet flødeis fra vogne, som han sendte rundt på gader og markedspladser. Fryseriet lå på Middelfartvej 125, hvor Føtex residerer i dag. Foto udlånt af Signe Pedersen.

Isfryseriet på Middelfartvej 125 drev også Bolbros første ishush. En vaffel kostede fem øre og et kræmmerhus med bolsjer den fyrstelige sum af to øre. Foto 1921, udlånt af Signe Pedersen.

Træbyen

Gudegaderne var Odenses "vilde vesten". Ikke kun fordi gaderne lige fra fødslen har ligget på "the frontier", cowboyfilmernes grænse mellem civilisation og vildmark. Men også fordi de fleste huse var af træ.

Træbyen blev området kaldt, selv om der var stenhuse iblandt. "Bolbro Nybyggerkvarter" hed det også med et immigrant-udtryk fra det rigtige vildvest.

Husene havde vidt forskellig standard. De mest primitive blev banket op i en fart af brugte brædder blot for at give husly. Andre var tætte og velholdte - med blanke lakerede gulve og skinnende messingdørskilte.

Nogle måtte flytte ind i ufærdige huse, indtil veksler var betalt og kreditorer holdt fra døren, bl.a. familien Christiansen.

"Mutter holdt underlaget rent - ikke med en støvsuger, men med en rive og et skuffejern. Gulv var der nemlig ikke noget af de første år. Sengene stod på den bare jord, dog hævet af nogle murbrokker," fortæller billedskærer Poul Christiansen, søn af billedskærer Jens Christiansen, som byggede et træhus på Friggasvej i 1924.

"Væggene, både de udvendige og de indvendige, var af træ. Taget af tjæret pap. Et uvejr slog hul i paptaget, så forældrene klarede natten i dobbeltsengen med paraply over hovedet. Trævæggene var isoleret med slagger, og de indvendige døre var trærammer fyldt ud med pap. I den ene ende af grunden gravede vi vand op. I den anden ende gravede vi lort ned."

Bag det fynske klondike stod Odense Kommune, som i 1920'erne solgte byggegrunde i Bolbro for 500 kroner stykket. Det var en formue for småfolk. De færreste havde råd til at bygge et murstenshus. Kommunen søgte derfor i 1924 Indenrigsministeriet om tilladelse til at dispensere fra byggevedtægten, så nybyggerne

Postkort med "partier fra Bolbro Nybyggerkvarter".

kunne opslå 30 træhuse i Bolbro. Indenrigsministeriet gav grønt lys - men på én betingelse: Husene skulle fjernes inden 15 år.

De står der den dag i dag.

Kommunen anlagde otte nye veje i Træbyen. "Odin og Thor har allerede givet navn til gader i Odense; men der er mange andre nordiske aser," noterede byrådet og døbte i 1924 vejene Valhalsvej, Bragesvej, Hødersvej, Tirsvej, Idunsvej, Friggasvej og Freysvænget.

Et enkelt gadenavn i Træbyen falder udenfor: Dybdevej. Forklaringen er, at kommunen ville give de gennemgående veje navne, der adskilte dem fra de såkaldte beboelsesgader. Det var oprindeligt planen at anlægge både en Dybdevej (hen over en fordybning i terrænet) og en Bakkevej (hen over en forhøjning). Kun Dybdevej blev realiseret. Det er historiens ironi, at kommunen senere har reduceret Dybdevej fra at være en gennemgående vej til at være blind i begge ender.

De fleste træhuse blev bygget i årene 1924-26. De rummer typisk to værelser

og et lille køkken. En nybyggerfamilie havde ofte mange børn - nogle havde endda en bedstemor eller bedstefar på aftægt.

Fædrene var fabriksarbejdere, håndværkersvende, chauffører, sporvognstyre-re, skraldemænd eller løsarbejdere, der rykkede ud, når det var roesæson.

Nybyggerne lagde liv og sjæl i byggeriet. De arbejdede "med stor personlig energi såvel om aftenen som på søn- og helligdage," konstaterer Odense Byråd i forhandlingsprotokollen. For at overholde loven om offentlig støtte til arbejderboliger blev nybyggerne meldt ind i "Byggeforeningen for Opførelse af Træhuse i Bolbro". Kommunen undersøgte nøje medlemmernes økonomi og krævede f.eks., at en nybygger forinden skulle have boet mindst halvandet år i Odense.

Chauffør Hans Hansen og hans svigersøn, der var tømrer, lånte i 1925 hver 500 kroner af tømrerens onkel og købte to grunde på Hødersvej 7 og 9. For at spare på tømmere byggede de to huse, der hang sammen. Chaufføren havde ni børn.

Et af dem hed Erna Sophie Elisabeth Hansen (født 1916). Hun skriver om sin barndom på Hødersvej:

“Det var et blandet folkefærd, der flyttede til Bolbro på det tidspunkt. Der var en familie, hvor manden drak pullimut og kom fuld hjem hver dag. Hvem i gaden skulle få tvillinger, hvis det ikke skulle være dem? Ikke en trævl var der. Hans mor og søster havde købt huset til dem, for så vidste de, at sønnen dog havde tag over hovedet. Det var vist også alt, hvad der var, for køkkenskabsdørene var blevet brugt til brændsel.”

“Ved siden af boede en familie, som aldrig gik i seng, før de havde set, hvad der foregik i gaden efter mørkets frembrud. Manden var slem til at slå sin kone, og jeg husker, at hun engang løb over til os, og far fik ro over gemytterne. Da hun kom over til manden igen, rakte de tunge ad min far og mor.”

“Der var meget bart, da vi flyttede til Bolbro. Ingen rigtige veje. Jeg tror, at det var de gamle kirkestier, der blev brugt til kørsel med materialer, og de andre grundejere kørte over vores baghave. Mor var uheldig, for der var ingen fugle, men de

kom ret hurtigt efter. Min barndom gik nogenlunde. Vi havde gode legemuligheder. Der var marker og grusgrave, som vi legede meget i. Vi gravede afsatser, som vi så pyntede med glasskår og gamle kedler og kaffekander, og hvad der nu var smidt i grusgraven, der kun blev brugt til losseplads. Vi havde også et par moser og ikke langt til skovene i Elmelund, hvor der både var anemoner og kodrivere,” beretter hun.

Med das og zinkbalje

Else Gartved (født 1923) voksede ligeledes op i et træhus på Hødersvej. “På den tid skød helt nye kvarterer op i Bolbro, med huse til jævne mennesker,” fortæller hun.

“Vi var langt fra velhavende, men det skænker børn ikke en tanke. Vi tumlede os i den friske luft og nød livet. Min far var først buschauffør, så kørte han margarinebil, dernæst lillebil og taxa. Mange kvinder var nødt til at tage fabriksarbejde for at supplere indtægterne. Da jeg var otte år, blev også min mor fabrikspige

ved den nye konservesfabrik på Grønløk-kevej.

De fleste huse i vores gade og en del andre gader var træhuse, som husejerne malede i den farve, hver især kunne lide. De fleste var malet lysegrå eller lyst gullige, men et par stykker var røde. Husene var ikke særlig store, men nette, med pæne forhaver og store køkkenhaver bagtil, foruden hønsegård de fleste steder. Der var hvidskuret das i gården og badning i køkkenet i en zinkbalje søndag morgen.

Nede på hjørnet af Bragesvej boede købmand Madsen. En dag hørte jeg hans kone tale med en anden voksen. “Bolbro er jo et rabarberkvarter,” sagde hun. Og jeg undrede mig og begyndte at se efter i folks haver for at finde ud af, om der virkelig var så mange rabarber i Bolbro!

For enden af vores vej sænkede terrænet sig. Der var en skrænt, som vi kælkede på om vinteren. Midt i denne sænkning lå “den lille mose”, hvor storkene spankulerede på deres lange, røde ben og fangede frøer sommeren lang. Et år kom en flok storke og slog sig ned for natten i vores gade. Der sad storke på hvert hus

Det kuperede terræn omkring Træbyen gav gode legemuligheder. Foto 1926.

Chauffør Hans Hansen og hans svigersøn lånte hver 500 kroner og købte grundene Hødersvej 7 og 9. For at spare på tømmeret lod de husene hænge sammen. Foto ca. 1925.

og hver lygtepælgaden igennem, og først næste morgen lettede de og fløj videre.

I den anden ende gik gaden ned ad bakkene til Roesskovsvej. Her lå "den store mose", hvor nu Roesskovsanlægget er. Mosen var stor, mystisk og spændende med mange siv og sort vand. Om vinteren var der et leben af børn og unge, og på et tidspunkt blev der sat et par lygtepæle op, så vi også kunne se at løbe på isen om aftenen.

Vort hus var det første i gaden, der blev pudset op. Det var noget af et tilløbsstykke, og i løbet af nogle år blev de fleste af træhusene pudset op. Et enkelt fik sat røde sten om. Det ærgrede min far, at han ikke havde fået samme idé," beretter Else Gartved.

"Som voksen gik det op for mig, at bolbroerne skilte sig ud fra andre, havde deres eget særpræg. Jeg kom i nogle år til at bo i Tarup, men besluttede en dag at

tage 4'eren til Bolbro. Der var noget med påklædningen, som jeg aldrig før havde bemærket. Damerne bandt deres tørklæder stramt om hår og hage, alle som én. I Bolbro var det åbenbart skik og brug, at kvinderne snørede hovedet ind," mener den tidligere træhusbolbroer.

Et samfund for sig

Træbyen medvirkede til at give Bolbro sit arbejder- og "bisse-præg". Tuberkulose og mangelsygdomme havde gunstige betingelser. Beboerne husker både lyse og mørke sider:

"Det var et samfund for sig. Vi følte os bundet til det sted og var stolte af det, selv om de "pæner" beboere på Middelfartvej skrev til Odense Kommune og klagede over udsigten til Træbyen," fortæller billedskærer Poul Christiansen.

"Flere af de store drenge på Dybdevej og Friggasvej levede lidt på kant med samfundets normer og blev sendt på drenghjem eller i spjældet. Men det blev ikke betragtet som nogen skam. Tværtimod fik de nærmest heltemodtagelse, når de kom

Alfred Klitsøe, Hødersvej, kørte margarinebil. Foto ca. 1930, udlånt af Else Gartved.

En af nybyggerne på Hødersvej har fået et læs grus, og gaden små mandfolk er gået i gang med skovlene. Foto ca. 1930.

Seje gutter fra Træbyen. Foto ca. 1940, udlånt af Else Gartved.

hjem efter en tur "i skyggen". Det var ligesom, når et barn er blevet væk og bliver fundet igen. Der var en stiltiende overenskomst om, at vi holdt sammen i de gader. Det var, som om vi levede lidt uden for det etablerede samfund - i det vilde vesten," husker han.

Det vestlige Odense blev op gennem 1920'erne bebygget med over 100 træhuse, dels i Bolbro, dels i Snapind (på Rasmus Niensens Vej og Rasmus Nyerups Vej).

Trods de begrænsede byggetilladelser fik træhusene et langt liv. Odense Kommune gav gerne den ene dispensation efter den anden. Der var bolignød i byen, så hvor skulle man ellers sende træhusfolket hen? Byrådet besluttede i 1941, at husene skulle have en overfrakke af cementpuds og udstyres med toiletter. Dødsdommen blev udsat til 1960.

Men i 1960 fik husene atter forlænget livet. Nu krævede kommunen, at de skulle have moderne isolering og trafiksikre trapper til førstesalen. Ellers måtte de ikke sælges.

Alle træhusene er i dag beklædt med mursten eller cementpuds. De sidste fik overfrakken på i 1960'erne.

Husene kan stadig beses på gudegaderne samt Dybdevej og Roesskovsvej - og de ligger der fuldt lovligt. Ombygninger og moderniseringer har bragt husene i overensstemmelse med boligvedtægten.

Nogle få er revet ned, f.eks. de såkaldte LAB-huse for enden af Hødersvej. Det var små flade rødpuksede husvildehuse, som Landsforeningen til Arbejdsløshedens Bekæmpelse (LAB) byggede under Anden Verdenskrig.

Til gengæld er nye huse kommet til. Lige efter Besættelsen blev Træbyen udvidet med et nyt gadenavn: Hejmdalsvej. Her byggede Odense Kommune en stribe hvide enfamiliehuse, der udmærker sig ved at være genbrugshuse. "Pavillonhuse-

ne" blev de kaldt, fordi træet kom fra den nedrevne pavillon i Fruens Bøge. De blev svøbt ind i et lag cement allerede ved fødslen og ligner murstensvillaer.

Rabarber- og "bisse"-præget har i dag helt forladt Træbyen, der også er blevet suppleret med ægte murstensvillaer.

Gaderne har snarere fået et yndigt skær af "dukkehus-kvarter" over sig. Husene er pæne og velholdte med plejede pryd-

haver og bil i indkørslen. De udgør deres eget lille idylliske kvarter, som Ringvejen afskærer fra det øvrige Bolbro. En enkelt gade i Træbyen er udslettet. Idunsvej forsvandt, da Ringvejen i 1950'erne blev ført syd om Odense.

Købte man hus i tide, sidder man i dag i en næsten gratis pensionistbolig; 20.000 kroner var, hvad et hus blev solgt for i 1960.

Alle vi børn på Hødersvej, fotograferet ud for nummer 11.

Foto ca. 1930.

Striben af hvide villaer på Hejmdalsvej blev kaldt "Pavillon-husene". Odense Kommune byggede dem af materialer fra en nedrevet pavillon. Foto 1947.

Telegrafisten og hans hellige hus

Også i Bolbro har religiøse sekter og organisationer søgt at kapre de ubefæstede sjæle, som der ofte er mange af i et nybyggerkvarter uden faste rødder og holdepunkter.

Siger man "Frelsens Hær", går der ikke mange sekunder, før ældre bolbroere tilføjer: "Rømhild".

Ernst V. Rømhild var Bolbros "reserve-Jesus". Telegrafist om dagen. Idealist i fritiden.

Lille Ernst havde gået så gruelig meget igennem, inden han fandt sjælefred som Vorherres tjener i Odense. Han var født i Fredericia i 1878. Moderen døde, da han var fire år. Faderen havde trang til flasken, men var dog i stand til at avle 10 børn med to koner. Flere af børnene døde af sygdom, et af dem var vanskabt, et blev dræbt ved en jernbaneulykke, og alt var stort set den rene elendighed.

Om han kompenserede for en ulykkelig barndom ved at satse på et bedre liv hinsides, kan man kun gætte på. Men det er et faktum, at Ernst Rømhild gav det meste af sit voksne liv til Frelsens Hær, efter at han som ung telegrafist blev ansat i Odense.

Han blev såkaldt ungdomssergentmajor i den fredelige hær med de fine titler. Det betød i praksis, at han fik ansvaret for alle frelserhærens aktiviteter blandt piger og drenge i Odense.

Han brugte næsten alle sine sparepenge på Frelsens Hær. Trods pæn middelklasseindtægt gik han gerne usselklædt. Engang forærede han sin eneste frakke til én, der så ud til at have mere brug for den end han selv, fortæller legenderne om den sære mand.

Gift blev han aldrig - for som han sagde: "Kærligheden fra de små erstatter den ægteskabelige lykke. Jeg ved i grunden ikke noget bedre, end når et barn i tillidsfuld uskyld umiddelbart slår sine to små arme om mig".

Gråskægget, klædt i Frelsens Hærs uniform - og med et barn på armen. Sådan huskes idealisten og originalen Ernst Rømhild, der lavede en søndagsskole i Bolbro.

Rømhild oprettede og ledede Frelsens Hærs feriekoloni i Dræby, hvor fattige Odense-børn fik lov at bo, bede og bade uden at betale en øre for det. Pengene skaffede Rømhild ved indsamlinger og personlige bidrag. Inde i Odense stykkede han kolonihaver ud til mindre haver, så hans søndagsskoleelever kunne lære at dyrke både Gud og gulerødder.

Profetkammeret

Det var også Rømhild, der indså, at Frelsens Hær havde et potentiale i de odenseanske nybyggerkvarterer med deres mange børn. Han oprettede derfor fire såkaldte udposter.

Den ene udpost lå i Bolbro. Rømhild lejede en kælder på Middelfartvej 102,

hvor han samlede lokale drenge og piger som sine disciple, lavede dukketeater om Jomfru Maria og lod landevejens riddere overnatte.

Hos Rømhild var der altid plads i herberget. Men der var ikke altid plads til Rømhild. Kælderen på Middelfartvej skulle bruges til andre formål, men Rømhild gav ikke op. Han opførte i begyndelsen af 1930'erne et lille rødmalet træhus på Idunsvej 15 og kaldte den nye udpost for "Sikar" - efter en af de bibelske byer.

Hvad vidste Bolbro-børnene om Bibelens stednavne? Nej, de kaldte huset for "Cigaren" eller "Den røde cigar" og havde ingen religiøse skruller, når de kastede den første sten - op på husets bliktag.

Huset bestod af et enkelt rum, der blev brugt til søndagsskole, og et lille sparsomt "profetkammer" ovenpå.

Rømhild boede selv i en periode i profetkammeret, der var så lavt, at han ikke kunne stå oprejst.

Han huskede navnene på alle sine søndagsskolebørn - også mange navne på forældre og bedsteforældre. "Kender en far ikke navnene på sine børn," svarede den kærlige mand, når nogen undrede sig over hans hukommelse.

"Han var en enestående mand. Han vidste ikke alt det gode, han skulle gøre for børn. Han var datidens socialpædagog, der skaffede tøj og træsko til de fattige," fortæller Bent Hansen, Kancellivej.

Rømhild var aktiv som leder af sine søndagsskoler næsten til sin dødsdag i 1955, da han som 77-årig blev "forfremmet til herligheden", som det hedder på frelsersprog. Han fik en begravelse, der var en majestæt værdig, og blev hædret

med Frelsens Hærs fornemste orden. I stedet for blomster havde hæren i Rømhilds ånd bedt om bidrag til udposten i Bolbro.

Alligevel lukkede "Sikar". Hovedvej A1 skulle have ny linjeføring. Hele Idunsvej blev nedlagt.

Odense Kommune købte i 1963 Sikargrunden for 5.300 kroner og lejede den ud til Shell, der byggede en servicestation. Derefter var det slut med åndelig benzin på Idunsvej.

Men Rømhilds navn lever. Frelsens Hær satte i 1960 en mindeplade ved ferielejren i Dråby og døbte den "Rømhildsminde". Da lejren blev nedlagt og erstattet af en ny i Jørgensø på Nordfyn, fulgte mindepladen med. Og navnet "Rømhildsminde" bruges stadig til ære for idealisten fra Bolbro.

En ægte bolbroer

Fødegården er revet ned, og Bolbro er forvandlet til ukendelighed. Men Poul Erik Kristensen står fast. Han skal ikke flytte andre steder hen.

Er der nogen, der kan kalde sig ægte bolbroer, er det ham. Ikke alene har han boet hele sit liv i Bolbro. Han er født på en af de gamle landsbygårde og voksede op, da Bolbro var hestevogne og roemarker. I dag ser man ham jævnligt på cykel i trafikmylderet på Hauges Plads. Eller i snak på fortovet - med andre ægte indfødte bolbroere.

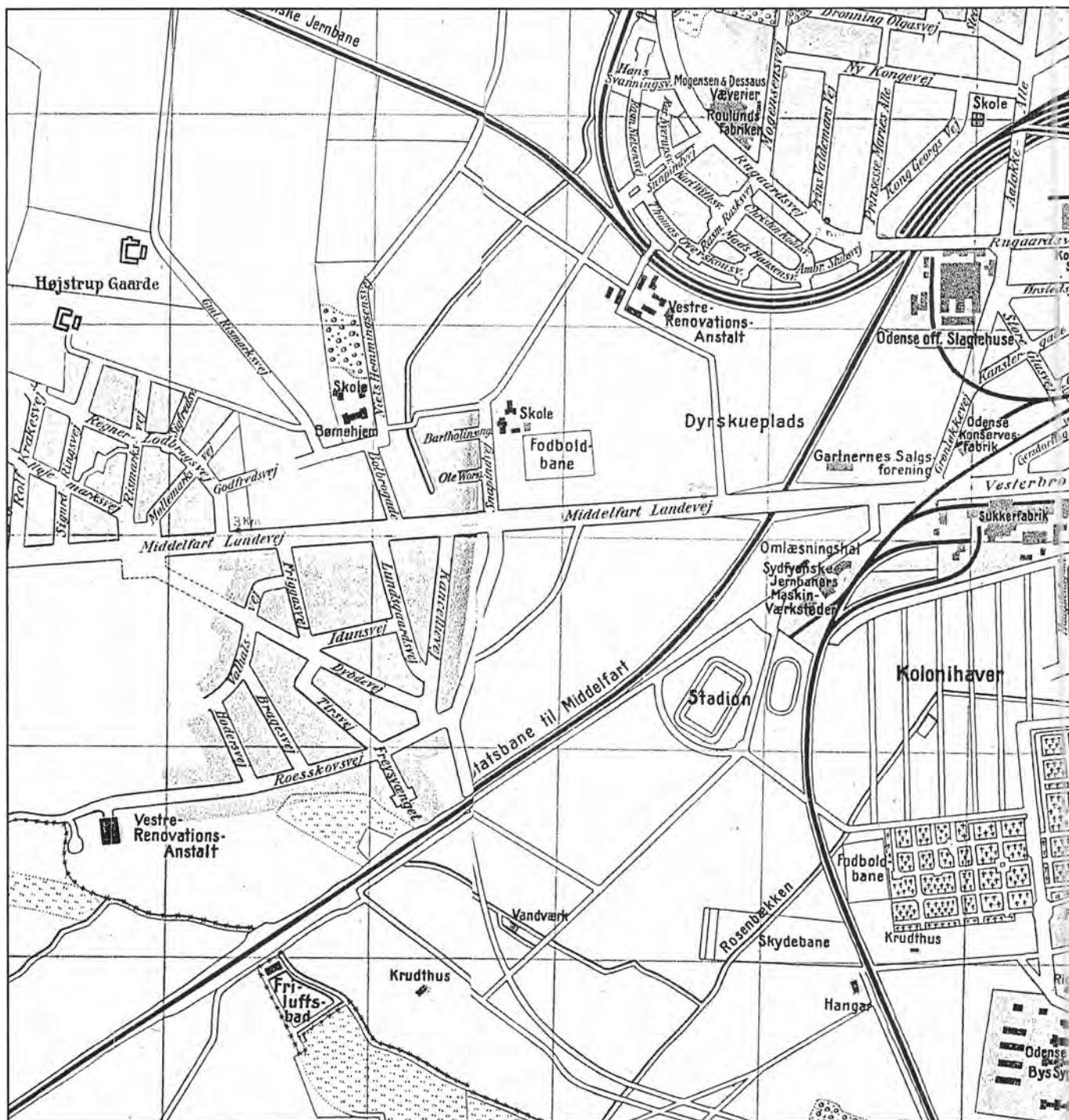
Han blev født i 1926 på Bolbrogården, mens den var ejet af De Danske Sukkerfabrikker og blev brugt til roedyrkning. Hans far var husmand på Bolbrogården og kørte roer til Sukkerkogeriet i efterårets kampagnetid. Faderen blev senere skidtmænd hos Odense Kommune.

Poul Erik blev udlært som montør på Wittenborgs automatfabrik ved Odense Havn. Som ung spillede han håndbold i Bolbro Gymnastikforening. Han har boet på Valhalsvej, Kancellivej og Lundsgårdsvej, indtil han og konen Paula i 1961 købte et af "træhusene" på Tirsvej.

*Poul Erik Kristensen er født på en af Bolbros forsvundne landsbygårde.
Foto: Niels Nyholm 1994.*

"Hvorfor jeg aldrig er flyttet fra Bolbro? Fordi jeg altid har haft mine venner i Bolbro. Jeg kan ikke gå en tur på Middelfartvej uden at møde nogen, jeg kender."

Odense Vejvisers kort fra 1936 viser de nye kvarterer, der opstod i Bolbro i mellemkrigstiden: Trebyen og Villabyen.

Bolbro Villaby

“Havebyer” eller “villabyer” kom på mode i Odense i 1920'erne og 30'erne. Inspirationen kom fra England. Eksempler i Odense er Astrup Villaby ved Kochsgade, A. P. Møllers Villaby ved Skibhusvej, Dæhnfeldts Villaby ved Rugårdsvej og Bolbro Villaby ved Middelfartvej.

Villabyerne gav arbejdere og middelklasse mulighed for at blive hus- og haveejere og dyrke landlige afgrøder og værdier, som bylivet ellers ikke levede plads til. Mange industriarbejdere var kasserede bønder, husmænd eller landarbejdere, som i villabyerne fik opfyldt en regressiv utopi om det forladte landsbyliv. Villabyerne slog bro mellem land og by, mellem fortid og fremtid.

Typisk for huse i villabyerne var, at ejerfamilien boede i stueejligheden og havde “lejemål” på første sal.

Mange villabyhuse ligner hinanden til forveksling. Muremestrene kopierede deres egne og kollegernes modeller. Andre er mere originale i udførelsen. Bl.a. har den engelske tradition for bindingsværk vundet indpas i flere Odense-kvarterer, også et par steder i Bolbro.

Odense Kommune opkøbte i 1918-20 store markarealer ved Bolbro Mølle for at udstykke dem til villagrunde. For - som det hed i byrådsforhandlingerne - “de pågældende marker ligger fortrinligt for byens fremtidige udvidelse; de har en lang og værdifuld facade til Middelfart Landevej”.

Om betydningen af “havebyer” alias “villabyer” skrev byrådet: “Den kan ikke overvurderes og måles ikke alene ved mængden af den frugt, de grøntsager og kartofler, som indhøstes, men i lige så høj grad ved den friske luft og den arbejds glæde, som dyrkningen af haverne og opholdet i dem giver befolkningen”.

Byrådet gav grønt lys for en udparcelleringsplan og vedtog i 1920 den første bølge af gadenavne med inspiration i vikingetiden.

Regner Lodbrog Vej, Rolf Krakes Vej, Sigurd Rings Vej, Helgesvej, Godfredsvej og Sigfredsvej skulle sammen med Højemarksvej, Rismarksvej og Møllemarksvej udgøre Bolbro Villaby. Eller “Odense Kommunes Haveforstad ved Bolbro Mølle” - som stedet hed i de første byrådsfor-

forhandlinger. Helgesvej kom aldrig op fra tegnebrættet. Resten lever i dag.

Mange af de familier, som købte grunde i Bolbro Villaby, brugte dem i starten som kolonihaver. De skulle først spare penge op til mursten. I slutningen af 1920'erne byggede de fleste helårshuse.

Bolbro Villaby blev et af Odenses “pæne” arbejderkvarterer. Der var enkelte træhuse iblandt, men de fleste var fritliggende tofamiliehuse af mursten. Villaer med bindingsværk findes på Møllemarksvej og Sigfredsvej. Går man tæt på, afsløres værket nogle steder som fiduskunst; det er malet på.

En af de familier, der valgte at vinke farvel til en bylejlighed og suge ny næring i Bolbro Villaby, var familien Lindegaard.

“Mine forældre købte i 1920 en parcel, som senere blev til Møllemarksvej 23. Købesummen var 1.973 kroner,” fortæller Dorthe Lindegaard (født 1924). Hun bor fortsat i sit barndomshjem på Møllemarksvej.

Hendes forældre byggede tre huse på den samme grund. Først et havehus, så

Trip-trap-træsko. Inden for ti år nåede familien Lindegaard at bygge tre huse på den samme grund, Møllemarksvej 23.

Odense Kommune udloddede under Anden Verdenskrig såkaldte "krigshaver", bl.a. ved Rolf Krakes Vej. I baggrunden ses Middelfartvej ved Bolbro Bakke. Foto ca. 1947.

Møllemarksvej havde landligt præg helt op i 1960'erne. Folkevognen krydser den nedlagte jernbane til Brenderup. Billedet er taget mod syd. Foto 1969.

et træhus med forlorent bindingsværk og endelig et murstenshus, dog stadig med falsk bindingsværk.

“Vi boede i Thorsgade. Min far arbejdede som snedkersvend på Vesterbro. Efter fyraften gik turen til Bolbro. Min far trak cyklen. Min mor spadserede med mig i barnevognen.

Det første havehus, der blev opført på grunden på Møllemarksvej var et lille hyggeligt hus. Haven grænsede op til et levende hegn med gamle pile, blommetræer og buske, et dejligt sted.

Havehus nummer to var i to etager. Vi kunne overnatte herude. Min far cyklede til og fra arbejde. Ferie kendtes ikke. Pengene var små. I 1928 havde min far en årsløn på 2.870 kroner. Dengang var man oppe i årene, inden man kunne tænke på at bygge hus. Man skulle spare op.

Haven gav godt. Min mor var en god økonom. Hun var udlært dameskrædder og arbejdede af og til på en systue i nærheden. Haven tog min far sig af - før og efter en arbejdsdag på mindst otte timer.

Min far, som var en god socialdemokrat, undlod ikke at gøre opmærksom på, at det var under “højre-styret” i Odense, arbejderne fik mulighed for på denne måde at anskaffe sig en have.”

Odense fik første gang socialdemokratiske styre i 1937.

Dorthe Lindegaards forældre byggede hus nummer tre, et enfamilieshus, i 1930. Murer- og tømrerarbejdet beløb sig til ca. 14.000 kroner.

“Der var langt mellem husene her. Men efterhånden blev der bygget en del. Det var en hyggelig og dejlig tid, da Højstrupgårdens køer og heste græssede på marken for enden af Møllemarksvej. Naboer og genboer sås jævnligt og havde det rart sammen. Dette er det fine kotér (kvarter), sagde fiskemanden, som kørte rundt med sin ladcykel.”

Krigshaver og jyske flækker

Bolbro åd sig i slutningen af 1930'erne længere mod vest. En ny serie af ensartede gadenavne, denne gang opkaldt efter jyske stationsbyer, blev adresser for flere striber af tofamiliehuse.

Der var længe åndehuller mellem huse- ne. På Rolf Krakes Vej udstykkede kom- munens markudvalg under Anden Ver- denskrig en midlertidig havekoloni, der i folkemunde blev kaldt "krigshaverne". Et dejligt sted med mose, krat og nattergale," husker Dorthe Lindegaard.

De i alt 2.125 grønne haver, som kom- munen udloddede i Odense, skulle af- hjælpe manglen på varer. Haverne måtte derfor udelukkende bruges som nyttehaver. Selve udlodningen, der foregik i ha- vekolonien Haugstedsminde, blev et ko- lossalt tilløbsstykke.

Mange odenseanere, der fik en "krigshave", søgte om lov til at beholde den også efter krigen. Men byens vækst gjorde kål på de fleste "krigshaver", også i Bolbro, hvor de måtte vige for socialt boligbyggeri.

Den jyske navnebølge fortsatte i 1950'erne med villaer på Grindstedvej og blokke på Brammingevej og Juelsmindevej.

Heste, køer og nattergale blev jaget ud af den stadig mere larmende storby. Kun gadeskiltene minder om livet på landet og i de stille jyske flækker.

Den engelske villabytradition kom til Bolbro i 1920'erne. Nogle af husene fik bindingsværk som her på Sigfredsvej. Foto: Niels Nyholm 1994.

Bindingsværkshuse på Møllemarksvej - et levn fra haveby-arkitekturens tidsalder. Foto: Niels Nyholm 1994.

Borgmesteren på Højemarksvej

Det er småt med prominente bolbroere. Men nogle findes dog.

Odenses borgmester fra 1973 til 1993, Verner Dalskov, havde i mange år hjemsted i den vestlige bydel og kan med en vis ret kaldes bolbroer, selv om han er født i landsbyen Allested-Vejle.

Uden pomp og pragt boede borgmesteren, der var udlært som klejnsmed, midt blandt sine vælgere i det socialdemokratiske orienterede Bolbro.

“Vi flyttede til bydelen som nygifte i 1958,” fortæller Verner Dalskov. “Først boede vi til leje hos Andelsboligforeningen Højstrup. Vi fik en toværelses lejlighed i Stjerneparken på Bjarkevej 1. Året efter skiftede vi til en lidt større lejlighed på Bjarkevej 6 med udsigt over Højstrup Øvelsesplads.

Efterhånden fik vi lyst til at flytte i eget hus med have. Men vi ønskede samtidig at blive boende i kvarteret.”

Så i 1970 købte Verner Dalskov og fru Hanne et ældre muremesterhus på Højemarksvej 10 i Bolbro Villaby. Huset hed i sin tid “Christiansborg” efter en tidligere ejer, der hed Christian. Men det navn fandt borgmesteren ingen grund til at genoplive. “Det ville nok virke lidt indbildsk,” siger han.

Familien Dalskov boede i Bolbro i 26 år, indtil den i 1984 flyttede til Fangel syd for Odense. “Om jeg savner Bolbro. Både og. Jeg troede, vi ville få svært ved

at undvære kvarteret, men er også faldet godt til i Fangel.”

“Vi var glade for at bo i Bolbro. Min kone var med i skolenævnet, mens vores datter gik på Provstegårdskolen.”

Den tidligere borgmester beskriver Bolbro således:

“Det er en bydel, der er stærkt præget af socialt boligbyggeri og af ganske almindelige mennesker.”

Borgmester Verner Dalskov og fru Hanne boede i 26 år i Bolbro, senest på Højemarksvej i Bolbro Villaby. Foto: Niels Nyholm.

Hertuginde på Middelfartvej

Der er hverken godser eller paladser i Bolbro. Men midlertidigt fik kvarteret en hertuginde. Den tidligere Odense-pige Birgitte van Deurs, som er gift med den engelske Prins Richard af Gloucester og nu hedder Hertuginde Birgitte af Gloucester, arvede i 1993 uventet en ejerlejlighed på Middelfartvej.

Hendes far, landsretssagfører A. P. Henriksen, havde i sin tid købt ejendommen for at sælge den igen som ejerlejligheder.

Men spekulationerne lykkedes ikke helt efter planen. Henriksens anpartsselskab trådte i likvidation, inden alle lejligheder nåede at blive solgt. Derfor optrådte “Her Royal Highness Birgitte Eva” pludselig i tinglysningsbogen under Middelfartvej 149. Hertuginde opgav dog ikke sin residens i England til fordel for det nye arvegods i Bolbro. Det blev sat til salg - for 434.000 danske kroner.

På rad og række

Bolbros største byggeboom skete fra 1940 til 1960. Indbyggertallet i forstaden blev firedoblet på to årtier.

Mens middelklassen flyttede i parcelhuse længere ude i Odenses periferi, hvor gamle landsbyer blev forvandlet til villabyer (Tarup, Næsby, Dalum, Hjallesø osv.), blev udviklingen en anden i Bolbro.

Det var funktionelle kvadratmeterbesparende rækkehuse og boligblokke, der fik Bolbro til atngle.

Middelfartvej ændrede markant udseende i slutningen af 1930'erne, da store etageejendomme skød op langs landevejen.

Odenseanske muremestre stod bag byggerierne på Middelfartvej og ejede dem de første år. Senere blev nogle af dem kendt som boliger for købmænd og slagtere.

Odense Slagterlaug og Slagtermesterforeningen for Odense & Omegn oprettede i 1945 en selvejende institution, Slagtermestrenes Stiftelse, som købte Middelfartvej 69-75 og døbte bebyggelsen "Slagtermestrenes Hus". Slagtere fik fortrinsret til lejlighederne.

Middelfartvej fik storbypræg i slutningen af 1930'erne, da ensartede etageejendomme skød op på begge sider af vejen. I baggrunden skimtes Odins Tårn.

Købmandsforeningen for Odense & Omegn fulgte eksemplet i 1949 og købte Middelfartvej 56-62, som blev døbt "Købmandsgården".

De 30 lejligheder blev med årene til

såkaldt "hele og halve friboliger" for Købmandsforeningens medlemmer.

De to handelsforeninger beholdt bygningerne indtil 1980'erne, da de blev solgt til private udlejningsselskaber.

Slagtermestrene og Købmandsforeningen købte to etageejendomme på Middelfartvej for at skaffe billige lejligheder til medlemmerne.

Foto: Niels Nyholm 1994.

Etagebyggeriet på Middelfartvej skaber nærmest en byport til Bolbro.

Foto: Ditlev Jensen 1943.

Den midterste del af Middelfartvej undgik etagebyggeriet. Mange af småhusene lever i dag.

Foto: Ditlev Jensen 1951.

Middelfartvej før Hauges Plads blev anlagt. Vejen mod højre er Snapindvej (nuværende Stadionvej), som førte ned til Odense Friluftsbad. Foto: Herluf Lykke 1939.

Husrække på Middelfartvej. Huset midt i billedet, Middelfartvej 119, var posthus. Det hvide hus, Middelfartvej 121, var Mutter Galles konditori, ungdommens samlingssted. Længst til venstre skimtes Odins Tårn. Foto 1942.

Hauges Plads set fra "Gummiløse" (den sydlige del af Stadionvej).

Foto 1954.

Da Roesskovsvej var oplagsplads for sne.

Foto fra 1950'erne.

Gummiløse

Sociale boligselskaber byggede på rad og række og med kommunal støtte i 1940'erne. På Stadionvej, Roesskovsvej, Middelfartvej, Højstrupvej, Bystævnevej, Højemarksvej, Regner Lodbrogs Vej, Juelsmindevej m.fl.

Det Borgerlige Byggeselskab plantede i 1942-1943 en række rødstensblokke på Snapindvej (nuværende Stadionvej). Sammen med de blokke, som Odense Kommune et par år senere opførte på Gotersvej, lød de øgenavnet "Gummiløse" eller "De Gummiløses Paradis".

Hele trekanten, der afgrænses af Stadionvej, Roesskovsvej og parkeringsvejen ved Bolbro Kirke, består af 22 røde murstensklodser og 19 gule.

Børnerigdommen var stor, deraf øgenavnet. Det var fortrinsvis unge familier, der flyttede ind i de små spartanske lejligheder, der efterhånden er blevet udstyret med egne toiletter og badeværelser. Børneflokkene er skrumpet, og øgenavnet er ved at gå i glemmebogen.

Men der går stadig en usynlig social grænse gennem Bolbro. Langs Middelfartvej. Beboerne syd for grænsen, i den "gummiløse" trekant, betragtes som mindre "fine" end dem nord for.

Der er pensionister og enlige mødre. Der er indvandrere. Og der er almindelige gennemsnitsdanskere med eller uden arbejde. Gotersvejs kommunale blokke har endda lagt navn til en særlig Gotersvej-syge, bronchitis blandt de yngste på grund af fugt i lejlighederne.

Sammenholdet fejler ikke noget. "Vi har det som i "Huset på Christianshavn". Vi hjælper hinanden som én stor familie," lød det fra beboerne i Gotersvej 9, en blok med seks små lejligheder. Bag blokken har de et græsfrimærke, hvor de kan nyde solen og en formiddagspilsner.

Kristian Myrup, tidligere fabriksarbejder, boede på Gotersvej i knap 40 år.

“Jeg flyttede ind, da der gik køer her, og kommunen brugte området til at læsse sne af, så der stod vand i alle vores haver. Jeg bor sgu godt. Husene er ved at blive renoveret, og vi har stadig grønne områder i Bolbro. Én gang Bolbro, altid Bolbro,” sagde han kort før sin død i 1994.

Hauges Plads

Som bønderne i gammel tid sad på bystævnestenen og drøftede tingenes tilstand, således er Hauges Plads i dag Bolbros udendørs mødested.

På Stadionvej, tæt ved Hauges Plads, findes oven i købet et etagebyggeri, som kaldes “bondegården”, efter at Bolbros rigtige bondegårde er væk. Navnet skyldes, at byggeriet består af tre fløje, der med lidt god vilje kan minde om længer.

Selve Hauges Plads blev skabt i årene 1949-51, da Arbejdernes Boligforening byggede to ens, trefløjede ejendomme over for hinanden i krydset Middelfartvej/Stadionvej. De to rødstensbygninger indeholder i alt 94 lejligheder, alle med altaner. Også Bolbro havde krav på frisk luft.

Pladsen er opkaldt efter den socialdemokratiske minister C.N. Hauge, der i mange år boede i Odense.

På Hauges Plads mødes bolbroerne tilfældigt. På biblioteket, på grillbaren, på pizzeriaet, ved busstoppestedet, hos frisøren eller hos de handlende, der kæmper en brav kamp mod forbrugersamfundets indendørs mødested, Føtex på Middelfartvej.

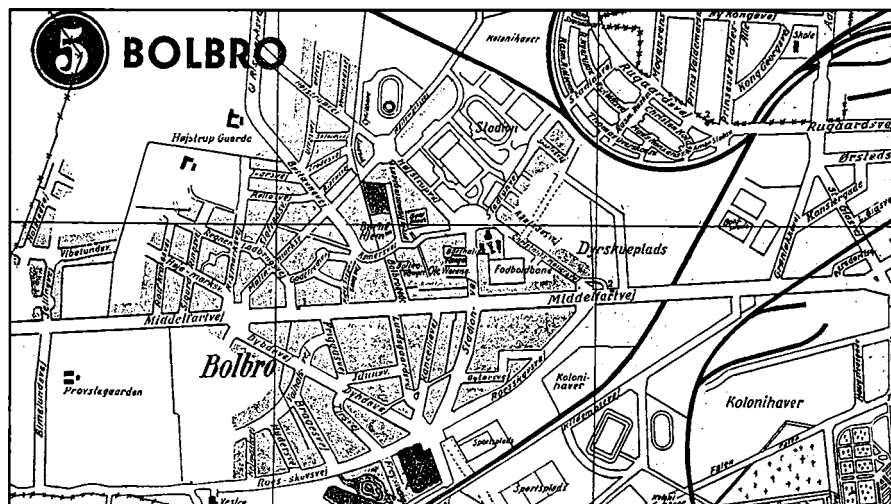
Biblioteket på Hauges Plads var i øvrigt, da det åbnede i 1951, den første lokalafdeling af Odense Centralbibliotek. Åndernes rige blev udstrakt til arbejderkvartererne i god socialdemokratisk ånd.

“Vi har det som i Huset på Christianshavn,” siger Kristian Myrup, Alice Myrup og Kaj Christiansen, mens de nyder formiddagssolen bag blokken på Gotersvej.
Foto: Niels Nyholm 1994.

Bolbro i opbrud. Luftbilledet viser tre faser i bydelens historie. Nederst til højre det "gamle" Bolbro med Børnehjemmet, "busgaragegården" og de små huse i Bolbrogade. Til venstre ses Bolbro Villaby fra mellemkrigstiden. Øverst i billedet begynder boligforeningsblokke og rækkehuse at skyde op som paddehatte. Foto: E. Christoffersen ca. 1955.

På Odense Vejvisers kort over Bolbro i 1950 er bydelen vokset mod nordvest. Nye veje er ved at blive anlagt på markerne ved Højstrup.

“Rotterederne” blev det lidet smigrende øgenavn for 49 rækkehuse af røde mursten, Højmarksparken, som Odense Socialfilantropiske Boligselskab byggede i årene 1949-51 ved Højmarksvej, Regner Lodbrogs Vej og Rolf Krakkes Vej.

“Øgenavnet kom af, at vi var masser af børn. Hos os var vi ti søskende, der sov i tredobbelte køjesenge,” fortæller Kurt Christiansen (født 1952).

Højt og lavt i Højstrup

Bolbro voksede mod nord i 1950'erne og indtog de bare marker på grænsen til Tarup. Midtvejs mellem det “gamle” Bolbro og Tarup strøede byens boligforeninger om sig med store boligblokke, der dannede deres eget homogene kvarter, Højstrup, opkaldt efter Højstrupgårdene.

Især Andelsboligforeningen Højstrup havde travlt med at bygge på Højstrupvej, Uffesvej, Yrsavej, Vermundsvej, Frodesvej, Skjoldsvej og Bjørnsvej, som fik lejligheder, der svarer til en arbejderfamilies økonomiske formåen.

Længere mod nord opførte Odense Kommune, boligforeningerne og den lokale byggematador Jens P. Koch i 1950'erne og 60'erne et helt rækkehuskvarter, kaldet “sagakvarteret” på grund af de mange gadenavne hentet fra de islandske sagaer.

Med små huslejer kunne selv en mindre funktionærløn eller en arbejderløn række til et rækkehus på Saxovej, Njalsvej, Egilsvej osv.

Omkring 1970 gik vokseværket i stå. Bolbro var udbygget til den størrelse, vi kender i dag. Kun byggeriet på Elmelundsvej har siden rykket Bolbros grænse en smule længere mod sydvest. Det består af såkaldt tæt-lave klyngehuse, som blev moderne i en tid, da storbyfremmedgørelsen var på sit højeste.

*Sidse har fundet en grøn oase bag blokkene på Højstrupvej.
Foto: Niels Nyholm 1994.*

Yrsavej er én lang blok, der er krum som en agurk.

Foto: Niels Nyholm 1994.

En hård nitte fra Stadionvej

Carlo Brandt blev kaldt en af de hårde nitter i Dansk Metal.

Sin opvækst fik han i Bolbro, inden han blev værfarbejder og fællestillidsmand. Han var faglig sekretær hos Dansk Metal i København fra 1980 til 2001.

Selv om han kun boede i Bolbro i syv år, betragter han sig stadig som bolbroer.

“Jeg kalder mig Bolbro-dreng og ikke Bolbro-bisse, idet jeg mener, at det mest var om kvarteret syd for Hauges Plads, altså Gotersvej og den sydlige del af Sta-

dionvej, at man brugte ordet bisse,” siger han.

Carlo Brandt (født 1936) voksede op i en af de seks små lejligheder på Stadionvej 56 lige nord for Hauges Plads. Faderen Peter Brandt var værfarbejder. Moderen Mathilde Brandt fødte 14 børn.

“Selv om mange i Bolbro fik masser af børn, havde vi nok rekorden for Stadionvej,” gætter Carlo.

Aldersspredningen var dog så stor, at kun 6-7 børn boede hjemme samtidig.

“Vi sov to i hver seng, alle på ét værelse,” husker Carlo Brandt, der understreger, at “ingen savnede noget” i den to og et halvt værelses på Stadionvej, hvor han voksede op fra 1943, til han blev sendt ud at tjene på landet som 14-årig i 1950.

Han blev udlært svejser på et værft i Malmø og kom til Odense Staalskibsværft i 1960. Her blev han tillidsmand for svejserne og fra 1974 til 1980 fællestillidsmand for alle værftets arbejdere. Han var også socialdemokratisk medlem af Odense Byråd, inden han rejste til København.

“Jeg synes stadig, det er i Bolbro, jeg hører hjemme,” siger han. “Jeg husker Bolbro som et typisk arbejderkvarter og som stedet med masser af sportsaktiviteter. Der var en speciel stemning og et stærkt sammenhold. Næsten alle kendte hinanden. Ingen var kanonrig. Alle levede nogenlunde ens.”

Flyttedag. Familien Brandt på Stadionvej har lejet en ladcykel hos “Hønse-Larsen”, den lokale cykeludlejer og hønseholder, og sætter kurs mod en ny lejlighed på Frodesvej. Foto ca. 1960.

Nylonstrømpemordet på Yrsavej

Det sociale boligbyggeri på den lille Yrsavej blev pludselig landskendt i november 1966.

En ung mand sad og så fjernsyn med sin fireårige søn, da han undrede sig over, at hans kone ikke var kommet op fra vaskekælderen. Han fik fat i varmemesteren, og sammen gjorde de et rædselsfuldt fund.

Fru Gregersen var dræbt.

Den 25-årige Ulla Gregersen var stranguleret med en nylonstrømpe i vaskekældrens tørrerum på Yrsavej 14.

Vidner havde set en 53-årig særling tulle rundt på trapperne.

Han blev anholdt og løj i første omgang både om sin alder og sit navn. Det viste sig, at han var arbejdsløs og boede i havekolonien Sct. Hans i Skibhuskvarteret.

Manden gik omkring og solgte de arbejdsløses blad, Tidens Hjælp. Han blev sigtet for drabet, men nægtede ethvert kendskab i det efterfølgende grundlovsforhør. “Det er dog det frækkeste, jeg har hørt,” sagde han.

Politiet måtte erkende, at det var umuligt at få manden dømt. Sagen blev henlagt som uopklaret.

Yrsavej vendte aldrig tilbage til de store avisoverskrifter.

Naboskab, fællesskab, utroskab

Afvandringen fra landbruget svarer til en række arbejdsheste og mennesker, der er længere end vejen til Rom. Det var dog de færreste, der vandrede så langt. Men mange slog sig ned i Bolbro.

Her fødtes, som i alle nybyggerkvarterer under industrialismens rygende fremmarch, et særligt kvartersliv, et lokalt netværk med lokal økonomi, lokale foreninger, kolonihaver og arbejdertraditioner, ensartede holdninger og klassebevidsthed.

Bolbro var - og er stadig - en socialdemokratisk højborg, der har stemt kendte politikere som Hans Rasmussen, Erling Dinesen, Paulus Andersen, Jørgen Eiberg og Erling Christensen i Folketinget.

Højstrupskolen er et af Socialdemokraternes bedste afstemningssteder i Odense. Her er "normalt" garanti for, at over halvdelen af vælgeme sætter kryds ved liste A. Ved byrådsvalget 2005 fik Socialdemokraterne dog "kun" 45,6 procent af stemmerne på Højstrupskolen.

Pendler-kvarter

På ét punkt er Bolbro et atypisk arbejderkvarter. Det har aldrig været selvforsynende med arbejdspladser. Fabrikstyrerne lod deres skorstene ryge i de Odensekvarterer, der ligger nærmere havn og banegård. Bolbroerne lærte tidligt at "pendle".

Alligevel taler ældre Bolbrofolk om et særligt nærmiljø, et socialt net, som på tværs af gader og veje bandt bydelen sammen. Man købte sine varer hos den lille købmand på hjørnet eller på "hovedgaden" Middelfartvej, som havde brugsforening, slagter, købmand, konditori, iskiosk, blomsterhandel, urmager, renseri, trikotageforretning, isenkræmmer, skotøjsbutik, farvehandel osv.

De utallige børn i Bolbro knyttede familierne sammen. Billedet er fra Stadionvej i 1947.

Også på sidegaderne var der masser af småbutikker. Fastelavnsklædte børn er samlet foran mejeriudsalget og grønthandelen på Niels Steensens Vej. Foto: 1957.

Butikker og håndværksvirksomheder var familieføretagender. Kunder og handlende kendte hinanden. De unge fandt deres kærester og ægtefæller i kvarteret.

Lokalmiljøet kunne ernære og reproducere sig selv, og udadvendtheden var større end i dag. De mange øgenavne, som de ældre kan huske, understreger, at

bydelen engang var “én stor familie”.

Bolbro var ikke kun geografisk et grænseområde mellem land og by. Nybyggerne bragte også landlige traditioner med til den spirende forstad. Bolbroerne holdt grise, høns, duer, kalkuner og kanner i baghaverne, og de dyrkede kolonihaver eller egne nyttehaver med frugter og grøntsager, der gav et vigtigt tilskud til husholdningen og den smalle arbejderøkonomi.

Ringegagten

Ringegagten udefra - fordi Bolbros boliger ikke var så “fine” som villaerne i Hunderup - styrkede fællesskabsfølelsen og knyttede bolbroerne sammen.

“Søgte man læreplads i byen, kunne man opleve at blive kasseret, hvis man kom fra Bolbro,” husker Paula Kristensen fra Tirsvej.

Lokalpatriotismen nåede ikke samme højder som hos de “røde” i Skibhuskvarteret, der måtte kæmpe så hårdt for overhovedet at blive lukket ind i Odense Kommune. Alligevel findes der stadig trofaste bolbroere, især i kvarterets ejerboliger. Bolbro har en kerne af ældre beboere, der husker, hvem der blev gift med hvem. En kerne, hvor familiebåndene går på kryds og tværs. Familier, der har boet i Bolbro i flere generationer og ikke kunne drømme om at svigte bydelen.

De har gået i samme skole og i de samme lokale foreninger. En slags landsbyfællesskab, man ikke forventer at finde i det på overfladen så anonyme Bolbro.

Men også her voksede hækkene og betonmurene. Isolation, småborgerlighed, fjernsyn og fremmedgørelse fulgte med 1960'ernes velfærdsræs. I dag er de utro bolbroere i overtal. De, der slet ikke definerer sig som bolbroere, men er på gennemrejse med kort ophold i bydelen.

Ti huse faldt, da Ringvejen åd sig igennem det sydlige Bolbro. Ringvejen åbnede i 1958 med Dybdevej som det første stykke. Fire år senere blev Ringvejen lagt om og Dybdevej spærret i den sydlige ende.
Foto: Ditlev Jensen 1958.

Ringvejen var Europavej indtil 1985. Billedet er fra 1956, da vejen endnu ikke er ført helt igennem til Middelfartvej.
Foto: Ditlev Jensen.

At Bolbro er en svingdør kan ikke overraske. 75 procent af bydelens boligmasse er lejligheder. Eget hus i et villakvarter frister, så snart man får råd. Det nære miljø har skrantet siden 1960'erne.

Supermarkeder lokkede og lukkede de små butikker. Gårde og huse i det gamle Bolbro blev jævnet med jorden for at give plads til parkering, ringvej, biludstilling og massekonsum.

“Jeg kan dårligt kende det!” sagde eks-bolbroeren Karl Struve prompte, da han i 1994 viste sit fødekvarter for sit barnebarn. Struve boede på Middelfartvej 102 i årene 1913-38.

“De gamle gårde og alle de butikker, jeg kendte, er væk. Der var nu hyggelige førhen. Alle kendte alle,” sagde han.

Mange af de boligblokke, der dominerer i bydelen, er ved at være nedslidte. De bringer fysisk deres beboere tæt på hinanden. Men de giver ikke nødvendigvis identitet og livskvalitet med deres monotone præg.

Også Bolbrofolket hoppede med på tresser-ræset efter materielle mål: Malorca-ferie, ny bil og fjernsyn - og en bedre bolig i en “bedre” bydel. 25 procent af Bolbros nuværende indbyggere er pensionister. Hele 10 procent af indbyggerne

flytter hvert år fra Bolbro. Det er et tal, der vidner om gennemtræk, selv om det store Rasmus Rask-kollegium tegner sig for en god portion af udskiftningen.

Mange af dem, der i dag flytter til Bolbro, er folk med lave indkomster eller i akut bolignød, bl.a. indvandrere og bistandsklienter. Følgevirkningerne er sociale problemer og fremmedhad. Tilflytterne bliver syndebukke for kvarterets proletarisering.

Mens Bolbro har manglet samlingssteder for kvarterets egne beboere, er en lang række byfunktioner til gengæld anbragt her. Bolbro med den billige jord fik militær øvelsesplads, dyrskueplads, cirkusplads, campingplads, friluftsbad, seminarium, idrætspark, handelshøjskole og kollegium. Fremmedelementer, som nok har skabt liv - og biltrafik - i kvarteret,

men ikke kvartersliv. Alligevel er mange ældre vendt tilbage. For Bolbro har fået patina.

Bolbro, som engang var et nybyggerkvarter, er blevet et hjem for de gamle nybyggere. “Det er her, vi hører hjemme. Skal vi ud, skal det være med benene først,” lyder en standardreplik fra de ældre bolbroere.

Fra nedtur til kultur

Danmarks nedtur med krise og arbejdsløshed i 1970'erne og 80'erne blev også Bolbros nedtur. Her var nedturen stejl, fordi bydelen i forvejen havde social slagside.

Bolbros sociale boligbyggeri var baseret på fremtidstro, fuld beskæftigelse. Fritidstilbuddene i kvarteret er få: sport.

Firesporede veje har jaget bolbroerne på flugt i deres eget kvarter.

Foto: Niels Nyholm 1994.

Træer fældes. Men Bolbro har seje rødder.

Foto: Niels Nyholm 1994.

Tomheden trængte ind i mange Bolbro-lejligheder, da Danmark udstedte fyresedler og ikke havde andet alternativ til de kasserede end fjernsyn og bistands-hjælp.

Bolbro har stadig en overrepræsentation af folk på overførselsindkomster, som det hedder på forskønnende nudansk. Sociale problemer som alkoholisme og narkomani er også rykket ind i den

vestlige bydel. Nogen mentalhygiejnisk eller arkitektonisk perle har Bolbro aldrig været. Men modpolen, et slumkvarter præget af apati og undergang, har den heller ikke udviklet sig til, selv om bydelen i de senere år har lydt øgenavnet Bolbronx. Navnet sigter til Bronx, en fattig New York-bydel.

Trods de mørke udsigter i midten af 1980'erne, da Odense Kommune beslut-

tede at lukke Bolbro Skole, viste bolbroerne deres modstandskraft. De krævede et fælles holdepunkt - som Odins Tårn var det i sin tid - og overtalte politikere til at give dem et forsamlingshus, Bolbro Brugerhus, et kreativt samlingssted, knap så højt som tårnet, men præget af fantasifulde ideer, der rager et godt stykke i vejret.

Rødderne var alligevel stærke.

Den røde blikkenslager

Mure kan vælte og stater bryde sammen. Men den røde blikkenslager fra Bolbro er der ingen, der vælter. Per Berga Rasmussen nyder respekt langt ind i "fjendens" rækker for sit mangeårige virke som fagforeningsmand og byrådsmedlem.

Han er venstrefløjens stemme i Odense Byråd. Men også Bolbros stemme. Som byrådsmedlem kæmpede han forgæves for at bevare Bolbro Skole, hvor han selv sad på bænken i otte år.

Per Berga har klare meninger om den by- og trafikplanlægning, som "har skåret Bolbro midt over".

"Bolbro er ikke længere et harmonisk kvarter. Trafikken er blevet alt for hård på Middelfartvej. Fodgængere kan kun krydse vejen med livet som indsats. Da jeg var barn, var Bolbro et sammenhængende kvarter. Nu er det delt op i tre zoner på grund af Middelfartvej og Ringvejen," mener Berga, som fra 1974 til 1986 repræsenterede Danmarks Kommunistiske

Parti i byrådet. I 1990 blev han valgt ind for den socialistiske Fællesliste og fra 1994 for Enhedslisten.

"Skal Bolbro slippe af med sin psykologiske mur, kræver det, at autobanen gøres smallere. Middelfartvej bør være mere miljøvenlig. Måske bør indkørsel fra vest forbydes, så bilisterne tvinges væk fra Middelfartvej og om ad Ringvejen. Det vil gavne hele kvarteret," siger Per Berga, der håber, at et byrådsflertal en dag vil være enig i det synspunkt.

Per Berga Rasmussen (født 1946) har boet seks forskellige steder i Bolbro. Hans tre barndomshjem lå på Rømersvej, på Middelfartvej og på Højstrupvej.

Som voksen har han boet i to lejligheder i Odinsparken på Juelsmindevej og nu i et af Odense Andelsboligforenings rækkehuse på Egilsvej i det nordligste Højstrup.

"Bolbro var et hårdt kvarter med familier, der var utroligt børnerige," lyder

hans karakteristik af barndommens gader. "Det sociale liv var koncentreret omkring skolen, der havde op mod 1.800 elever, mens jeg gik der."

"Om vinteren var Røsskovsparken vores samlingssted, hvor vi kælkede og løb på ski og skøjter. Om sommeren var det Friluftsbadet."

"Jeg husker også, at børnehjemsbørnene havde deres egen status. Der var nærmest borgerkrig mellem dem og os andre."

"Siden er der kommet andre skillelinjer. Der er mange bolbroere, som er i guldbryllupsalderen og gerne vil have en ældrebolig i kvarteret. Og så er der mange, bl.a. indvandrere, som er på gennemtræk, især i Højstrup-området," siger Per Berga Rasmussen, der i øvrigt mener, at homogeniteten i Bolbro var større, da kvarteret kun havde én skole.

"Men flytte fra Bolbro Sogn? Nej tak," siger den trofaste blikkenslager.

Per Berga foran Bolbro Skole i 1955.

Per Bergas sjette bopæl i Bolbro Sogn er et rækkehus på Egilsvej. Foto: Niels Nyholm.

Bolbro og Omegns Brugsforening har haft tre adresser. Billedet er taget kort før flytningen fra Middelfartvej 113. Foto: Otto W. Sørensen 1926.

Brugsforeningerne opstod landet over som kooperative indkøbsforeninger for småfolk. Billedet er fra Bolbro og Omegns Brugsforening efter indflytningen til hjørnebutikken Middelfartvej/Lundsgårdsvej i 1926. Foto: Otto W. Sørensen.

Arbejdernes Boligforening opførte i 1919 den markante hjørneejendom, Middelfartvej 113 (se også denne bogs forside). I dag er der grillbar i butikslokalerne. Tidligere var der brugsforening og udsalg for Eksportslagteriet. Postkort ca. 1925.

Brugsforeningen tilbragte 52 år på hjørnet Middelfartvej/Lundsgårdsvej. Fra 1978 var der cykelforretning.

På arbejde

Bolbro er en boplads og ikke en arbejdsplads. De fleste bolbroere har i tidens løb måttet pendle ud af kvarteret, hvis de ikke arbejdede i egne småbutikker eller på en af de få virksomheder i bydelen.

Mange større virksomheder i Odenses Vesterbro-kvarter og på den nærliggende Rugårdsvej har tiltrukket Bolbro-arbejdere, f.eks. Odense Konserverfabrik, Odense Sukkergøteri, Brandts Klædefabrik, Roulunds Fabrikker, Odense Glasværk, Eksporthandleriet, Odense Offentlige Slagtehus, Koopmanns Svineslagteri og Sydfyenske Jernbaners Maskinværksted. Men det fremgår også af stillingsbetegnelserne i Odense Vejviser, at Bolbrofolk er draget længere bort med madpakken, til Odense Staatskibsværft, til fabrikker i det indre Odense og ved Odense Havn.

På egen boldgade har jobtilbuddene været få. Bolbro har bl.a. haft en træskofabrik, et gemyse- og komtørreri, en bøjlefabrik samt håndværk og handel som i alle andre bykvarterer. De fleste uddøde. Men der findes også en solskinshistorie af amerikansk tilsnit:

Smedemester Børge V. Jensen var sin egen lykkes smed. Han var smed hos Thrige, men begyndte at lave lampeskærme i sit kælderrum på Stadionvej. Fritidsbeskæftigelsen blev i 1944 til hans hovederhverv, og han udvidede varesortimentet med cykelstativer, gelændere og alverdens jernkonstruktioner. Så omfattende blev virksomheden, at han i 1960 forlod kvarteret og byggede en ny fabrik på Kildemosevej.

Leder man i dag efter håndværksvirksomheder i vejviseren, støder man på et tømrer- og snedkerfirma, et trælager, et mekanikerværksted, en el-installatør og en vinduespunder.

Odense Kommune har gennem generationer været en stor arbejdsgiver i Bolbro. Mange blev "skidtmænd", som de kaldte sig selv - eller renovationsarbejde-

re, som de hedder på rent dansk.

Bolbro blev i 1890'erne Odenses mødding. Kommunen oprettede Vestre Renovationsanstalt på Vognmandsløkken (nuværende Snapindvej). Den lå praktisk i nærheden af kommunens sukkerroemark, som fik naturlig gødning fra anstalten, der i dag hedder Snapindgården.

I 100 år har bolbroere slæbt dag- og natspande. Alene på Lundsgårdsvej boede en overgang syv skidtmænd. Også Bolbrogade husede mange renovationsarbejdere.

En anden kommunal arbejdsplads var vandforsyningen. Odense Kommune begyndte i 1923 at udnytte en vandåre i Bolbro. To små automatiske pumpestationer sendte i begyndelsen vandet urensset ud til forbrugerne, men efter et par år blev stationerne udbygget til regulære små vandværker. Vandmangelen i Odense steg i takt med indbyggertallet, og i 1939 stod en 18.000 kubikmeter stor vandbeholder klar på Bolbro Bakke.

To vindere, mange tabere

Småhandelen blomstrede i Bolbro indtil den store butiksdød, der ramte alle boligkvarterer efter 1970.

Som det fremgår af barndomserindringer, var dørsalg meget udbredt i 1920'erne. Både en ostemand, en brødkusk og en fiskehandler kørte med faste intervaller op og ned ad gader og veje, da nettet af butikker endnu ikke var så finmasket. I 1940 havde Bolbro ifølge Odense Vejviser syv købmænd, fire slagterforretninger og tre bagerbutikker.

"Mutter Galle" var øgenavnet på en bagermutter, som alle inkarerede Bolbrofolk taler om. Hun solgte wienerbrød og flødeskumskager på Middelfartvej 121, hvor butikken samtidig var en lille

cafe, som blev ungdommens samlingssted.

Småhandelens guldalder i Bolbro faldt sammen med den store befolkningstilvækst i 1950'erne og 60'erne. Bolbro kunne i 1965 tilbyde 16 købmænd, 14 slagtere og 13 bagere samt specialbutikker inden for næsten alle brancher.

Ti år senere var kun ti købmænd, syv slagtere og seks bagere i funktion. I 2009 består udbuddet af nogle få nærbutikker, nogle få lavpris-supermarkeder, to bagere samt diverse specialbutikker, især langs Middelfartvej og på Hauges Plads. Et egentligt butiksstrøg er Middelfartvej aldrig blevet. Dertil er trafikmængden for stor og charmen ved en indkøbstur tilsvarende begrænset.

Årsagen til den drastiske udrensning blandt Bolbros småbutikker er indlysende. Netop Bolbro og kvarterets nærmeste omegn blev tidligt forsynet med store indkøbscentre, der fulgte med den accelererende bilisme. Tarup Centret lige nord for Bolbro åbnede i 1968. Midt på Middelfartvej, lige i hjertet af det gamle Bolbro, byggede Jeka Stormarked samme år et kæmpemæssigt varehus, som fem år efter blev overtaget af Føtex-kæden.

Bolbro har haft brugsforening siden 1919. Ligesom arbejdere og småfolk i resten af landet dannede kooperative indkøbsforeninger for at skaffe billige varer, således opstod også Bolbro og Omegns Brugsforening. "Brugsen" havde de første år lokaler på Kancellivej og i Arbejdernes Boligforenings nyopførte hjørneejendom på Middelfartvej 113. I 1926 flyttede Brugsforeningen til større lokaler på hjørnet Middelfartvej/Lundsgårdsvej, hvor uddeler Kai Madsen (søn af "skidtmændenes" fagforeningsformand Frederik Madsen på Lundsgårdsvej) blev et kendt ansigt.

Brugsen overlevede indtil 1978, da den opgav kampen mod indkøbscentre.

Føtex er mastodenten i Bolbros handelsliv. Varehuset åbnede i 1973.

Foto: Niels Nyholm 1994.

Den lille Lokalbrugs på Juelsmindevej har ligeledes drejet nøglen for sidste gang. Den lukkede i 2005.

Den hellige bil

Sammen med bilismen kom også automobilbranchen til Bolbro. Hvad var mere nærliggende end at placere bilfirmaer langs den store udfaldsvej?

En bil var ligefrem kvarterets vartegn gennem mange år. Skandinavisk Motor Compagni A/S havde som blikfang hejstidens hellighed, en Folkevogn, op på en piedestal ved Middelfartvej.

Skandinavisk Motor Compagni opførte sit værkstedsanlæg i Bolbro i 1957. SMC var specialist i den tyske Folkevogn, der

hvert år i 1960'erne var Danmarks mest solgte bil. I dag har SMC også Skoda og Porsche på programmet.

Fehr & Co. A/S købte i 1954 "busgaragegården" på Bystævnevej. Tre år senere bebyggede Fehr gårdens marker med en Caltex-benzinstation samt udstillingshaller til datidens nye modeller, bl.a. Ford Consul, Zephyr og Taunus.

Bilfebren i 1950'erne, da firehulede maskiner blev hvermandseje, trak tusinder af nysgerrige til Bolbro. Fehrs datterselskab, Bolbro Motor Compagni, kunne i 1958 prale af at præsentere "den største bilparade, der nogensinde er vist på Fyn". Året efter lancerede firmaet en idé, som fik landsdækkende omtale: en kombineret kunst- og biludstilling i hallerne ved Bystævnevej.

Fehr & Co. lukkede i 2004 sin Bolbro-afdeling.

Toyota i Bolbro har aner tilbage til firmaet Tage Kousted A/S, som solgte biler over for Odense Stadion, men i 1964 flyttede til nye udstillingslokaler på Christmas Møllers Vej. Tage Kousted A/S forhandlede primært engelske køretøjer som Austin, Morris og Jaguar, men gik i bilgraven, da de engelske mærker mistede populariteten.

Et nyt firma, Mogens Frederiksen A/S, overtog i 1981 bygningerne og specialiserede sig de første år i franske bilmærker, indtil den japanske Toyota blev hovednummeret.

Skandinavisk Motor Compagni på hjørnet Middelfartvej/Roesskovsvej satte en Folkevogn op på en piedestal. Den blev i mange år betragtet som et vartegn for bydelen.

Fehr & Co.s såkaldte bilparader var tilløbsstykker, da bilfeberen rasede i 1950'erne. I forgrunden Bystævnevej, udsat for mere eller mindre lovlige parkeringer. Foto 1959.

Sukker-eventyret

Den ligger der stadig som en nedslidt, sydlandsk basilika og vidner om et gylde kapitel i dansk industri.

Odense Sukkerkokeri på Vesterbro. En prangende fabriksbygning fra dengang industrien var ung, potent og med rygende skorsten.

Både røgen og duften af sukkerroer er væk. Den sidste rest af Sukkerkogeriet lukkede i 1994. Dermed sluttede også et stykke arbejderhistorie for mange bolbroere, som havde deres arbejdsplads på fabrikken.

Sukkeret blev i 1870'erne udset til at forsøde tilværelsen for Bolbros landmænd og første generation af arbejdere. Nu skulle det være slut med at importere rørsukker fra De Vestindiske Øer. Danskerne kunne selv dyrke sukkerroer, mente finansmanden C. F. Tietgen, som i 1872 oprettede De Danske Sukkerfabriker A/S.

Især de gode fynboer havde han tiltro til. På Fyn var jorden af allerbedste kvalitet til et roeventyr. På Vesterbro i Odense var der oven i købet jernbaneskiner og et nærliggende vandværk, så her lagde Tietgen i 1873 Danmarks første sukkerkokeri.

Alt tegnede lyst og lovende. Men naboerne, Bolbros bønder, kom på tværs. De turde ikke kaste sig ud i usikre eventyr; de holdt sig til kvæg og korn.

Sukkerfabrikkerne A/S måtte handle hurtigt for at sikre en forsyning til kokeriet i Odense. De købte derfor allerede samme år Højstrupgården og året efter Bolbrogården.

Her ville de dels dyrke egne roer, dels ved eksemplets magt øge naboernes interesse for de søde rodfrugter.

Roerealerne i Bolbro voksede jævnt. I 1884 var 2.860 tønder land beplantet med roer.

Også Odense Kommune tog del i roeventyret. Kommunen opdyrkede i 1887 et halvt hundrede tønder land med roer.

Odense Sukkerkokeri - en prangende fabriksbygning fra en optimistisk tid. Foto 1896.

Roepiger fra Polen

For de frie fugle i Bolbro, daglejere og løsarbejdere, blev roemarkerne et klon-dike, men kun i et par måneder om året. Sukkerkogeriet ansatte hvert år i den såkaldte kampagneperiode et hold arbejdere til at læsse roer af togvogne og hestevogne og til at vaske roerne. Desuden gav roerne arbejde i marken.

Også kvinderne kom ud på arbejdsmarkedet under åben himmel. Pakkeformand Siegfred Lundgaard (født 1906) huskede fra sin barndom, at hans mor havde roearbejde og desuden var med til høst og tærskning på kommarkerne. "De penge, hun dér tjente, var absolut nødvendige for familiens økonomi."

Ligesom Lolland-Falster er kendt for stor polsk indvandring af roearbejdere, fik også Bolbro en portion polske piger på gæstearbejde.

Polakkerne rejste hvert år i roeperioden til Danmark for at knokle i markerne. I Bolbro blev de indkvarteret i et hus ved den nuværende Bolbro Børnehaven på Dybdevej. "Polakhuset" blev det kaldt - med datidens tryk på første stavelse. Polakhuset brændte i 1916.

"Hver søndag formiddag så vi disse piger iklædt deres pæneste klæder med brune hovedtørklæder, gående i grupper helt fra Bolbro til den katolske kirke på Albani Torv. Som katolikker besøgte de så godt som hver søndag denne kirke," beretter Siegfred Lundgaard.

Sidste suk

Roeeventyret satte præg på Bolbro, især i efterårets kampagneperiode. Fra alle hjørner af Fyn fragtede togvogne og hestevogne roer til kokeriet, som i mellemkrigstiden beskæftigede mellem 100 og

400 mand i kampagnemånederne. Fra Sukkerkogeriet gik skinner til Bolbro, hvor tipvogne dels fragtede roerne ind til fabrikken, dels kørte roeffald retur og læssede det ud over markerne.

Et sødlig duft lagde sig over kvarteret, og Middelfart Landevej var glat af tabte rodfrugter. Drengene fra Bolbro og Vesterbro snupede roer fra vognene, udhulede dem, satte stearinlys i dem og brugte dem som lygter.

Roeeventyret i Bolbro varede indtil 1939. Da modtog Sukkerkogeriet sin sidste roe fra Bolbrogårdens marker. Gården

blev solgt til Odense Kommune, stuehuset revet ned, og markerne udstykket til boliger.

Sukkerfabrikkerne A/S havde allerede i 1916 skilt sig af med Højstrupgården. Den var overtaget af Fyns Stifts Husmandsskole, der brugte den til praktisk undervisning. Tilbage var fabrikken, Odense Sukkerkogeriet, der i endnu 30 år gav arbejdspladser til bolbroere. Den måtte i 1970 bøje sig for tidens mantra: Centralisering. Sukkerfabrikkerne A/S valgte at samle al produktion på færre fabrikker og lukkede kogeriet i Odense.

Kun et sukkerpakkeri fik lov at overleve i det gamle kogeriet. En mindre del af fabrikken samt tre hvide siloer blev brugt til pakning og oplagring af sukker. Virksomheder inden for service, handel og kultur overtog resten af den gamle fabriksbygning.

Også pakningen af det hvide guld blev i 1994 centraliseret med Odense som taber. Lolland-Falster huggede sukkeret, og de sidste 30 sukkerarbejdere i Odense lukkede og sukkede i oktober 1994.

Mange bolbroere havde i kampagnemånederne arbejde på Odense Sukkerkogeriet, hvor de læssede roer fra tipvogne.

En blomstrende virksomhed

Mens Sukkerkogeriet med de gule mursten udstråler pomp og pragt, er den største nuværende virksomhed i den vestlige bydel, GASA Group A/S på Lavsenvænget, præget af en anden og mere rationel tid. De lave, funktionalistiske haller og kontorbygninger ser nærmest ud til at være strøet pietetsløst ud over den tidligere Dyrskueplads på Vognmandsløkken.

Rødderne til GASA Group er Gartnernes Salgsforening (GASA), et andels-selskab, som gartnerne skabte i 1929 på Sortebrødre Torv i det indre Odense. Her var pladsen så trang, at GASA efter bare 15 måneder flyttede til Grønløkken ved

Middelfartvej, hvor selskabet forplantede sig på større og større arealer omkring jernbaneskinneerne.

En kreds af fynske gartnere havde været i Holland og set, hvordan kollegerne dér solgte deres produkter på auktion i stedet for - som danskerne - at falbyde dem på det nærmeste torv. De fynske gartnere øjnede straks fidusen i at overlade handelen til en auktionarius.

På Grønløkken byggede GASA to store haller samt kontorbygninger. Her var mulighed for udvidelse, gode trafikforhold og fri beliggenhed, fremhævede gartnerne, da de valgte grunden på

grænsen mellem byen og Bolbro. GASA groede som sine produkter. Ved stiftelsen havde foreningen 50 medlemmer. Ved 25-års-jubilæet var medlemstallet vokset til 1.252.

Foreningen blomstrede og blev moden til en ny flytning. Denne gang kun et stenkast fra den hidtidige adresse. GASA flyttede i 1964 over på Bolbro-siden af jernbanen og indtog den gamle Dyrskueplads, der blev beplantet med tre haller, en administrationsbygning, en udstillingsbygning, et butiksanlæg og diverse andre bygninger i funktionalistisk tresserstil. Samtidig blev foreningen splittet skarpere op i tre varegrupper: blomster, frugt og grøntsager. Blomsterafdelingen blev med årene GASA's flagskib med langt den største omsætning og det største medarbejdertal.

Men andelstanken visnede sammen med den lokale selvstændighed. GASA Aarhus A/S, Exposa A/S og GASA Odense Blomster A/S etablerede i 2001 GASA Group, som ejes af GASA Holding A/S.

Gartnernes Salgsforening havde fra 1930 til 1964 auktionshaller på den østlige side af jernbaneviadukten på Middelfartvej.

GASA's lastbiler kommer vidt omkring. Denne er ved at blive læsset inden afgang til Luxembourg.

Foto: Niels Nyholm 1994.

Lykken på Løkken

Før GASA m.fl. bebyggede markerne omkring jernbaneviadukten ved Middelfartvej, var der et ingenmandsland mellem Odense og Bolbro. Her lå de såkaldte "løkker", hvor byfolket søgte ud i den sparsomme fritid.

Over en kvart million danskere flyttede fra land til by i årene 1870-1914. Bondesamfundets store flergenerationsfamilier blev opløst, og den kvarte million måtte finde sig til rette i tætbefolkede industribyer, hvor arbejde og fritid blev henvist til hver sit sted, den grå fabrik og den grå lejlighed. Mange så kun dagens lys om søndagen.

Folk fandt et fristed på løkkerne og fællederne, de grønne områder, der - både fysisk og psykisk - dannede overgang mellem land og by. Mellem Odense og Bolbro lå de grønne oaser, der bragte arbejderne tilbage til den forladte natur.

Grønløkken, Natmandsløkken, Vognmandsløkken og Kildemosen - grænselandet mellem Odense og Bolbro - blev hjemsted for en stor del af den mest fordringsløse odenseanske arbejderkultur; den der foregik med himlen som tag.

Løkkerne var oprindeligt store og sammenhængende, men blev efterhånden gennemskåret og adskilt af asfalt og jernbaner.

Grønløkken, som lå ved den nordlige del af den nuværende Grønløkkevej, har haft en omskiftelig tilværelse. Omkring år 1780 forsøgte en lokal tobaksspinder uden held at dyrke tobak på Grønløkken, der også har været sidste station for byens dødsdømte. Her stod Odenses galge.

I arbejderkulturens guldalder var det på Grønløkken, de store arbejderidrætsfester, demonstrationer og socialdemokratiske udendørsfester fandt sted.

Socialdemokratiets ungdomsorganisationer, DUI, DAI og DSU, holdt i 1930'erne sankthansfester med gamle ritualer og aktuelt indhold. Under røde

faner gik arbejderne fra byens centrum til Grønløkken, hvor de afbrændte hekse, der forestillede Mussolini, Franco og andre af tidens fascistiske skurke, samt dyrkede idræt lige fra æggeløb og tøndebåndsløb til mere traditionelle sportsgrene, efterfulgt af smedekorsang, båltale, festfyrværkeri og bal med op til 5.000 deltagere.

Grønløkken skrumpede ind, da Gartnerens Salgsforening indtog arealet. Tilbage er nu kun en blind vejstump, der bærer navnet Grønløkken.

Sidste halshugning

Vognmandsløkken har sit navn, fra dengang Odenses vognmænd havde deres heste gående her. Navnet er i dag helt slettet fra bykortet. Vognmandsløkken, som lå nord for Middelfartvej, mellem jernbanen og den nuværende Christmas

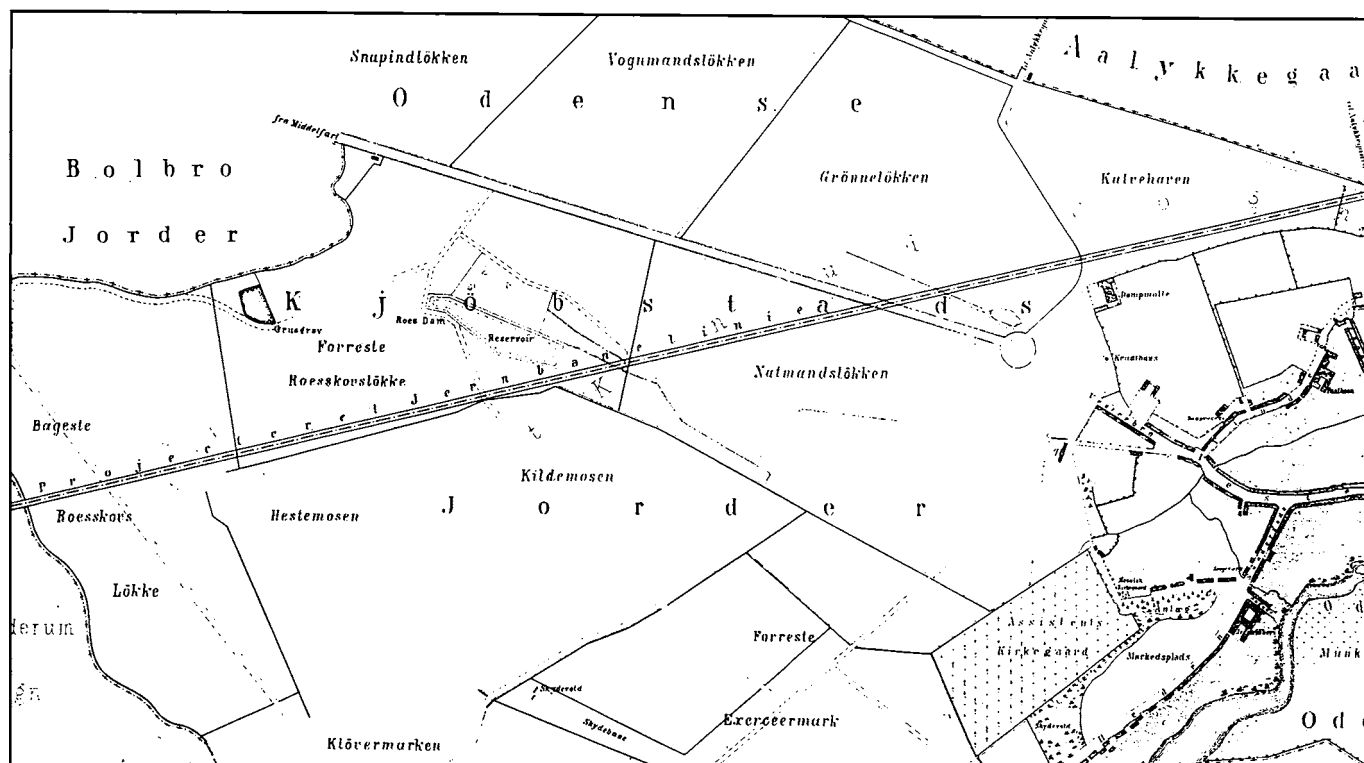
Møllers Vej, har været åsted for store folkeforlystelser, lige fra henrettelse til dyrskue og cirkus.

Fyns sidste halshugning fandt i 1869 sted på Vognmandsløkken. Den kun 20-årige Hans Hansen havde skudt sin mor i det berygtede Helvedeshus i Skibhuskvarteret og var blevet dømt til døden.

Odenses sædvanlige henrettelsessted, ved den nuværende Kanslergades udmunding i Grønløkkevej, var sæt til med korn. Byen valgte derfor Vognmandsløkken som scene for dødens teater. Mellem 3.000 og 4.000 mennesker strømmede til græsmarken for at overvære, hvordan en herredsfoged, en præst og en bøddel sendte ungersvenden til helvede fra et skafot. Kræmmere opslog en hel markedsplads med mad- og drikkevarer, og lejlighedspoeter forfattede skillingsviser, der fløj landet rundt og berettede om Hans Hansens liv og død.

Fyns sidste henrettelse foregik i Bolbro. 20-årige Hans Hansen, der havde skudt sin mor, mistede hovedet.
Træsnit fra en skillingsvise.

Mellem Bolbro og Odense lå et ubebygget ingenmandsland af såkaldte "løkker", som med årene blev et friluftslivs-eldorado for byboere. Løkkerne blev til havekolonier, boldbaner, dyrskueplads og cirkusplads. Kort fra 1862.

Til dyrskue

Senere blev det øffende grise, vrinskende heste og brølende køer, der stod for underholdningen på Vognmandsløkken. Her lå Odense Dyrskueplads gennem 30 år.

De fynske Landboforeninger holdt fra 1930 til 1960 deres årlige fællesskue på pladsen i Bolbro.

Selv om græsarealerne skrumpede, var Dyrskuepladsen i Bolbro populær både blandt landmænd og byfolk. 41.000 mennesker kiggede på 2.000 dyr, da Bolbro for sidste gang var vært for et dyrskue.

I den sidste åbningstale fremhævede Landboforeningernes formand Niels Eriksen pladsens fine beliggenhed. Men han indså også, at mulighederne for at blive i Bolbro var udtømt.

Odense Kommune ville ophæve kontrakten med landmændene for at lade Gartnernes Salgsforening bygge på pladsen. Også i Bolbro blev landbruget trængt i defensiven.

Kommunen og landmændene forhandlede sig dog hurtigt til rette om en ny dyrskueplads. Den åbnede i 1961 ved Kløvermosevej (Ringvejen), hvor det fynske fællesskue har ligget lige siden.

Også den ældgamle Odense-tradition Sankt Knuds Marked har haft adresse i Bolbro. Hestene og gøglerne havde i 1940'erne og 50'erne mødested på den nuværende cirkusplads ved Lavsenvænget i Bolbro.

Sidst i 50'erne var markedet kun en svag afglans af fordums storhed. Fjernsyn og masseunderholdning sendte gøglerne

ud af fokus, mens interessen for heste blev overhalet af en traktor.

Duften af savsmuld

Da Gartnernes Salgsforening i 1964 krydsede jernbanen og flyttede fra Grønsløkken til Vognmandsløkken, blev kun en lille stump af den tidligere Vognmandsløkke tilbage. Stumpen, der ligger mellem Christmas Møllers Vej, Rantzausvej og Lavsenvænget, bruges dels til parkering ved Odense Stadion, dels af de omreisende cirkus.

Cirkus har ført en omflakkende tilværelse i Odense. Bl.a. Sortebrødretorv, Kræmmermarken, Ridehusgade og Ruggårdsvej har lagt græs til managerne. Efterhånden som cirkuspladserne blev be-

De fynske Landboforeninger holdt i 30 år dyrskue i Bolbro. Foto: J. Thomsen 1953.

Cirkuskameler skaber eksotisk stemning bag blokkene på Stadionvej. Foto: AWB 1994.

bygget, blev klovner og elefanter henvist til nye arenaer.

Cirkus Benneweis præsenterede i 1967 sine forestillinger på det ubebyggede område mellem Roesskovsvej og Bolbro Kirke. Derefter blev "stumpen" ved Lavsenvænget den ny cirkusplads i Odense. Både Cirkus Benneweis, Cirkus Dannebrog og Cirkus Arena bringer jævnligt duften af savsmuld til Bolbro.

Natmænd og havefolk

Navnet Natmandsløkken er - ligesom Vognmandsløkken - gået i glemmebogen. Den fik sit latinære navn, fordi Odense Kommunes natmænd (datidens renovationsfolk) tømte lokumsspande på markerne, der senere blev til kolonihaver med velgødet jord.

Her opstod en af Odenses første havekolonier i 1893. Oprindeligt hed den Natmandsløkken. Men i 1905 blev den døbt Haugstedsminde efter et byrådsmedlem for partiet Højre, Wilhelm Haugsted, der som en af de første herhjemme havde blik for, at grønne havekolonier kunne forsonde arbejderne med bylivet.

"Både socialt og hygiejnisk ville det have betydning for en mængde småfamilier, hvis de på en billig måde kunne komme i besiddelse af haver, som ikke var for langt fjernede fra deres boliger," skrev Haugsted til byrådskollegerne, som gav grønt lys for en haveforening og lejede jorden ud.

Haverne blev forbeholdt "arbejdere i trange kår". Især mange sukkerkogere fra den nærliggende sukkerfabrik og arbejdere fra Glasværket dyrkede havelodder i Haugstedsminde, der med årene skrumpede på grund af kirkegårdsudvidelser og nye vejanlæg, men fortsat er en oase i storbyen.

"De gamle traditioner lever videre. Vi snakker over hækken. Der drikkes øl

og snaps til frokost. Haverne er stadig til både pryd og nytte,” skriver havefolkene i deres jubilæumsskrift.

Vest for Haugstedsminde ligger Kildemosen, der blev idrættens fristed. Ud over boldbaner havde Kildemosen i 1930-35 en speedwaybane, Odense Dirtrackbane, der præsenterede datidens fartdjævle.

Haugstedsminde var Bolbro-områdets første havekoloni. Siden fulgte Snapindløkken (fra 1932), Roersdam (1936-66), Enghaven (fra 1944), Roerskov (fra 1946) og Vibelund (fra 1957). Ved jorden at blive - det tjente arbejderne bedst, også i Bolbro.

Roerskov ligner en stavfejl, en forvanskning af Roesskov. Men det afviser den nuværende bestyrelse. Tipvogne fra Sukkerkogeriet læsede roeffald af på markerne - derfor navnet Roerskov, lyder forklaringen.

I morfars kolonihavehus: En ny generation holder Bolbros kolonihavetraditioner i hævd. Gynther Holst, 29, og Betina Olafsen, 28, har købt havehuset i Enghaven af Betinas morfar. Foto: Niels Nyholm 1994.

Roesskovsparken

Kvarteret har også haft en campingplads. Efter anmodning fra Turistforeningen besluttede Odense Byråd i 1940 at oprette en teltplads ved Roesskovsvej. Placeringen viste sig at være velegnet, især da Ringvejen blev ført lige forbi. Men lejrpladsen var for lille til det voksende campingboom og lukkede sidst i 1950'erne.

Efterhånden skrumpede fristerne ind og blev bebygget. Dog ikke Roesskovsparken, som har været et af bolbroernes åndehuller, så længe de kan huske tilbage.

Stadsgartneren anlagde i 1936-38 Roesskovsparken i en mose, hvor børn og voksne i forvejen boltrede sig i det kupe-rede terræn både sommer og vinter. Parken var i 1950'erne også ramme om koncerter og anden parkunderholdning. Det velorganiserede fritidsliv erstattede det selvorganiserede.

Stadsgartnerens folk udgraver søen i Roesskovsparken 1936-38. Navnet Roesskov stammer fra en skov, Rodesskov, som på fynsk manér mistede det bløde "d".

Bolbro-bussen

Odenses første busselskab blev kørt fra Bolbro. Hos gårdejer Jørgen Andersen, Bolbrogade 4. Hos ham sov busserne om natten.

Historien om Bolbros busser går tilbage til 1923. Dengang raslede sporvogne i det indre Odense, og bolbroerne ville med på vognen. Grundejerforeningen i Bolbro bad sporvejselskabet lægge skinner eller en busforbindelse ud ad Middelfartvej.

Odense Sporvej A/S svarede tilbage, at "man efter at have undersøgt en sådan rutes rentabilitet ikke så sig i stand til at komme nærmere ind på sagen for nærværende, men at man ville have den i erindring".

Mere handlekraftig var en gruppe forretningsfolk fra det odenseanske opland, heriblandt Jørgen Andersen. De stiftede samme år et privat konsortium, Odense Omnibus A/S, for at tage kampen op med Odense Sporvej, der var et kommunalt aktieselskab.

Således kom forstæder som Bolbro, Tarup, Ejby, Næsby og Hjallesø med på buskortet.

Selskabets første buslinje gik fra Bolbro via Vesterbro, Vestergade, Overgade og Skt. Jørgens Gade til endestationen ved Ejby Mølle. Hele turen kostede 20 øre.

Busserne fik soveværelse i Jørgen Andersens længer midt i Bolbro. Han solgte i 1942 gården til busselskabets direktør Christian Barfoed.

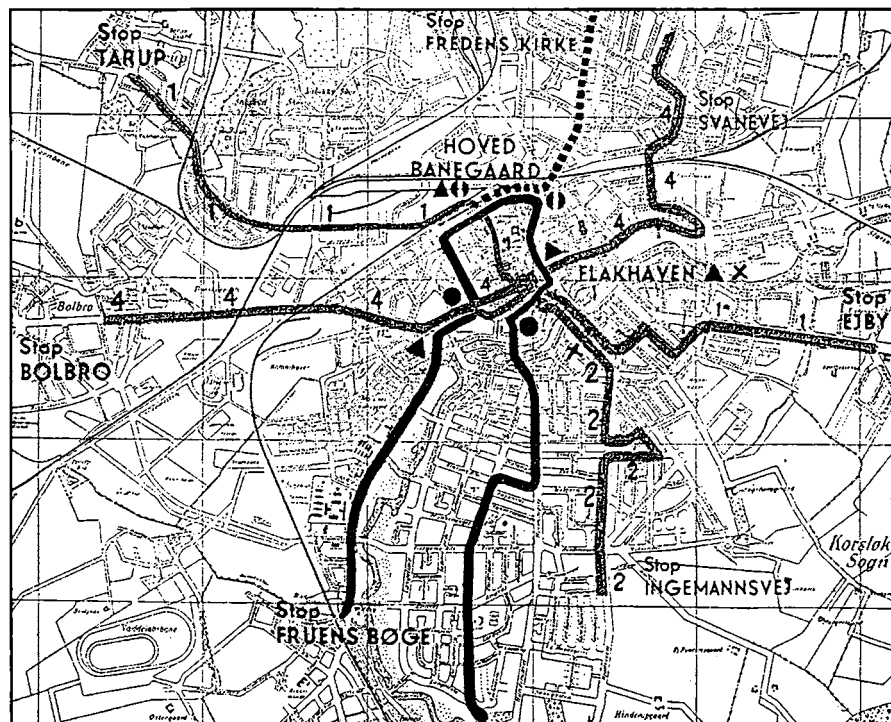
Også bag rattet sad en bolbroer. Chauffør Kaj Larsen ("Lille Lasse") fra Lundsgårdsvej 35, styrede Bolbro-bussen i en menneskealder.

Trods skiftende endestationer i de østlige kvarterer bevarede Bolbro samme busnummer i generationer, nummer 4. End ikke omnibusselskabets død kunne trække Bolbros linje 4 med i graven.

Da et nyt kommunalt selskab, Odense Bytrafik, i 1952 fik monopol på den lokale buskørsel, skiftede "fireren" ende-

Bolbro har haft bybus siden 1923. De første var lokalt fremstillede Triangel-busser som denne, der kørte fra Snapind. Foto ca. 1926.

Den kollektive trafik i Odense anno 1944. Nettet bestod dengang af både sporvogne, trolleybusser og almindelige busser. 4'eren kørte fra Bolbro til Svanevej.

station fra Svanevej til Rødegårdsvej. I den vestlige ende fik ruten to forgreninger, så både det "gamle" Bolbro og det nye Højstrup-byggeri blev betjent.

Bydelen fik i 1976 endnu en buslinje, en "syver", også kaldet Ringlinjen, fordi den dannede en trekvart ring om Odense.

Men både "fireren" og "syveren" har kørt deres sidste ture i Bolbro. Rutenettet blev i 1992 lagt om, så bolbroerne måtte stige ind i bus nummer 51 med kurs mod Agedrup.

Fra 2008 hopper bolbroerne ind i bus nummer 31 mod Seden Syd eller bus nummer 71 mod Søhus eller mod universitetet.

Bolbroernes bus nummer 4 blev til nummer 51 og senere til nummer 31.

Foto: Niels Nyholm 1994.

Postnummer 5200 Odense V

Både Christian X og Frederik IX blev ramt i hovedet af Bolbro-stempler. De blev afskaffet i 1962.

Hos posten er der ikke længere noget, der hedder Bolbro. I postnumrenes tidsalder hører kvarterets gader hjemme i "5200 Odense V".

Stednavnet Bolbro prydede poststemplerne fra 1935 til 1962, da det gamle navn blev skiftet ud med det nuværende anonyme Odense Vest.

Posthuset i Bolbro har holdt flyttedag talrige gange. Adresserne har skiftet fra Middelfartvej 98 (1935-1939) til Middelfartvej 94 (1939-1942), Middelfartvej 119 B (1942-1946) og

Bolbrogade 3 (1946-1948), indtil etaten flyttede ind i en garage hos buschauffør Kaj Larsen på Lundsgårdsvej 35. De første par måneder foregik postekspeditionen ved familiens spisebord i stuen, inden garagen var færdigombygget.

Bydelen fik i 1951 selvstændig brevomdeling. Samme år flyttede Bolbro Posthus til Hauges Plads, Middelfartvej 88, hvor det lukkede og slukkede i 1998. Derefter gik bolbroerne til bankfilialen på Middelfartvej 115, som foretog postekspedition frem til 2004. *(Kilde: Torben Gregers Rasmussen).*

Ni år i skyerne

Er der noget, de gamle bolbroere mindes med stolthed, er det Odins Tårn. Ikke fordi det var kønt. Mange bolbroere kaldte det ironisk for "stativet" eller "sømkassen fra Lillebælt". Det savnede Eiffeltårnets elegance. Men det var tårn nummer 2 i Europa. Kun tårnet i Paris var højere.

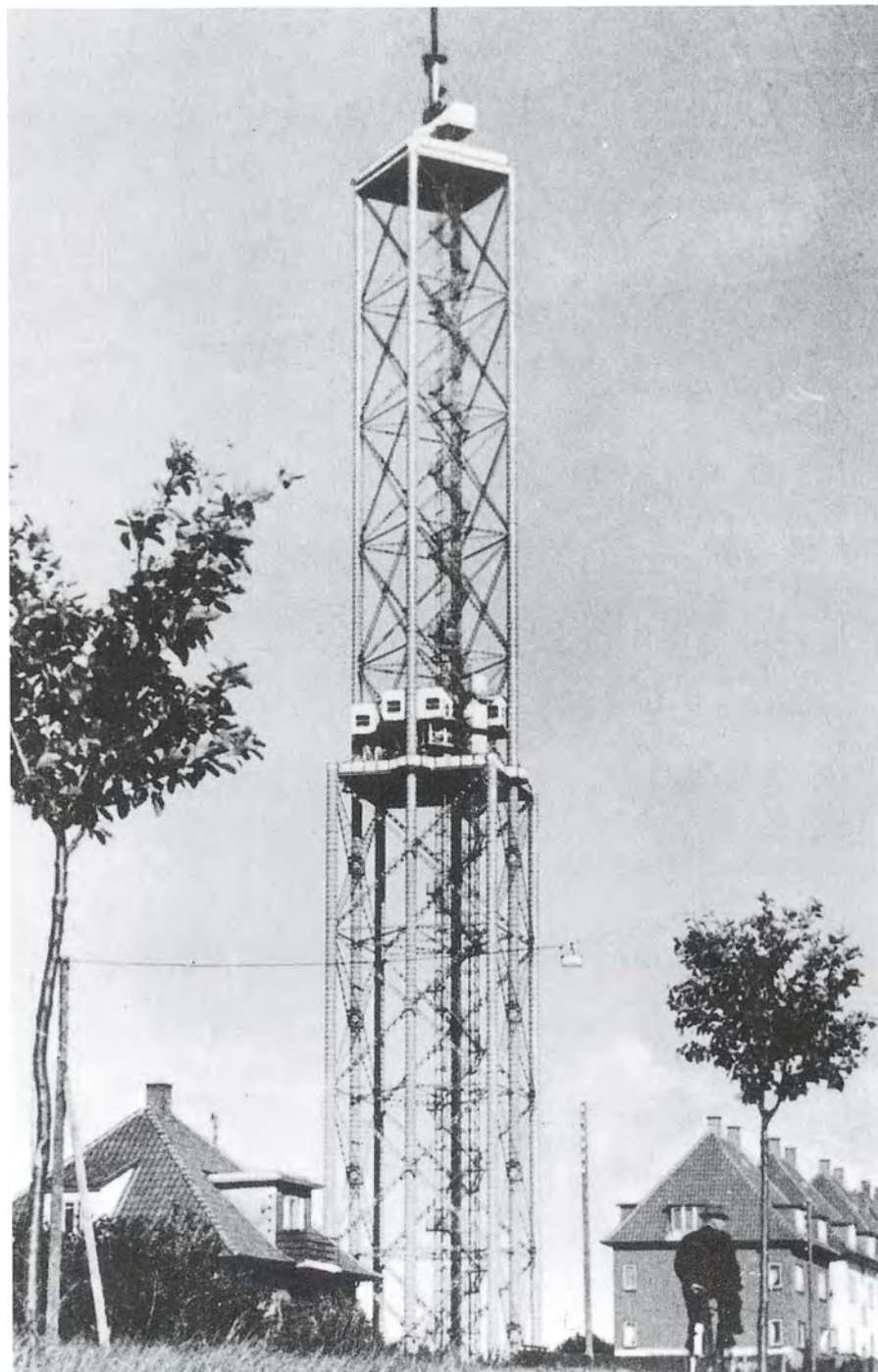
Skabt af overskudsmateriale fra Lillebæltsbroen rejste Odins Tårn sig mod skyerne i maj 1935 som Bolbros, Odenses, hele Fyns stolthed. Som et monument over moderne dansk funktionalisme. Som et potenssymbol i en ellers fladtrykt tid.

Et ingeniørfirma havde overskud af ambitioner og stålrør. Det fynske folk havde underskud af arbejde. Og Bolbro havde de landskabelige forudsætninger: Den 36 meter høje Bolbro Bakke, placeret nogenlunde midt mellem bæltene.

Hvem der først fik ideen til det skyhøje fallossymbol, er der ingen der ved. Men planerne opstod i 1933. Ingeniørerne Monberg og Thorsen, som var i færd med at bygge bro mellem Fyn og Jylland, samt to andre ingeniører og en sagfører dannede et aktieselskab med en kapital på 100.000 kroner. De regnede med, at skyskrabertårnet på 175 meter ville blive en stor attraktion - og at pengene derfor ville ngle. De fik ret.

Modsat mange af nutidens megalomane Odense-ideer var der dengang ikke langt fra tanke til handling. Materialerne til et tårn, de overskydende stålrør fra broens fire sænkemasker, skulle blot fragtes fra Lillebælt til Bolbro Bakke. Arbejdskraften var også nem at skaffe. Planen blev fostret midt i 1930'ernes depression og massearbejdsløshed.

Sikkerhedsforanstaltninger tog man ikke så nøje dengang. Men alle slap levende fra opgaven. Arbejderne, hvoraf mange kom fra Lillebælt-byggeriet, kravlede og klatrede på stiger og stilladser, og lyden fra nittehamre og boremaskiner lagde sig over kvarteret.

Odins Tårn rakte 175 meter mod himlen fra Bolbro Bakke. Tårnet stod ved den nuværende Juelsmindevej. Foto ca. 1940, Odense Bys Museer.

Forspillet tog halvandet år. Odins Tårn åbnede Kristi himmelfartsdag 1935 med tusindtallig tilstrømning. Folk stod i lange køer for at bestige tårnet ved hjælp af Thrige-fabrikkernes elevatorer, for at få et overblik over hele Fyn og de omliggende vande, eller for at besøge restaurant-plattformen i 70 meters højde eller "Konkylie-baren" 140 meter oppe.

4.000 besøgte tårnet på åbningsdagen. I klart vejr kunne publikum kigge over til både jyder og sjællændere, som modsat rapporterede tilbage, at de under gunstige betingelser kunne se Odins Tårn rage op i horisonten.

Tårnet havde i åbningsåret 1935 et samlet besøgstal på 213.000. Derefter lagde nyhedens interesse sig en smule. Publikumstallet lå de følgende år på 117.000, 104.000 og 77.000. Under Anden Verdenskrig faldt billetsalget drastisk, dels på grund af benzinrationering, dels fordi tårnets restauranter i en periode var lukket.

Kun 16.000 gæster kiggede op i tårnet i 1940. De øvrige krigsår solgtes ca. 33.000 billetter om året. Dog ikke i 1945. Da var tårnet væk.

Odins Tårnet tilbød både restaurant og bar og ofte musikalsk underholdning.

Før charterflyvningens tid var det ikke forundt menigmand at se Odense ovenfra. Derfor var der stor publikumsinteresse for at bestige Odins Tårnet, hvor udsigten i klart vejr gik helt til Jylland og Sjælland.

Da Bolbro blev kasteret

Odins Tårn var bygget af stålør fra Lillebæltsbroens sænkekasser. Privatfoto: K. Struve.

Det gik i Bolbro som i Babylon. Allerede inden Odins Tårn var indviet, så en fynsk avis nemesis i øjnene: "Nu er det bare, om tungemålet kan holde. Vi læser om, hvordan det gik jøderne, da de byggede deres Babelstårn. De talte forvirrede tungemål. Vi vil da håbe, at odenseanerne bliver ved med at sige han om *maani* (månen, red.) og hun om solen."

Det fynske tungemål tog ingen skade. Men tårnet brast. Man stræber ikke ustraffet mod himlen.

Odense var under Anden Verdenskrig tæt på at udvikle sig til Danmarks Sarajevo. Odense var førende i modstandskampen mod den tyske besættelsesmagt. Lokale sabotagegrupper, også i Bolbro, stod bag drab på tyskere og tyskvenlige danskere. De sprængte huse, fabrikker og skibe i luften for at genere tyskerne og deres danske sympatisører og håndlangere, der svarede igen med mere eller mindre planlagte hævnaktioner, såkaldt "schalburgtage".

Odins Tårn blev det uskyldige offer for

Skiltet lyver ikke. Tårnet er lukket og åbnet aldrig igen.

et tysker-dikteret kontraangreb. Om morgenen den 14. december 1944 lød et brag over hele Odense. Bolbro var blevet kastreret. Tårnet var knækket midt over og styrtet ud over markerne.

Vinduer i de nærmeste huse og gårde blev knust ved lufttrykket, og murværk slog revner. Tæt tåge lå over byen, så mange var i tvivl om, hvor braget kom fra. Men ryterne løb stærkt, og folk strømmede i løbet af dagen til Bolbro Bakke for ved selvsyn at konstatere, at ryterne talte sandt.

Det var længe uklart, hvem der havde ansvaret for det tårnhøje helvede. Nogle gættede på tyskerne. Andre mente, at den danske modstandsbevægelse havde sprængt tårnet for at hindre tyskerne i at

overvåge byen fra de højere luftlag. Den danske presse var under tysk censur og skrev alenlange referater af den triste begivenhed uden at blande sig i skyldspørgsmålet.

Efter krigen viste det sig, at den danske terrorist Henning E. Brøndum og hans berygtede tyskvenlige Brøndum-bande stod bag tårnets fald. De handlede sandsynligvis efter tysk ordre.

“Sprængningen var rent ud en kunst,” pralede Brøndum efter krigen, da han var blevet fængslet.

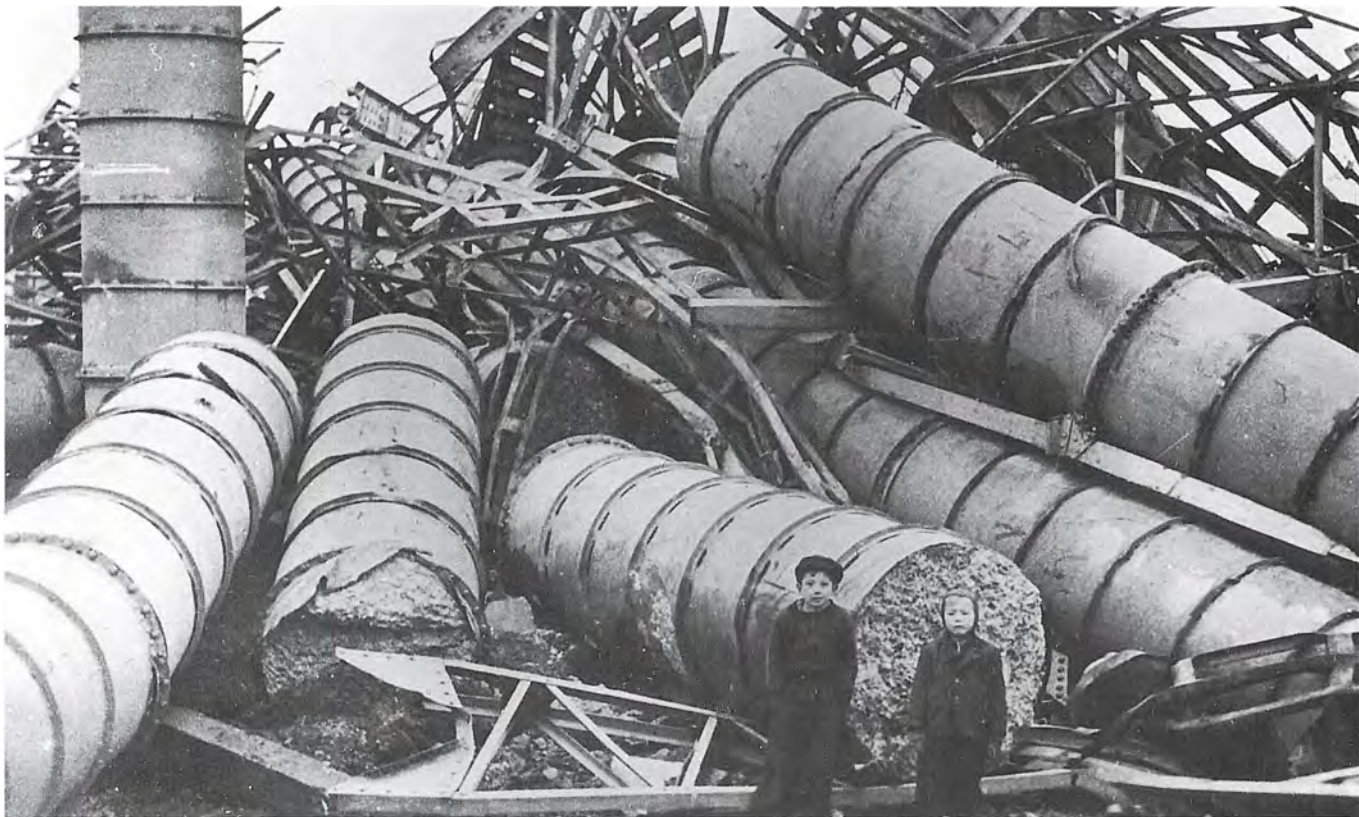
Brøndum og fem andre bandemedlemmer blev i 1946 tiltalt for talrige terroraktioner, herunder bombningen af tårnet. De blev alle dømt til døden og henrettet året efter.

Tårnets jern fik nyt liv. Skrotfirmaet H. J. Hansen ryddede pladsen, og de sørgelige rester reinkarnerede som komfurer, ovne, elektromotorer, varmtvandsbeholdere og sågar hestesko hos de fynske smede og støberier.

Også navnet lever videre. Selskabet bag Odins Tårnet solgte i 1954 grunden til Odense Andelsboligforening, som byggede nye ejendomme under navnet Odinsparken.

Foreningen Odinstårnet, en gruppe af håbefulde idealister, nærer højtlyvende drømme om at genrejse tårnet.

Og minsandt om det ikke lykkedes i 2004. Det blev dog kun til en 12 meter høj kopi, som nu skuer mod himlen fra det grønne område i Odinsparken.

Odins Tårnet faldt som et korthus den 14. december 1944.

Evald blev taget af tyskerne

Knud Evald Lægteskov med en håndfuld illegale blade foran Middelfartvej 265, hvor han i 1943 blev afhentet af det tyske politi og sendt i koncentrationslejr.

Foto: Niels Nyholm 1994.

Bolbro gik med, da Danmark gik til kamp mod den tyske besættelsesmagt under Anden Verdenskrig. Det var en kamp, der kostede. Nogle bolbroere blev skudt. Andre havnede i tysk koncentrationslejr.

Odins Tårnets fald var blot et af flere chok, der ramte den vestlige bydel. Næsten alle ældre bolbroere husker eftermiddagen den 17. april 1945, da lavtgående engelske fly tordnede hen over kvarteret for at droppe en bombe over tyskernes Gestapo-hovedkvarter på Husmandsskolen i Tarup.

Dog ikke Evald fra Middelfartvej 265.

Han sad i fangelejr i Tyskland.

Netop i arbejderkvarteret Bolbro boede mange medlemmer af Danmarks Kommunistiske Parti, som spillede en hovedrolle i kampen mod tyskerne. De holdt sammen i en såkaldt particelle, som mødtes en gang om ugen i et kælderlokale på Bragesvej for at planlægge aktioner, der kunne drive tyskerne ud af landet. Leder af gruppen var en cigarmager fra Tørrings Cigarfabrik.

Slagteriarbejder Knud Evald Lægteskov, 26 år, var en af Bolbros kommunister. Han var blevet gift i 1940 og boede sammen med sin kone og lille datter i en

lejlighed på Middelfartvej. Som modstandsmand levede Evald livet farligt.

“Vi blev efterhånden så mange kommunistiske modstandsfolk i Bolbro, op mod en snes, at vi i 1943 delte os i to grupper: En nordgruppe, for dem der boede nord for Middelfartvej, og en sydgruppe for dem, der boede syd for,” fortæller Evald Lægteskov.

To gange om ugen hentede han på sin cykel en stak illegale blade på en hemmelig adresse; hos papirarbejder Børge Stendahl Hansen, Stadionvej 87, første sal. Det var blade som Information, Frit Danmark, den landsdækkende kommunisti-

ske avis Land og Folk og den lokale kommunistavis Trods Alt. De almindelige danske dagblade var underkastet tysk censur. Kun de illegale blade gav ren besked om krigsgejsten oppe og knyttede nettet af modstandsfolk sammen.

De illegale blade blev både skrevet og distribueret af et omfattende netværk af frivillige - og de tog alle forholdsregler for at undgå at blive taget af tyskerne. Troede de.

Evald Lægteskov cyklede den 15. november 1943 hjem fra sin kolonihave i Enghaven i Bolbro. Han mødte sin lokale partileder, cigarmageren. "De har taget vores bladmand, Børge," sagde cigarmageren.

Men ikke nok med det. Hos bladmanden, Børge Stendahl Hansen, der fordelte de illegale tryksager til videre hemmelig distribution, lå også en lommebog med navnene på alle Bolbros aktive kommunister. En fatal fejl. Partiet havde indskærpet sine medlemmer ikke at skrive noget ned, som tyskerne kunne bruge.

Evald inviterede sin partileder ind i lejligheden på Middelfartvej - og kort efter blev døren sprængt af tyske Gestapofolk og en berygtet dansk stikker, kaldet "Ostesønnen".

"Hvor er de 160 eksemplarer af Frit Danmark, du fik i aftes?" spurgte de. Evald Lægteskov havde til alt held skjult sine blade bag en gasmåler i kælderen. Tyskerne fandt dem ikke. Men de tog på

de Evald og cigarmageren med på en køretur til Husmandsskolen i Tarup, Gestapos frygtede hovedkvarter.

Evald Lægteskov blev udsat for et brutalt forhør. Han blev sparket og slået. Tyskerne vidste alt om particellen i Bolbro. De havde fundet lommebogen.

Børge Stendahl, Evald Lægteskov og 29 andre odenseanere blev den 23. november 1943 sendt til koncentrationslejren Sachsenhausen i Tyskland.

Odenses modstandsfolk hævnedes sig. Få dage senere blev "Ostesønnen" skudt i Kongens Have ved Odense Banegård.

Evald overlevede halvandet år i det tyske helvede. Da han kom hjem til Middelfartvej den 17. maj 1945, sad de illegale blade stadig bag gasmåleren.

Fyens Stiftstidende

Oprettet ved kgl. Privilegium 1772

10

ODENSE, TORS DAG AFTEN DEN 25. NOVEMBER 1943

NUMMER 318

31 Odenseanere i Koncentrationslejr i Tyskland

19 paa Grund af vedvarende illegal kommunistisk Virksomhed. - 12 som Følge af oprørske Virksomhed

Fra tysk Side meddeles:

Paa Grund af vedvarende illegal kommunistisk Virksomhed er den 23. November 1943 følgende Danske, hjemmehørende i Odense, overført til en Koncentrationslejr i Tyskland:

Petersen, Harry Oscar Engelbrecht, født 16/5-92 i Odense
Sorensen, Edmund Winnik, f. 28/5-10 i Assens.
Nielsen, Niels Peder, f. 28/9-17 i Haarby.
Eskildsen, Hans Christian, født 14/4-16 i Dalum.
Larsen, Anton, født 17/1-18 i Kullerup.
Lægteskov, Evald Knud, født 6/10-14 i Odense.

Hansen, Theres Christian, født 9/11-01 i Brænderup.
Olsen, Johannes Thorwald, f. 17/5-02 i Spøndersø.
Holbæk, Arne, født 3/2-05 i Nykøbing/Mors.
Hansen, Peter Alfred, født 7/9-04 i Villestoftø.
Henriksen, Jens Peter, født 19/3-99 i Vevlinge.

Aga Khan skilt fra sin Hustru

Den lille Søn bliver

Ved Skilsmiddelen i Genève har 12-årige Aga Khan's søn, betændt om skilsmiddelen, været den indiske Prinses søn og hans Hustru og i Odense har været en Kendeelse om skilsmiddelen. Indtægter: Den er i

Den tyske Gengældelse skal nu ramme Storbritannien

Paa kompetent Ved i Berlin erklærer man sig tvunget til at sætte Gengældelsesraaben ind mod fjenden

Forberedelserne indledet forlængst

Tyskland vil nu sætte sine Gengældelsesraaben ind mod Storbritannien, erklærer man fra kompetent Side i Berlin efter de to sidste Netters engelske Luftangreb paa den tyske Rigshovedstad.

Meddelelsen berommer sig paa Kommandant Wilhelmstrasse fremsat over for den udenlandske Presse. Repræsentanter af den tyske Overkommando vil senere i Tyskland derudaf tale:

„Disse Terrorangreb paa tyske Byer har nu antaget en saadan Udstrækning at vores Beslagelse ser os tvunget til at gribe til Gengældelsesraaben og sætte det ind.“

Ingen Danske omkommet eller saaret

Vanskeligt at komme i Forbindelse med de Danske i Berlin

Efter hvad Ritzaus Bureau i Gaar Eftermiddags ved Henvendelse til Udenrigsministeriet erklærede, var i Gaar, Onsdag, hele det danske Gesandtskabs Personale uskadt. Det samme gælder de danske Korrespondenter i Berlin. Endvidere er de tre danske Præster i Berlin i god Behold.

Under de foreliggende Omstændigheder er det vanskeligt at komme i Forbindelse med de forskellige Danske

Stiftstidende var under tysk censur og kunne derfor kun bringe det tyske telegram om de odenseanere, der blev sendt i kz-lejr i 1943.

Orla døde for Danmark

Krigen kostede menneskeliv, også i Bolbro. Fra efteråret 1943 til Befrielsen i maj 1945 blev en lang række odenseanere dræbt, ofte på åben gade. Tyskere skød danske modstandsfolk. Danskere skød tyskere og danske stikkere.

To mænd trængte i februar 1945 ind i installatørforretningen Middelfartvej 55 og affyrede skud mod butikens indehaver, Valdemar Petersen, der blev dræbt på stedet, 47 år gammel.

Samme måned blev den 34-årige pålæggeriske Harriet Strey dræbt med fem skud i en lejlighed på Middelfartvej 68. To skæbner blandt mange.

Den mest dramatiske skudepisode i Bolbro foregik på selve befrielsesdagen den 5. maj 1945, efter at tyskerne havde overgivet sig. En gruppe danskere tog fejl af venner og fjender - og skød mod deres egne.

De fleste odenseanere var gået på gaden i jubel. Men tyske soldater og flygtninge ankom stadig til byen.

En gruppe danske soldater, modstandsfolk og betjente bevogtede Middelfartvej fra ruinerne af Odins Tårn og havde spærret vejen på Bolbro Bakke. De fik en melding fra Vissenbjerg om, at tyskere var på vej ad Middelfartvej mod Odense og gjorde klar til at fyre løs, når tyskerne dukkede op i Bolbro.

Den samme melding indløb også hos modstandsbevægelsen i Middelfart. Herfra rykkede en gruppe danskere ud i lastbil og personbiler, og de arresterede en del bevæbnede tyskere på landevejen mellem Middelfart og Odense.

Modstandsmændene fra Middelfart kørte videre mod Odense for at fortsætte tyskerjagten. Det skulle de aldrig have gjort. Da de kom til Bolbro Bakke, troede de, at folkene, der gemte sig i Odins Tårnets ruiner, var tyskere. Omvendt troede de danske soldater, at vestfynboerne var tyske Hipo-folk. De to grupper af danske-

re åbnede ild mod hinanden. To blev dræbt. Venner dræbte venner.

Orla Christensen, der havde barrikaderet sig på Bolbro Bakke, blev dræbt ved en misforståelse. Det samme blev en af modstandsmændene fra Middelfart. To tragedier midt i sejrsmarschen.

Orla var kun 22 år. Han var født i Holstebro, men boede på Svanevej 28 i det odenseanske Skibhuskvarter. Han arbejdede som typograf hos Odense Amts Bogtrykkeri.

De nøgne kendsgerninger, hugget ind i en prunkløs sten på Bolbro Bakke, minder i dag om dramaet:

“Her faldt den 5. maj 1945 Orla Christensen, Modstandsstyrkernes 4. Kompagni”.

Modstandsmanden blev dog begravet i fødebyen Holstebro.

Befrielsen

Danmark jublede, da englændere, amerikanere, russere, franskmænd og deres allierede i 1945 smed tyskerne hjem. Bolbro oplevede Befrielsen på nærmeste hold.

Allerede nogle dage før Befrielsen var bolbroere øjenvidner til, at fanger fra de tyske koncentrationslejre blev kørt i sikkerhed i Sverige. Lange kolonner af Røde Kors-busser slangede sig ad hovedvejen over Fyn. Da de nåede Odense, blev de budt velkommen med blomster, som bolbroere havde strøet hen over Middelfartvej.

På selve befrielsesdagene i maj 1945 kom kvarteret i fokus på grund af sin beliggenhed som Odenses vestlige forpost.

Et ejendommeligt sceneri udspillede sig i Sportsklubben Spartas klubhus, hvor

tre tyske soldater under Besættelsen var posteret som jernbanevagter. Klubhuset ligger, hvor jernbanen til Middelfart i dag skærer Ringvejen. De tyske vagter skulle forhindre danske modstandsfolk i at udføre jernbanesabotage.

Da nyheden om Tysklands nederlag nåede til Bolbro den 4. maj, gik hundreder af bolbroere ned til klubhuset. “Der skete en forbrødring uden lige. Danskerne dansede på boldbanen, og de tre tyskere, der sikkert længtes efter at komme hjem fra krigen, gik ind i klubhuset, lagde geværene og kom ud med harmonika og violin,” husker Kalle Pedersen, tidligere Stadionvej.

Valfart mod vest

Fyens Stiftstidende bragte en lille reportage om stemningen i Bolbro, da allierede tropper nærmede sig Odense efter at have nedkæmpet tyskerne i Nordtyskland:

“Langs alle veje, der fører til Bolbro, var der en strøm af mennesker. Ældre og unge. Mænd, kvinder og børn. Oldinge, der dårligt nok kunne slæbe sig af sted. Og unge piger, der med rødme kinder viftede med blomsterbuketter. Børn med små flag i hænderne, værdige familiefædre med Dannebrogsgflag og engelske flag i hattebåndet eller på reverset - alle skulle ud for at byde Montgomerys friske soldater velkommen!

Ud gennem det nye kvarter i Bolbro var vinduer og altandøre slået op, for at de husmødre, der skulle forberede aftensmaden, inde fra stuerne kunne følge begivenhedernes gang. De fleste var imidlertid på gaden. Med mellemrum stod der klynger af borgere helt ud mod Odins Tårnets sørgelige ruin på Bolbro Bakke. Nogle unge mennesker klatrede op på tårnets rester for at have bedre udsigt.

Ved den yderste bebyggelse før bygrænsen holdt en af frihedsbevægelsens biler parat til at følge med de fremmede tropper ind i byen. Efter nogen tids venten tøffede den ud ad landevejen, og da den lidt senere kom langsommere tilbage, var man klar over, at nu kunne der ikke være længe igen, før Montgomery-soldaterne ville indfinde sig.

Der gik et gisp gennem alle i den store klynge, da vi så en grå kolonne nærme sig hastigt ude ad den snorlige landevej. "Nu kommer de," lød det, og et par minutter efter rullede troppekolonnen ind over bygrænsen," berettede Stiftstidende.

Således blev Bolbro befriet for Nazi-tyskland.

En tysk vagtpost og otte civile i de omkringliggende villaer blev dræbt, da engelske fly bombede det tyske Gestapo-hovedkvarter i Odense, Husmandsskolen. Foto 1945.

Tyske soldater må gå den tunge gang ad Middelfartvej ud af Odense efter krigsnederlaget den 5. maj 1945.

Sportens kvarter

Bolbro er sportens kvarter. På Bolbros åbne vidder var der plads. Først og fremmest til den livsudfoldelse, som førte en indestængt tilværelse på storbyens osende fabrikker og i de små lejligheder. Bolbro fik i mellemkrigstiden en af sine første byfunktioner, da kvarteret blev en grøn oase for Odenses stigende antal sportsfolk.

Rollen som sportsmekka har Bolbro bevaret. Det er her, Odense har sit fodboldstadion, sit friluftsbad, sin cyklebane, sit atletikstadion, sit cricketstadion, sin største idrætshal og sin skøjtehal.

De blå

Helt tilbage i 1910'erne, måske tidligere, blev der sparket til en bold på de åbne fælleder mellem Odense og Bolbro. Boldklubben 1913 voksede op i dette grænseland. Den opstod som middelklassens alternativ til arbejderklubben B1909 og den borgerligt prægede Odense Boldklub.

B1913 - populært kaldet "de blå" - fik først baner på eksercerpladsen nær den nuværende Ringvej (Ring II), dernæst bag Assistens Kirkegård og endelig fra 1936 ved Falen, hvor den hastigt voksende klub bredte sig over større og større arealer, indtil den i 1980 forlod det vestlige Odense og slog sig ned ved Odense Universitet.

Som divisionsklub havde B1913 tilhængere i alle kvarterer. Men "de blå" nød en særlig opbakning i Bolbro og i Højstrups arbejderblokke, hvor klubben blev katalysator for det vestlige Odenses drømme om ære og værdighed.

At B1913 også var divisionsklubben nærmest Odense Stadion, understregede samhørigheden mellem "de blå" og Bolbro. Fra lejekasernemes altaner kunne bolbroerne høre brølet, når deres helte løb på grønsværen. Mange mindes sta-

B1913 havde stor opbakning i Bolbro, men er nu flyttet bort fra kvarteret. Billedet er fra et lokalopgør på Odense Stadion mellem B1913 og B1909. Foto: Niels Nyholm 1985.

dig, dengang B1913 næsten bankede Real Madrid. B1913 tabte "kun" 3-0 på Odense Stadion. Eller dengang fire B1913-spillere optrådte på landsholdet samtidig.

Publikumsrekorden til en fodboldkamp på Odense Stadion er også sat af "de blå", som i 1963 samlede over 30.000 tilskuere til en kamp mod Esbjerg. Danmarks mester er B1913 aldrig blevet. Bronzemedaljer i 1961, sølvmedaljer i 1962 og i 1963 samt landspokalvinder i 1963 er de store meritter, som blå nostalgikere stadig taler om.

De grønne

Også Odense KFUM, der i flere perioder har været divisionsklub, er knyttet til Bolbro-området.

KFUM's Boldklub overtog i 1937 det anlæg i Kildemosen, som havde rummet den hidtidige Odense Idrætspark. Her blev KFUM'erne, også kaldet "de grønne", boende indtil 1967, da klubben blev

ægte indbygger i Bolbro Sogn med adresse bag Højstrupskolen.

Anlægget i Kildemosen bruges nu af Boldklubben Kildemosen, der har sat et skilt op med det skræmmende navn "Kilder Ground".

Odense KFUM gjorde i 1960'erne sine hoser grønne i fodboldens 2. division og nåede endda frem til landspokalfinalen 1964 i Københavns Idrætspark. Men det lykkedes aldrig KFUM for alvor at blande sig med "de tre store" i odenseansk fodbold, og klubbens førstehold er trillet ud af divisionerne.

Odense KFUM mønstrede også et markant håndboldhold i 1960'erne. Holdet opnåede i 1966 en enkelt sæson i 1. division.

Bolbro Boldklub

Kvarterets egen fodboldklub har rødder tilbage til 1925. Nogle drenge fik fat i en bold og begyndte at spille på en mark. De stiftede Sportsklubben Sparta, der vokse-

*Bolbro Boldklub hed oprindelig Sportsklubben Sparta og spillede i sorte bluser.
Foto udlånt af Karl Struve.*

de i takt med, at nybyggerne bosatte sig i Bolbro.

Sparta, som spillede i sorte bluser og hvide bukser, havde de første år skiftende arenaer, dels Eksercerpladsen, dels den gamle Dyrskueplads ved Middelfartvej, dels Bolbro Skole. Men i 1937 fik Sparta - sammen med atletikklubben Hellas - fast adresse i den tidligere Bolbro Grusgrav - dér hvor Kløvermosevej (Ringvejen) senere blev ført forbi. Unge arbejdsløse skabte baneanlægget som et beskæftigelsesprojekt under Odense Kommune.

Sparta droppede i 1954 sit mytologiske navn og kaldte sig derefter Bolbro Boldklub. "Vi var bange for, at der ellers ville opstå en ny boldklub med Bolbro-navnetovre i det nye store kvarter, der voksede op omkring cyklebanen," siger et af klubbens ældre medlemmer. Bolbro Boldklub fusionerede i 1979 med Bolbro Gymnastikforening til Bolbro Gymnastik- & Idrætsforening, som er det nuværende navn.

Bolbro Boldklub var først og fremmest en breddeklub med vægt på hygge og kammeratskab. Klubben spillede sig i

1963 for første gang op i Fynsserien og har siden i korte perioder haft status som Fynsserierklub.

Klubbens faciliteter er upåklagelige. Bolbro G&IF arvede B1913's anlæg og "boblehal" på Falen. Selv om klubben dermed er rykket lidt uden for sognegrænsen, har den døbt herlighederne Bol-

broparken og Bolbro-boblen. Judoklubben Kodokan overtog boldklubbens gamle besiddelser ved Kløvermosevej.

Gadeholdet Høder

Som i alle bykvarterer dannede drengene i Bolbro også deres egne selvorganiserede gadeboldklubber. Boldklubben Høder hed en af dem. Det var en lille drengeklub, som beboere på Hødersvej i Bolbros træhuskvarter skabte sidst i 1940'erne.

Kvarterets knægte havde slidt hårdt på Roesskovsparkens græsplæne til stor misføjelse for kommunens gartnere. For at afslutte striden oprettede knægtene og deres forældre en "rigtig" klub og kaldte den Høder.

"Vi var en masse Bolbro-drenge, som manglede et sted at spille bold," husker Kaj Aagaard Sørensen, hvis far var med til at stifte Høder.

Beboerne lavede tombolaer for at skaffe penge til bolde og udstyr, og mødrene broderede emblemer til klubtrøjerne. Kommunen anviste den nye klub en bane

Med sponsorreklamer på maven sikrede Bolbro Boldklub sig i 1978 oprykning til Fynsserien.

mellem Roesskovsvej og den nuværende Bolbro Kirke. Her udkæmpedes drabelige lokalopgør mellem Høder og gadeholdene fra Stadionvej og Gotersvej.

Men Høder uddøde efter få år, bl.a. fordi datidens talentspejdere havde et godt øje til klubben og "fiskede" de bedste spillere.

Kaj Aagaard Sørensen fra Hødersvej (født 1939) var senere med til at spille B1913 op i 1. division.

Ole Steffensen fra Bragesvej (født 1939) nåede tre A-landskampe som B1913-spiller.

Begge trådte deres drengestøvler i lille Høder.

Rødt på Grønløkken

Mange små boldklubber har græsset på fælledele mellem Odense og Bolbro. Omkring 1930, da Dansk Arbejder Idræt (DAI) voksede frem som et socialdemokratisk alternativ til det "borgerlige" Dansk Idræts-Forbund, opstod en hel arbejderidrætsplads på Grønløkken, hvor leg og spil satte kulør på et ellers jævnt og fremmedgørende storbyliv.

Om et søndagsstævne på Grønløkken, hvor fodbolden rullede fra morgen til aften, og hvor et orkester spillede arbejdersange mellem kampene, skrev Fyns Social-Demokrat: "Det var da også et malerisk skue, den hyggelige bane dagen igennem frembød. Flagene, sommerkjolerne, de mange forskelligartede klubdragter - alt bidrog til i solens skær at sætte kolorit over skuepladsen for dagens begivenhed. Ingen mislyd forstyrrede harmonien, de mange kampe gik glat fra hånden, og al sur kritik var fraværende." Sportslivet på Grønløkken var vævet tæt sammen med den arbejderkultur, som blomstrede i 1930'ernes Odense. Kollektive erfaringer fra arbejdspladser og fagfor-

Odenses mange små arbejderboldklubber under DAI havde i 1930'erne fælles baner på Grønløkken. Billedet er fra et fodboldkarneval i 1933.

eninger blev plantet mellem græsstråene på Grønløkken. Fælles baner og fælles klubhuse bragte spillerne sammen og betonede, ligesom fagforeninger, haveforeninger, sangforeninger og foredragsforeninger, troen på sammenholdets styrke i den odenseanske arbejderklasse.

Boldklubber som OKS, Frem Odense, Chang Odense, B1930 (senere ØB) og mange flere spillede i 1930'erne deres kampe på Grønløkken. Mange klubber udsprang af bestemte arbejdspladser. OKS var således kommunalarbejdernes klub. Frem blev stiftet af folk fra Glasværket.

Til billedet af små fodboldklubber med adresse i Bolbro-området hører også De Studerendes Idræt i Odense (DSIO), som har bane ved Provstegårdskolen, Boldklubben Røde Stjerne med baner ved Ringvejens jernbaneviadukt, Skjoldsparken IF med bane bag Bolbro Skole og FC City, som spiller sine hjemmekampe i Bolbroparken.

Bolbro Gymnastikforening

Efter at fodboldspillet var fløjtet op i Bolbro, kom andre sportsgrene til. Nogle af kvarterets mænd begyndte at dyrke gymnastik på Bolbro Skole og stiftede i 1937 Bolbro Gymnastikforening.

De slog fast, at foreningens formål skulle være "at samle interesserede om gymnastik, friluftssport og kammeratligt samvær".

Bolbro GF voksede støt. Den første sæson svedte 22 damer og 24 mænd i gymnastiksalen. Året efter kom også håndbold på programmet. Ved sit 25-års-jubilæum talte klubben 600 medlemmer.

Håndboldspillet foregik dengang på græsbaner. Bolbro GF deltog i Odense Amts Gymnastikforenings sommerturnering. Men klubben fik i 1943 tag over hovedet i Fyns Håndbold Forbunds vinterturnering, hvor dens kvinder og mænd

Et hold håndboldpiger fra Bolbro Gymnastikforening med den ihærdige Svend Gude som træner. Foto fra slutningen af 1940'erne.

kunne fejre mange oprykninger og bringe bydelens navn frem i de store overskrifter på avisernes sportssider - trods elendige faciliteter.

Alle håndboldklubber i Odense spillede indtil 1952 deres hjemmekampe i Fyens Forum på Sortebrødretov i den indre by. Derefter foregik al odenseansk håndbold i den berygtede "kostald", indtil byen i 1967 fik en moderne idrætshal ved Odense Stadion.

Kostalden

"Kostalden" er en sportshal, mange odenseanere mindes med et smil på læben. Sit agrare øgenavn fik den, fordi den var bedret egnet til at huse fynsk malkekvæg end byens bedste håndboldspillere. Alligevel bar den fra 1952 til 1967 det officielle navn Odense Håndboldhal.

"Kostalden" lå på den gamle Dyrskueplads i Bolbro, ved det nuværende Lavsenvænget. Fyns Håndbold Forbund lejede i 1952 "stalden" af Odense Kommune, og her spillede Stjernen, Tarup, Odense KFUM og Bolbro deres kampe i håndboldens øverste rækker. Hallens ringe værdi fremgik af lejeaftalen. "I håndboldspillere har vel ikke så mange penge, så vi siger 5.000 kroner om året," sagde en rundhåndet borgmester I. V. Werner, da aftalen skulle skrives under. Tre år senere lagde håndboldforbundet også baner til sommerhåndbold på græsset omkring "Kostalden".

Tilskuerafaciliteterne bestod af et par stolerækker rundt om banen. Resten var ståpladser. Op mod 1.000 mennesker kunne stuve sig sammen i "stalden", når de lokale koryfæer på skift kastede sig til tops i dansk håndbold.

Bolbro i 1. division

Bolbro GF med de røde bluser og blå bukser sprang op som en raket, men fusede ud igen. Konkurrencen med de øvrige håndboldklubber i Odense var for skrap.

Mændene fra Bolbro GF rykkede i 1964 fra Fynsserien til 3. division og stormede mod tinderne. Seks år senere var klubben avanceret til den øverste række i dansk herrehåndbold. Med store kaffereklamer på de røde bluser spillede Bolbro to sæsoner i 1. division. Slutfacit blev en syvendeplass i sæsonen 1970/71 og en niendeplass i sæsonen 1971/72.

Så blev kaffen kold. Bolbro GF rykkede ud af 1. division i 1972, ud af 2. division i 1976 og ud af 3. division i 1977.

Nedrykningerne kom endda i genudsendelse. Bolbro GF fusionerede i 1978 med Odense KFUM's håndboldafdeling. Fusionen fik Bolbros navn, men overtog KFUM's plads i 2. division - for straks at rykke ned endnu en gang. Bolbros herrehold dumpede i 1982 også ud af 3. division.

Blandt stjernerne, der funkede og blæste Bolbro-navnet op i avisoverskrifterne, var Vagn Nielsen og Frank Larsen, der opnåede henholdsvis 29 og to landskampe.

"Det var en pragtfuld tid. Pludselig var Bolbro en klub, der blev talt om. Vi kunne trække op mod 3.000 tilskuere til Odense Idrætshal, især når vi spillede lokalopgør mod Stjernen og Tarup. De landsdækkende aviser skrev store artikler om håndboldspillerne fra Bolbro," husker målmanden Vagn Nielsen, som også deltog i De Olympiske Lege 1972.

Yderligere fire Bolbro-spillere har trukket landsholdstrøjen over hovedet. Ingrid Clausen (gift Rasmussen) og Irma Søgaard (Hansen) spillede i 1950'erne hver en enkelt kamp på damelandsholdet. Poul Bendt Knudsen vogtede i 1958

målet tre gange på det såkaldte marklandshold. Ole Olsson debuterede på landsholdet i 1972 og spillede fem kampe i rødt og hvidt.

Bolbro GF's bedste damehåndboldhold har ligesom herrerne ført en omskiftelig tilværelse. Damerne blev i 1962 nummer 2 i den nyoprettede 1. division vest og holdt stand i divisionen i fire år. Senere blev det til spredt optræden i 2. og 3. division.

Bolbros landsholdsmålmand Vagn Nielsen i en utraditionel træningsøvelse til ære for en pressefotograf, mens to kammerater kigger på. Foto ca.1970.

Odense havde i begyndelsen af 1970'erne tre herrehåndboldhold i 1. division. Her mødes Bolbro og Stjernen i Odense Idrætshal.

Bolbro fik i 1978 endnu en sportshal, Bolbrohallen ved Friggasvej. Bolbro Gymnastikforening skød selv 600.000 kroner ind i byggeriet.

Klubbens håndboldspillere brugte "Kostalden" ved Lavsenvænget som træningshal frem til 1985, da den blev revet ned. De sidste år blev "Kostalden" også kaldt Bolbro-Hallen - for at gøre navneforvirring total.

Fusionen i 1979 mellem Bolbro Boldklub og Bolbro Gymnastikforening førte 900 medlemmer sammen under en ny paraply, Bolbro Gymnastik- & Idrætsforening, som har sine aktiviteter strøet ud over hele bydelen.

Siden er Bolbro G&IF vokset gevaldigt. Foreningens godt 1200 medlemmer dyrker badminton, basketball, fodbold, gymnastik og håndbold.

Foreningen råder over hele fire hjemmebaner: Bolbrohallen, Bolbro-boblen, Bolbroparken og Odense Kultur- og Idrætshus (på den tidligere Bolbro Skole).

Det er svært at komme i tanker om en sportsgren, der ikke har været dyrket i Bolbro. Også Odense Friluftsbad og Odense Cyklebane trækker folk til den

vestlige bydel. Odense Friluftsbad åbnede i 1933 for enden af Elsesmindevej og afløste de uhygiejniske badeanstalter i byens vandløb. Før Odense fik svømmehaller, var Friluftsbadet arena for store stævner, hvor olympiske stjerner som Ragnhild Hveger og Inge Sørensen kastede glans over bydelen. I dag er Friluftsbadet på varme sommerdage et fluepapir for tusinder af sol- og klorvandbadere, der finder afstanden til saltvand for lang.

Bolbro har siden 1948 været hjemsted for Odense Cyklebane. Byen havde ikke haft en cementcyklebane siden 1910, da banen i Fruens Bøge lukkede. De fynske pedaltrampere måtte nøjes med landeveje og cindersbaner. Bl.a. kørte de i 1947 cindersbaneløb på Odense Atletikstadion med adskillige styrt til følge.

En gruppe cykelinteresserede forretningsfolk skelede til København og Århus, hvor spillfugle under krigen havde lagt en god totalisator-omsætning. De stiftede i 1945 Aktieselskabet Odense Cyklebane, og tre år senere stod velodromen klar på Højstrupvej. Knap 10.000 tilskuerer så åbningsløbet.

Odense Cyklebane har ofte lagt cement til Danmarksmesterskaber og Grand Prix-

løb med internationale pedalatleter. Banen fostrede også sine egne berømtigheder såsom Palle Lykke og de to verdensmestre Kaj E. Jensen og Peder Pedersen.

Ishockey-, cricket- og bowlingspillere samt tilhængere af taekwondo og judo kan ligeledes dyrke deres sport i Bolbro, der også har haft en hockeybane samt en volleyballklub, Bolbro VBK, en forløber for Fortuna Odense.

Odense Bordtennis Club (OBC) tog sin spæde begyndelse i Bolbro, idet klubben indledte batspillet i 1943 på Restaurat Stadion.

Byens bokseklubber holder jævnligt stævner i Odense Idrætshal og i Bolbrohallen.

Motionsløb, kapgang, landevejscykling og automobiløb har haft start og opløb i Bolbro, som også er adressen for en bredvedebane.

Svømmeklubber er rykket ind i svømmehallen på Provstegårdskolen. Billardklubben Bristol støder til kuglerne i Odense Kultur- og Idrætshus. Selv indendørs minigolf har været dyrket seriøst i Bolbro. Banegolfklubben Odense svingede tidligere køllerne på første sal oven over Føtex på Middelfartvej.

Da Odense Friluftsbad åbnede i 1933, var der strandbred med sand langs bassinet.

Født som stjernes kud

Anja Andersen har vundet både OL-guld, VM-guld og EM-guld. Talentet fik hun med som vuggegave i Bolbro.

Hun blev født 15. februar 1969 i en andensals-lejlighed på Middelfartvej 52 og fik straks håndbolden ind med moder-mælken. Begge hendes forældre var landsholdsspillere: Vivi (tidligere Jørgensen) og Keld Andersen.

“De tog mig med til håndbold, inden jeg kunne gå. Da jeg var fire år, bad jeg om at komme i en rigtig klub. Så kunne jeg simpelthen ikke vente længere,” fortalte Anja Andersen under et talkshow i 1994 i Tarup Center.

Forældrene spillede håndbold i Stjernen, og Anja kom på klubbens babyhold allerede som fireårig. “Jeg husker pige-årene i Odense Idrætshal, hvor det var lige så sjovt at løbe rundt på gangene som at spille bold.”

Familien Andersen boede på Middelfartvej fra 1964 til 1973. Lejligheden tilhørte Anjas morfar, bagermester Erik Chr. Jørgensen, der flyttede ud på en gård, mens Anjas mor passede bagerbutikken Rialto på Middelfartvej 54.

Anjas far husker Bolbro som “et sjovt

Håndboldstjernen Anja Andersen er født på Middelfartvej, hvor hendes morfar havde en bagerforretning.

kvarter med socialt lavere stillede familier og en masse børn”.

“Idrætten var meget dominerende med Bolbro Gymnastikforening som en stor aktiv håndboldklub, der havde byens største ungdomsafdeling. Jeg mindes også klubbens mange fester på Restaurant Stadion,” fortæller Keld Andersen.

Grand Prix-brødrene fra Stadionvej

Også Stadionvej har fostret stjernes kud - oven i købet to af slagsen.

Brødrene Olsen voksede op i de gule boligforeningsblokke over for Odense Stadion.

Deres forældre, Kaj og Inger, stammede begge fra Østfyn.

De flyttede i 1949 fra en lille lejlighed i Absalonsgade i det indre Odense ud til de moderne blokke på Stadionvej.

”Jeg blev født i 1950 på en fødselsstiftelse i Albanigade, og Noller er født i

1954 på Stadionvej,” fortæller Jørgen Olsen.

”Jeg løb på løbehjul mellem de gule blokke,” tilføjer Niels alias Noller.

Jørgen Olsen husker, at barndommens lejlighed tit var fuld af mennesker søndag eftermiddag.

”Når vennerne havde været til fodbold på Odense Stadion, kom de gerne ind og fik en eftermiddagsøl.”

Familien Olsen nåede at bo i hele tre af de gule blokke på Stadionvej - i nummer 22, i nummer 20 og i nummer 44.

”Det var svært at få en lejlighed dengang, så vi tog den første den bedste og flyttede så til større lejligheder, når chancen bød sig,” lyder faderens forklaring på flytteriet.

Efter ni år i Bolbro købte familien Olsen i 1958 hus på Hjallesøvej 167 i Odense.

”Desværre til stor fortrydelse for drengene. De var kede af at flytte væk fra deres legekammerater i det børnerige Bolbro,” fortæller Kaj Olsen.

”Det er da også Bolbro, vi i dag betragter som børnenes barndoms-kvarter. Det var brandgo’e år, vi havde på Stadionvej, og vi har stadig kontakt til flere af de gamle naboer.”

Senere flyttede familien Olsen til hovedstadsområdet, hvor brødrene allerede som drenge dannede deres første ”pigtrådsorkester”, The Kids, der indspillede et par singleplader.

Men drengene nåede at blive oldboys, inden berømmelsen rakte ud over landets grænser.

Det skete i 2000 i Globen i Stockholm, da de vandt det europæiske Melodi Grand Prix med sangen ”Smuk som et stjernes kud” (“Fly On The Wings Of Love”).

Brødrene Olsen var fem og ét år, da dette billede blev taget foran en af blokkene på Stadionvej. Privatfoto 1955.

Folkets teater

Der er hverken slotte, klostre, museer eller andre finkulturelle seværdigheder, der kan tiltrække bolbroeren eller gæstens øje på en rundtur i det vestlige Odense.

Hvad der fylder i byskabet, er Odense Idrætspark med dens øjnefaldende tribuner og haller, der ligger lige midt i Bolbro som et monument over en af vor tids førende religioner, mens den "rigtige" kirke til gengæld er gemt godt af vejen.

Odense Idrætspark har faciliteter til næsten al slags sport på eliteplan. Bybusser og parkeringspladser er fyldt til sidste plads, når de indendørs og udendørs arenaer byder på landskampe, Superliga-fodbold og anden topsport.

For bolbroerne er naboskabet et tveægget sværd. De behøver ikke lede efter p-plads, men kan spadsere til stadion og haller. Omvendt må de finde sig i trafikmylder og tæt parkerede biler langs alle fortovskanter.

Til Odense Idrætspark hører Odense Stadion, Odense Atletikstadion og Odense Cricketstadion, alt sammen åbnet i 1941, samt Odense Idrætshal (1967) og Odense Isstadion (1976, udvidet 1999).

Det var på et hængende hår, at Bolbro i sin tid blev sportens mekka. Odense havde fra 1931 et fodboldstadion i Kildemoen med miserable vilkår for både tilskuere og sportsfolk. Mange byrådsmedlemmer foretrak at placere et nyt kommunalt stadion på Engen i det "fine" Fruens Bøge. Men dér ville borgerne helst slippe for tummel og trafik. Kampen i kulissen og i byrådet endte med, at stadion blev bygget ved Snapindvej, som derfor skiftede navn til Stadionvej.

Odense Stadion, tegnet af arkitekt Vagn O. Kyed, blev ved åbningen kaldt "et af Nordens skønneste idrætsanlæg". Den første sportsbegivenhed på det nye anlæg var Danmarksmesterskaberne i

atletik. 7.000 tilskuere kunne juble over, at en odenseansk politibetjent, Gunnar Christensen, satte dansk rekord i 400-meter-løb. Den første fodboldkamp på Odense Stadion stod mellem Danmarksmestrene Frem fra København og et udvalgt Odense-hold. Gæsterne vandt 6-2.

Både stor idræt og store politiske demonstrationer har udfoldet sig på Odense Stadion. Under folkestrejken i 1943 holdt byens arbejdere massemøder på stadion. Siden var stadion ofte rammen, når den lokale fagbevægelse og venstrefløj demonstrerede under røde faner.

Odense Atletikstadion blev i 1950'erne og 60'erne brugt til speedway. Men naboklager stoppede de larmende løb.

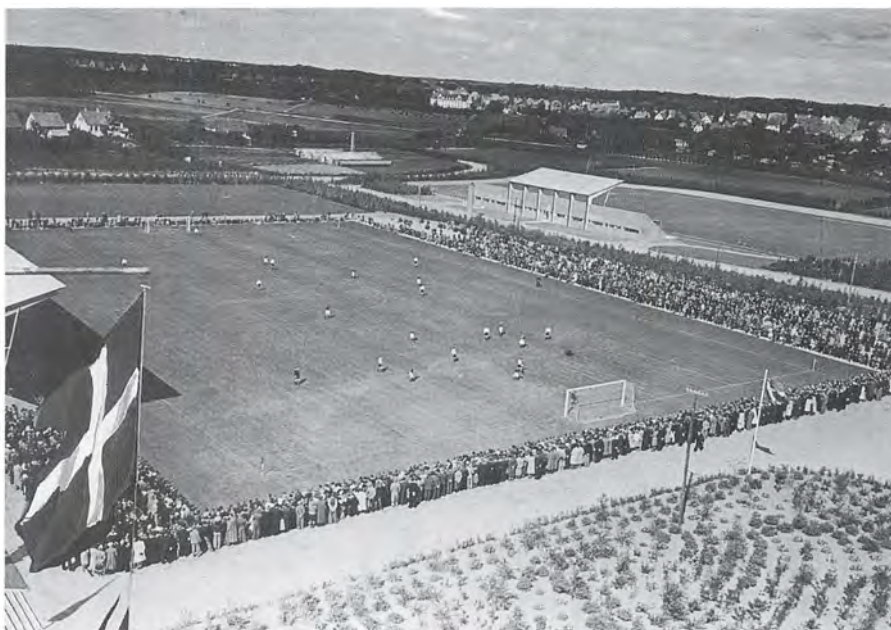
Det er først og fremmest fodboldkampe, der trækker masserne til Bolbro og skaber omsætning på de lokale værtshuse, når sejren skal fejres eller nederlaget skyldes ned. Især de farverige lokalopgør mellem OB, B1909 og B1913 kunne tidligere fylde tribunerne. Også seks A-landskampe og en landspokalfinale er udkæmpet på Odense Stadions grønsvær.

Det største antal mennesker, der har været samlet på Odense Stadion, er over 40.000. Så mange idrætsfolk og tilskuere deltog i åbningsceremonien, da de folkelige idrætsorganisationer holdt Landsstævne i 1985.

Odense Stadion undergik i 1996-1997 en større renovering. Græsbanen omkranses nu af fire tribuner med siddepladser. Tilskuerkapaciteten blev samtidig reduceret til ca. 15.700.

Odense Boldklub købte i 2005 hovedtribunen af Odense Kommune. Og Fionia Bank købte samme år navneretten til Odense Stadion, som derfor blev omdøbt til Fionia Park. Intet er helligt i moderne underholdningsindustri.

Folkets teater er også blevet scene for pop- og rockkoncenter. Elton John gav i 2007 stadionkoncert for 20.000 tilskuere.

Odense Stadion havde kun en enkelt overbygget tribune, også kaldet "den dyre langside" ved åbningen i 1941. Til højre for fodboldbanen ses Odense Atletikstadion, der blev indviet samtidig. Flaget til venstre er historieforfalskning. Det er malet på.

Over 40.000 mennesker var samlet på græsset og på tilskuerpladserne, da Landsstævnet holdt åbningsceremoni på Odense Stadion.
Foto: Niels Nyholm 1985.

Byens største skole

*Bolbro Skole, en typisk kaserneagtig kommuneskole, bygget i 1916 og lukket i 1989.
Foto: Herluf Lykke 1932.*

Skolen er lukket. Det er et budskab, der normalt vækker jubel blandt de hårdt prøvede elever. Men Bolbrofolket var trist til mode - og protesterede, da deres skole blev dødsdømt. Nu skulle eleverne forflyttes og ud på en længere cykeltur, enten til Højstrupskolen eller til Provstegårdskolen i kvarterets udkanter.

Et kapitel i Bolbros kulturhistorie kunne viskes af tavlen. Bolbro Skole var et fikspunkt i et nybyggerkvarter uden katedraler. Skolen var Bolbros egen katedral. Et centralt beliggende og markant bygningsværk på Stadionvej. En typisk kaserneagtig kommuneskole, der giver associationer til Hans Scherfigs romaner og Nils Malmros' film.

Bolbro Skole var engang en mastodont med over 1.800 elever. Odenses største skole. Som i andre børnerige bydele kom den skæbnesvangre dag, da børnene fløj fra reden. Dagen kom i 1989. Elevtallet var blevet så lille, at Odense Kommune tvang Bolbro Skole i graven. To moderne folkeskoler i udkanten dækkede behovet,

mente byrødderne. 107 års skolehistorie var slut. Historien udspringer sig i fire forskellige bygninger - fra en smedje til kolossen på Stadionvej.

Bolbros børn havde siden 1700-tallet haft en skolevej på seks-syv kilometer til rytterskolen i Hunderup. I 1882 fik Bolbro sin egen skole, en såkaldt pogeskole i et hus, som distriktsbestyrelsen for Sankt Knuds Landsogn lejede hos den lokale smed.

Men smeden solgte skolehuset, og distriktsbestyrelsen besluttede at bygge en ny pogeskole, som i 1885 stod klar i Bolbrogade. Skolebygningen eksisterer den dag i dag, men har fået adressen Rømersvej 10.

Pogeskolen blev hurtigt for lille. En gruppe Bolbro-borgere klagede i 1898 til skoledirektionen over, at børn over 10 år fortsat skulle ud på den lange skolevej til Hunderup. Deres henvendelse fik ekstra pondus, da en provst kunne tilføje, at "turen gennem Odense ikke er heldig for deres moralske udvikling".

Alligevel skulle der gå endnu et årti, inden de ældste børn fik en skole i Bolbro. Da Odense Kommune i 1908 flyttede sit børnehjem til den vestlige bydel, blev hjemmet udstyret med en såkaldt Børnehjemsskole, der var for alle børn i Bolbro.

Også Børnehjemsskolen måtte kapitulere over for forplantningsevnen i den voksende forstad. Efter kun otte år var den blevet for lille. Afløseren, Bolbro Skole, åbnede i 1916 på Stadionvej - som dengang hed Snapindvej, fordi den endte i en samling huse med et jernbanetrinbræt, der hed Snapind.

Kun en enkelt af skolens nuværende bygninger, den der senere blev kaldt Opgang G, stod klar ved indvielsen. I de følgende årtier bredte nye skolebygninger sig over hele den store hjørnegrund over for Odense Stadions nuværende hovedindgang.

Drenge og piger fra Bolbros børnerige familier flokkedes til Bolbro Skole. En af drengene var Hans Th. Larsen, der boede på Lundsgårdsvej og kom i skole i 1922.

"Vi var omkring 30 børn i klassen dengang. Der var elever fra Bolbro og Åløgkegården og enkelte fra nogle husvildebaracker og atter andre fra Dæhnfeldts Villaby (ved Rugårdsvej, red.). Men hovedsageligt var det børn fra almindelige arbejderhjem," husker han.

De mange børnehjemsbørn satte præg på klasserne. De ankom i træsko og ensartet drejlstøj, der mindede om nutidens blå cowboytøj. I ti-frikvarteret vandrede de hver dag hjem til Børnehjemmets obligatoriske foder: rugbrødsadder med puddersukker.

Nogle Bolbro-børn blev opfostret med spanskrør og anden korporlig afstraffelse, hvis man skal dømme efter skriftlige og mundtlige erindringer. Selv Nyborgs senere borgmester, Børge Jensen, måtte som Bolbro-dreng i 1920'erne stille til af-

klapsning på inspektørens kontor.

Mange Odense-skoler havde "rene" drengeklaser og "rene" pigeklaser. Men i et udkantkvarter som Bolbro slækkede skolevæsenet undertiden på moralen og tillod de to køn at opholde sig i samme lokale.

Apartheid blev dog opretholdt i de fleste klasser, også i skolegården, hvor to rækker rygløse bænke dannede en absurd skillelinje mellem to verdener, drengegården og pigegården.

Anden Verdenskrig satte også sine spor på skolegangen i Bolbro. To kælderlokaler på skolen var samlingssted, når luftalarmen lød, og bomber truede bydelen. Lærere og andre bolbroere måtte jævnligt vise passersedler til de tyske patruljer, når de begav sig gennem ingenmandslandet mellem Odense og Bolbro.

Skolen blev flere gange i 1944-45 beslaglagt af tyskerne, bl.a. for at huse tyske flygtninge fra Østpreussen, og undervisningen måtte af og til forlægges til andre lokaliteter. Selv Odense Stadion blev under den tyske besættelse brugt som "skolestue" for de mindste.

Forplantningen tog ingen skade af mørklægningen. Tværtimod steg elevtallet på Bolbro Skole fra 465 lige før krigen til 778 lige efter krigen. Løsningen blev i første omgang et anneks i en etageejendom over for skolen. Her blev midlertidigt indrettet seks klasseværelser, indtil skolen i 1952 fik to nye fløje.

Med 1.800 elever var Bolbro Skole i slutningen af 1950'erne byens største skole. Skolegården var som en indisk hovedbanegård i myldretiden, og gårdlærerne måtte tit agere kampledere som i en boksering.

Først da Højstrupskolen åbnede i 1956, lettede trykket. Ingen anede, at skolevæsenet ved at aflaste Bolbro Skole samtidig gravede dens grav.

Bolbros rolle som nybyggerkvarter var

Piger og drenge ville lide moralsk overlast ved at gå i klasse sammen, mente datidens pædagoger; så her er en ren pigeklasse på Bolbro Skole anno 1917.

Bolbro Skole fik i 1949 et anneks på den modsatte side af Stadionvej, hvor seks lejligheder blev bygget om til klasseværelser. Her føres en ny 1. klasse over vejen.

*Det lille hus, der rummede pogeskolen, er en af Bolbros ældste eksisterende bygninger. Huset har nu adressen Rømersvej 10. Lærer Andreas Clausen boede i huset fra 1917 til 1985. Han døde som 101-årig.
Foto: Niels Nyholm 1994.*

To rækker bænke dannede en skillelinje mellem drengegården og pigegården på Bolbro Skole. Her har nogle af skolens lærerinder sat sig med en kaffekande i "den demilitariserede zone".

ved at være udspillet. Væksten i bydelen med de billige blokke kulminerede i 1960'erne, og bydele med parcelhuse overtog Bolbros vokseværk. Dermed skrumpede Bolbro Skoles rekrutteringsgrundlag. På mindre end 15 år svandt elevtallet fra 1.800 til 200.

Odense Kommune havde forbygget sig og mente nu, at tre skoler var én for mange i Bolbro. Den ældste måtte lade livet.

Skolens død kunne ikke afværges trods masser af læserbreve og protester samt et optimistisk 100-års-jubilæumsskrift med titlen "Bolbro Skole lever stadig".

Skolen fik en galgenfrist, da den blev beskåret og mistede de tre ældste klassetrin. Men i sommeren 1989 ringede klokken for sidste gang for de 140 elever, der var tilbage.

De "dødsdømte" besluttede, at de sidste dage skulle leves fuldt og helt. Der var ingen jammer, men revy, sang og dans på sidste skoledag. Efter sommerferien gik de på Højstrupskolen eller på Provstegårdskolen.

Ny skole på rekordtid

Højstrupskolen blev bygget på rekordtid. Odense Skolevæsen havde i nogle år vaklet mellem at pege på Provstegårdens jord i det vestlige Bolbro eller på de militære arealer i Højstrup i nordlige Bolbro. Børneboommet i Højstrup afgjorde sagen.

Beslutningen om at bygge Højstrupskolen blev truffet i 1955. Allerede året efter blev 18 klasseværelser taget i brug.

“Jeg tror nok, at den første del af Højstrupskolen har været et af de hurtigste skolebyggerier, der nogensinde er set her i landet. Der var ikke meget at betænke sig på. De fleste forhandlinger om den nye skole blev ført telefonisk. Det eneste, der tog en smule tid, var forhandlingerne med militæret om at afgive det nødvendige stykke jord til skolen,” sagde skoledirektør Axel Gregersen ved åbningen.

Helt færdig stod skolen i 1958, da den officielt blev indviet og i en avisoverskrift kaldt “den mest moderne og pædagogisk mest konsekvente skole” (avisoverskrifter var lange dengang). Arkitekt Jørgen Størmosen fulgte tidsånden, der gik imod de kasselignende flereetages-skoler.

“Lad være, at mange måske siger, at Højstrupskolen udefra ligner en mellemting mellem en moderne fabrik og en sporvognsremise. Har de først været in-

denfor, vil de finde noget af den hygge, som gamle dages små og stråtekte skoler ejede i så rigt mål,” skrev Fyens Stiftstidende.

Fremtiden tegnede lys og grøn dengang i 1950'erne, også for arbejderklassen og dens børn i Højstrup. Netop lyset og det grønne skulle velsigne Højstrup-børnene. Hele skolen er trappeløs. Til gengæld har den en 156 meter lang gang, som ved åbningen blev kaldt Danmarks længste.

Skolen er lav og flad med skrå tage og vinduer, der vender op mod solen, og små gårdhaver blev anlagt, så de lignede botaniske haver med plantesamfund såsom heder, moser og enge. En skarp kontrast til fortidens asfalterede skolegård, som den kendtes på Bolbro Skole.

Den militæragtige indmarch fra skolegård til klasser var også passé. Højstrupskolen har så mange indgange, at kun to klasser skal igennem hver yderdør.

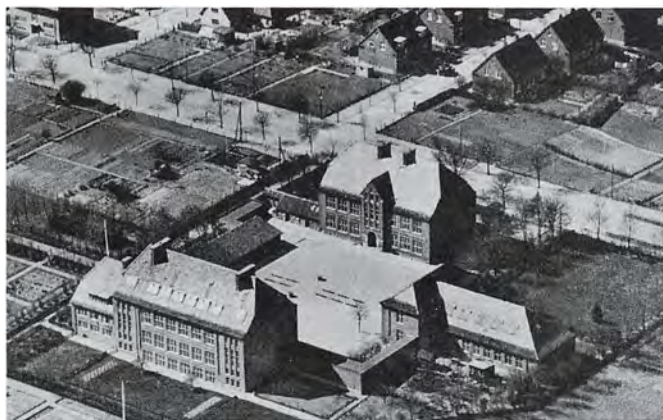
Og så blev Højstrupskolen udstyret med et særlokale til metalsløjdd - endnu en socialdemokratisk nyskabelse i 1950'erne. At udklække arbejdskraft til metalindustrien var lige så relevant som at sende bogorme til universiteterne.

Det sociale sindelag var i højsædet i Højstrup. Odense Skolevæsens nye data-

central blev i 1975 indviet på Højstrupskolen, som var pioner på edb-området. Børn i de såkaldte hjælpeklasser kunne på en skærm kalde opgaver frem, der tilgodeså deres særlige behov, hvorefter edb-anlægget rettede opgaverne. En opfindelse, der nærmest var science-fiction i 1970'erne.

Højstrupskolen var ligeledes banebrydende, da faget arbejdskendskab blev indført i 1976. Skoletrætte elever i de ældste klasser kunne efter fire timers skolegang gå på arbejde og dermed få en lempelig introduktion til det pulserende erhvervsliv. Højstrup-børn stiftede efter skoletid bekendtskab med arbejdslivet hos Føtex, i børnehaver, på plejehjem, i butikker og på autoværksteder, og mange fik en læreplads ud af besøget.

Kvarterets hårde trafik har ofte været til debat. Der er sket dødsulykker, når skolebørn på cykel har måttet dele kørebanen med bilisterne. Også Nordvestfynske Jernbane gav mange forældre nervøse trækninger, indtil det sidste tog tøffede mod Brenderup i 1966. Faren for ulykker blev dog afbødet i 1959, da Højstrupskolen posterede en skolepatrolje ved jernbaneoverskæringen på Rismarksvej.

To skoler, to tidsaldrer. Den gammeldags Bolbro Skole indgyder respekt. Den moderne Højstrupskole er lav og åben.

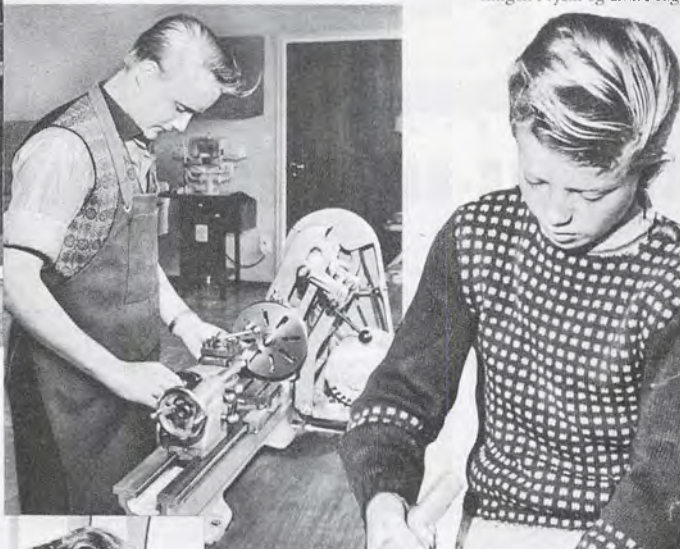
skole med forhammer og esse

På Højstrup-skolen i Odense har man en næsten komplet smed, hvor børnene får lov at slå med forhammer og arbejde med drejebænk. Ideen med dette værksted er, at i vor tid er det ikke nok at kunne save i et bræt eller slå søm i; dagliglivet kræver nuomstunder ganske anderledes kendskab til værktøj. Skolen er i den heldige situa-

tion, at en af lærerne oprindeligt er uddannet maskinarbejder, og under hans direktion lærer drengene det mest elementære om arbejde i metal. Det er andet og mere end leg. Tingene, som drengene fremstiller, har nemlig for en væsentlig parts vedkommende sammenhæng med fysikundervisningen sådan, at meget af det, der først læres her

som teori, bagefter føres ud i praksis i smedeværkstedet, og det siger sig selv, at har en dreng prøvet med egne hænder at fremstille for eksempel en elektromotor, forstår han meget bedre, hvorfor og hvordan tingene virker. Hertil kommer at skolen så samtidig på en billig måde får en serie udmærkede modeller til at levendegøre undervisningen i fysik og andre fag.

gene i sving i skole-smeden. I vil at kaste sig over drejemen opøves systematisk til at . Foruden de demonstrationsingen, der omtales ovenfor, lte ting: bord- og stålampere, bruges på værelset eller som il far og mor.

Da skolen blev indviet, havde den næsten 1.400 elever. De følgende år blev den proppet yderligere, indtil rekorden blev sat i 1963: 1.565 elever.

Det fineste selskab

Da de store efterkrigsårgange blev sendt ud i det virkelige liv, faldt elevtallet. 1.122 børn gik på Højstrupskolen i 1968.

Endnu mere plads fik de, da Provstegårdsskolen åbnede. I midten af 1970'erne røg elevtallet for første gang ned under 800.

Alligevel skrumpede elevtallet yderligere. Højstrupskolen talte i 1994 kun 350 elever. En del forældre afholdt sig fra at sende deres børn på Højstrupskolen, som havde ca. 60 fremmedsprogede elever, flest af tyrkisk oprindelse.

Elevtallet anno 2009 er 432. Stigningen skyldes bl.a., at Højstrupskolen er en af de skoler, som tilbyder 10. klasse.

Højstrupskolen var så avanceret, da den blev indviet i 1958, at også den landsdækkende presse aflagde besøg. Bladet Samvirke berettede om skolens undervisning i metalsløjf.

*Der var langt mellem Højstrupskolens elever i 1990'erne. Siden steg elevtallet.
Foto: Niels Nyholm 1994.*

*International forbrødring mellem tamil-drengen Viji og danske Claes.
Foto: Niels Nyholm 1994.*

Skolen på toppen

Provstegårdskolen er Bolbros største folkeskole. Sammen med Odense Seminarium og en svømmehal udgør den en arkitektonisk helhed nær toppen af Bolbro Bakke: tre flade, kvadratiske bygninger med grønnegårde i midten.

Navnet er snyd. Provstegårdskolen står slet ikke på Provstegårdens gamle jord, men på en af de marker, som tilhørte "busgaragegården" på Bystævnevej 5.

Yderst ude, tæt på byens og Bolbros sidste hus langs asfaltbåndet til Middelfart, ligger skolen i et stort, grønt parkområde og ser ud til at savne befolk-

ningsmæssigt grundlag. Men børn fra hele Bolbro går på Provstegårdskolen. Ikke sært, efter at Bolbro Skole er lukket.

Det havde byrådet ikke forudset i 1963. Politikere og planlæggere troede, at bolbroerne ville formere sig uophørligt, og at Bolbro derfor havde behov for tre skoler. De fandt det passende, at skole nummer 3 kom til at hænge sammen med Odense Seminarium, som var vokset ud af de gamle rammer på Hjaltesevej.

Seminarieret flyttede til Bolbro Bakke i 1966. Planen var, at Provstegårdskolen

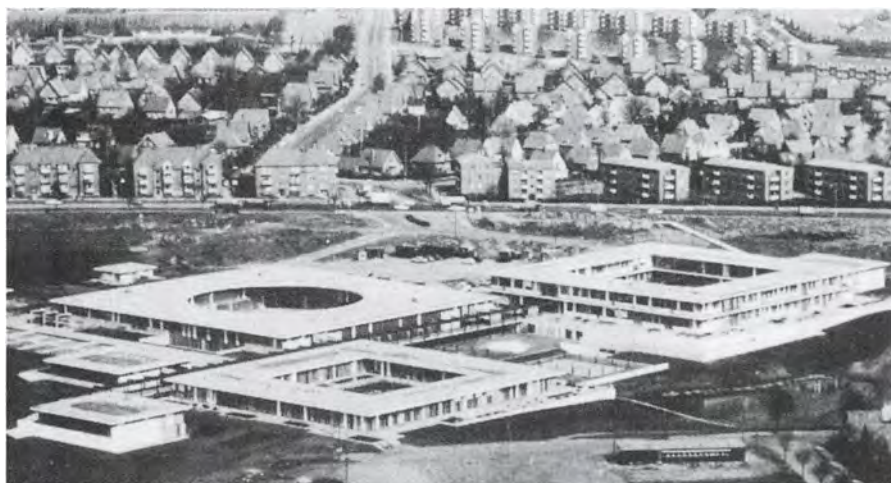
samtidig skulle åbne som seminariets øvelsesskole. Men byggeriet var bagefter. Skoledirektøren måtte finde en nødløsning. Provstegårdskolen startede derfor i det nedlagte kamgarvspinderi på Klosterbakken midt i Odense.

Bygningen var mildt sagt ikke egnet som skole. Der manglede siddepladser til alle, men med ekstrapladser i vindueskarmene gik 350 børn, der var flyttet fra Højstrupskolen og Bolbro Skole, til undervisning i et garnspinderi.

Den "rigtige" Provstegårdsskole stod klar i november 1967 og blev indviet med udfoldning af Dannebrog. Det var umuligt at hejse flaget. Flagstangen var endnu ikke rejst.

Provstegårdskolen er også i dag øvelsesskole for lærerstuderende, som her kan samle praktisk erfaring. Men den er ikke længere *fast* øvelsesskole. Fra 1992 har skolen status som "fastere tilknyttet praktikskole". Det betyder, at seminarieret også kan vælge andre skoler som praktiksted.

Manglede Provstegårdskolen et naturligt befolkningsmæssigt opland, fik den til gengæld ad politisk vej puttet børn i klasserne. Andre skolars død (Holsedorskolen og Bolbro Skole) blev Provstegårdskolens brød. Skolen fik børnehaveklasse i 1975 og en skolefritidsordning i 1990. Elevtallet ligger i dag på knap 400.

Provstegårdskolen på Bolbro Bakke danner en organisk enhed med Odense Seminarium.

En anderledes skole

Bolbros mindste folkeskole er anderledes. Enghaveskolen er for børn med indlæringsvanskeligheder og eventuelt også fysiske handikap.

Skolen har ført en omtumlet tilværelse ved den yderste ende af Roesskovsvej. Den er blevet officielt indviet hele to gange - med 21 års mellemrum.

Ved den første indvielse i 1968 var den såkaldt eksternat-skole under Statens Åndssvageforsorg. 104 elever blev undervist i et nyt elementbyggeri af tvivlsom standard.

Så faldefærdig var skolen efter få år, at en elementvæg faldt ud, da en elev ramlede ind i den.

Da staten i 1982 forærede Enghaveskolen til Fyns Amt, postede amtet 30 millioner kroner i en totalrenovering.

Forvandlingen tog syv år, hvorefter Enghaveskolen blev genindviet i 1989.

Efter anternes nedlæggelse er Enghaveskolen en kommunal specialskole med plads til 128 elever.

For de yngste

Mange af Bolbros børnerige familier var afhængige af to indtægter. Bydelen fik derfor tidligt behov for børnehaver, der kunne passe de små, mens far og mor gik på arbejde.

Bolbro Børnehave åbnede i 1936 på Dybdevej. På grunden stod en husvilde-barak, som kommunen gav en ansigtsløftning, så den kunne huse 18 børn.

Navnet "frøken Marie" og Bolbro Børnehave hænger snævert sammen. Marie Rasmussen ledede børnehaven fra 1936 til 1970 og huskes som "reservemor" for Bolbro-børn i flere generationer. Bolbro Børnehave havde konstant pladsmangel og blev i 1953 udvidet til 60 børn.

Mange andre daginstitutioner kom til i takt med børneboomet, f.eks. Børnehaven Vesterled, der lå ved Bolbro Børnehjem fra 1962 til 1973.

Nyere børnehaver er Hjertegården på Christmas Møllers Vej, Højstruplund på Rismarksvej, Lille Højstrup Børnecenter på Regner Lodbrogs Vej, KFUM's fritids- og ungdomsklub på Christmas Møllers Vej, Vestermarken ved Bolbro Kirke.

Den evigunge Bolbro Børnehave har skiftet navn til Børnehuset Bolbro.

Den største blandt de mindste. Odenses høje borgmester fra 1937 til 1958, I. V. Werner, besøger Bolbro Børnehave.

For de ældste

Arbejdet er i de senere årtier forsvundet mere og mere ud af bolbroernes hverdag. De såkaldte overførselsindkomster er et væsentligt indtægtsgrundlag i bydelen. Bolbro har en overrepræsentation af pensionister. Langt de fleste pensionerede bolbroere bor i egne boliger. Men bydelen kan også tilbyde to plejehjem og en del ældreboliger.

På Roesskovsvej anbragte Odense Kommune i begyndelsen af 1950'erne seks kasser med etværelses aldersrenteboliger og fælles badeværelse i kælderens. Byggeriet blev kaldt "Alders-

renten". En privat udlejer har dog købt de tidligere ældreboliger og omdøbt dem til Ringparken.

Egmontfonden byggede i 1972 Egmont-plejehjemmet på Møllemarksvej med plads til 52 beboere. Provstegårdshjemmet med plads til 72 ældre åbnede i 1974 på den nedrevne Provstegårds jord ved Elmelundsvej. Kommunen råder desuden over ældreboliger i Bolbros sociale boligbyggeri. På Højstrupvangen ved Odense Stadion findes yderligere 40 ældreboliger i rækkehuse fra 1979.

Biffen

Biografen i Bolbro fik navn efter lysets gud, Apollo, og var lige så flygtig som lyset. Den holdt kun i 20 år. Foto: Fyns Presse Foto 1973.

Dødsdommen er eksekveret over samtlige gamle Odense-biografer. De er lukket én efter én og afløst af moderne multibiografkæder. Det er en tendens, der kendes verden over og begrædes af film- og biografelskere, der mindes deres aftener i paradiset med nummererede billetter, rigtige forfilm og kontrollører i uniform.

Nogle af de Odense-biografer, som først opgav kampen mod tv-skærmen, flimrede i forstæderne. Imperial på Dalumvej og Sct. Hans-Teatret på Skibhusvej lukkede og slukkede. Det samme gjorde biografen i Bolbro, Apollo-Teatret. Den overlevede i 20 år som kvartets kighul til billedernes verden.

I salen på Middelfartvej 121 kunne bol-

broerne opleve en - som regel engelsktalende - verden udenfor. Den første film var en engelsk farce, "Højt humør på Piccadilly", som fik Bolbro-premiere i 1957. Telefonnummeret var let at huske: 50. Senere skulle der flere cifre til.

Også børnene var der tænkt på. Hver lørdag og søndag viste Apollo eftermiddagsforestillinger for børn og unge.

Apollo blev drevet af kortfilmmanden Tage Larsen (far til Ebbe Larsen, kortfilmmand og forfatter). Tage Larsen ejede et lille filmselskab, Orion-Film, og fik i 1956 bevilling til at drive biograf i Bolbro.

Byggeriet af Apollo tog kun ti måneder. Arkitekterne Vagn O. Kyed og P. Engelseft tegnede et enkelt og moderne biograf-

rum uden generende søjler. Apollo pralede ved åbningen med, at alle 418 biografgængere kunne se lærredet lige godt.

Tage Larsen havde et realistisk forhold til biografdrift. Allerede ved indvielsen sagde han, at han ikke var "så romantisk, at han troede, at en biografbevilling betød livsvarig pension".

Pessimismen viste sig at være berettiget. I 1977 satte Apollo for sidste gang en annonce i avisen. Teksten var:

"Hermed slutter Apollos historie. Vi takker vort trofaste publikum for besøget gennem 20 år."

Apollos sidste film var "Slangemanden", en gyser.

Visdommens kilde

Der ligger en spøjs ironi i, at netop arbejderkvarteret Bolbro er blevet hjemsted for en række højere uddannelsesinstitutioner. Forklaringen er ikke, at Bolbro i særlig grad forsyner institutionerne med studenter, men snarere, at Bolbro er tæt på Odense og tæt på store færdselsårer, og at bydelen på de rette tidspunkter har kunnet levere billige byggegrunde.

Uddannelsesstederne indgår ikke i nogen symbiose med sit nærmiljø, men fremtræder nærmest som fremmedelementer, der er mere eller mindre kunstigt placeret i bydelen.

De fleste studerende pendler til Bolbro. Men kvarteret rummer også et af Odenses største kollegier, Rasmus Rask-kollegiet, der åbnede i 1973.

Kollegiet på Bolbro Bakke består af både traditionelle blokke og af små gyder med tæt-lave rækkehuslignende lejligheder og udgør nærmest en lille isoleret "studenterlandsby" med egne indkøbs- og servicefaciliteter og på et tidspunkt endda egen radiostation, Radio Rasmus. Over 500 studerende bor i dag på kollegiets adresse, Elmelundsvej 4.

Ligeledes på Bolbro Bakke, kun adskilt fra kollegiet af en fodboldbane, ligger Odense Seminarium i moderne etplansbygninger, der er koblet sammen med Provstegårdskolen og en svømmehal.

Tietgenskolen, som er Odenses store

handelsskole og handelshøjskole, sprængte - ligesom seminariet - sine rammer i bymidten og oprettede i 1971 en Bolbro-afdeling i et nybygget højhus på Elmelundsvej.

Endelig har Odense Socialpædagogiske Seminarium til huse i Bolbro. Socialpæ-

dagerne, som dengang kaldtes børneforsorgspædagoger, overtog i 1967 en del af Bolbro Børnehjem. Da Børnehjemmet i 1973 flyttede til Nyborg, bredte pædagogerne sig i hele den gamle bygning. Skolen skiftede i 1977 navn til Odense Socialpædagogiske Seminarium.

*Tietgenskolen på Elmelundsvej er i dag Bolbros største - og højeste - uddannelsessted.
Foto: AWB 1994.*

Teater med forkert adresse

De kulturelle tilbud i Bolbro blev nulstillet, da biografen lukkede i 1977. Tilbage var værtshuskulturen med Restaurant Stadion og Hygge-Baren som de tørstigste oaser langs Middelfartvej. Men Bolbro fik i 1988 et levende teater inden for søgnegrænsen, da Nedergadeteatret flyttede sin scene til Føtex-warehusets førstesal på Middelfartvej 125-127.

Nedergadeteatret har rødder tilbage til Odense Dramatiske

Forening, som teaterglade amatører stiftede i 1948. Under navnet ODF-scenen opførte foreningen skuespil i skiftende sale i Odense, indtil den i 1966 fik fast adresse i Nedergade. Foreningen tog senere navn efter gaden i den indre by.

Navnet Nedergadeteatret fulgte i 1988 med til Middelfartvej. Teaterfolkene brød sig ikke om en navneforandring til Middelfartvejteatret.

Den usynlige kirke

Bolbro Kirke fra 1961 skjuler sig beskedent bag blokkene på Hauges Plads og Stadionvej.

Foto: Niels Nyholm 1994.

Bolbro er ældgammel, men som kirkesogn er den ung. Kvarteret blev først et selvstændigt sogn i 1952. Og kirken, der gemmer sig bag Hauges Plads, er fra 1961.

Modsat andre kirker, der knejser stolt på bakketoppe, er Bolbro Kirke lav og ydmyg - bygget i en tid, da en kirke ikke længere var det centrale samlingspunkt i et lokalsamfund. Den dukker nærmest hovedet. Ligger et sted, hvor man forventer at møde et lavprisvarehus. Kender man ikke adressen på Stadionvej, er kirken tilmed svær at finde.

Bølgerne gik højt, dengang en egnet grund skulle findes. Menighedsrådet drøf-

tede flere mulige placeringer lige fra Dybdevej i syd til Højstrup i nord. Dybdevej måtte opgives, fordi grunden var lejet ud til noget, der var mere helligt i 1950'erne, et benzinselskab.

Også kirkens facon gav anledning til mange trakasserier. Menighedsrådet ønskede i første omgang en mere traditionel kirkebygning af arkitekten Axel Jacobsen. Men da han døde, var vejen banet for Lehn Petersen-brødrenes usædvanlige bygning, der gennem årene har fået mange øgenavne: et girafhus, en raketrampe, en benzinstation.

Ikke fordi den lave kirke har noget at skamme sig over. Arkitekterne Ebbe og

Erik Lehn Petersen har skabt et originalt bygningsværk uden kirketårn, men med ovenlyskupler og små pyramider.

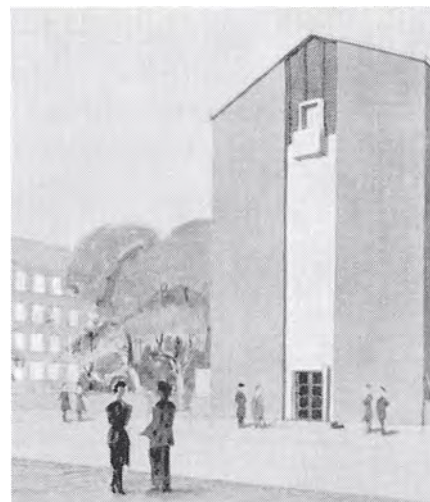
“Et brud med en tusindårig kirketradition,” skrev Fyns Social-Demokrat, som mente, at “det nok ville gibbe lidt i Maren fra Mosen, første gang hun ser Bolbro Kirke udefra, med en ægyptisk pyramide og stratosfærekupler ovenpå”.

Avisen havde dog ros tilovers for bygningen og fremhævede “det gribende samspil mellem murværk og forskellige lysvirkninger, æstetiske normer i både faste og forskudte proportioner”.

For at gøre Bolbro Kirke mere synlig ville menighedsrådet i 1980'erne sætte

Før bolbroerne fik deres nuværende kirke, gik de til gudstjeneste i et lille lejet hus på Rantzausvej over for Odense Stadion. Billedet er fra en konfirmation i 1950.

Sådan kunne Bolbro Kirke også have set ud. Arkitekttegning fra 1955.

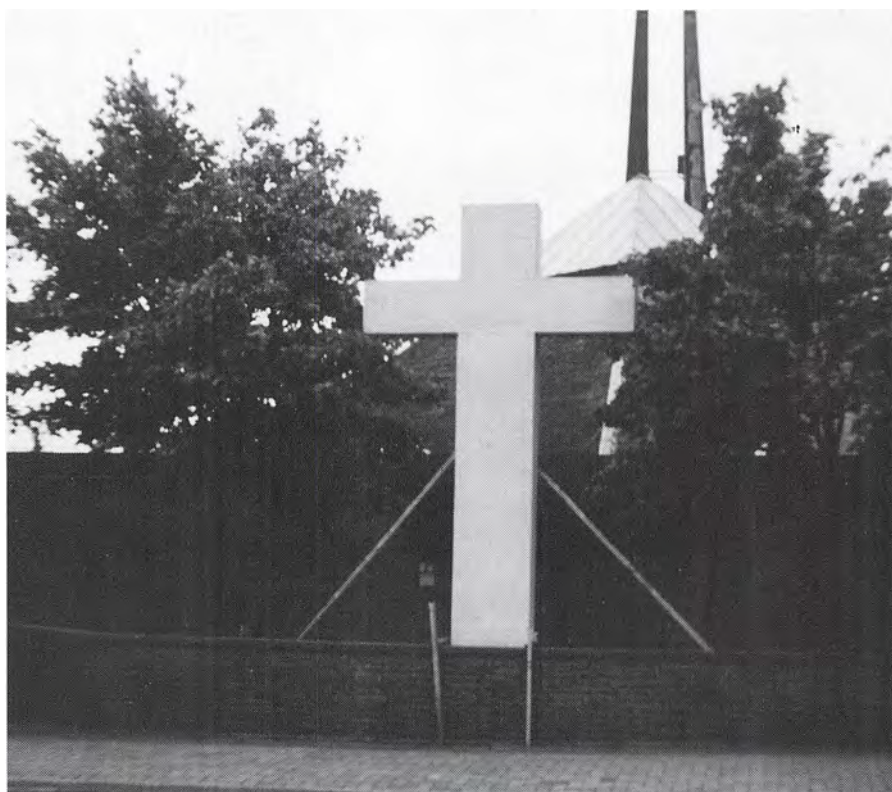
et stort betonkors foran kirken ud mod Stadionvej. Det skabte ny opstandelse. Kirken anbragte et midlertidigt kors af træ for at danne sig et indtryk af virkningen. En morgen var korset væltet. I natens mulm og mørke havde en eller flere beboere givet deres mening til kende ved simpelthen at brække korset ned.

Også de øverste kirkemyndigheder fandt betonkorset upassende. Kirkeministeriet sagde i 1987 nej til Bolbro Kirkes ansøgning om at rejse et udendørs kors.

Kirkedal blev dækdepot

Bolbros troende havde indtil 1961 ført en nomadetilværelse. Selv om forstaden blev indlemmet i Odense i 1901, hørte den i kirkelig henseende til Skt. Knuds Landsogn indtil 1902. Først da kunne Bolbros kirkegængere flytte deres søndagsudflugt fra Odense Domkirke til den nyindviede Ansgars Kirke.

Befolkningstilvæksten i 1920'erne skabte behov for lokal præste-service i Bolbro, som fik søndagsskole i 1924 og fra 1929 regelmæssige gudstjenester på Bolbro

Et syn for guder: Korset, som Bolbro Kirke stillede op, men som blev revet ned igen af ophidsede borgere.

Skole. I 1947 ansatte Ansgars Kirke en såkaldt distriktspræst med særligt ansvar for Bolbro.

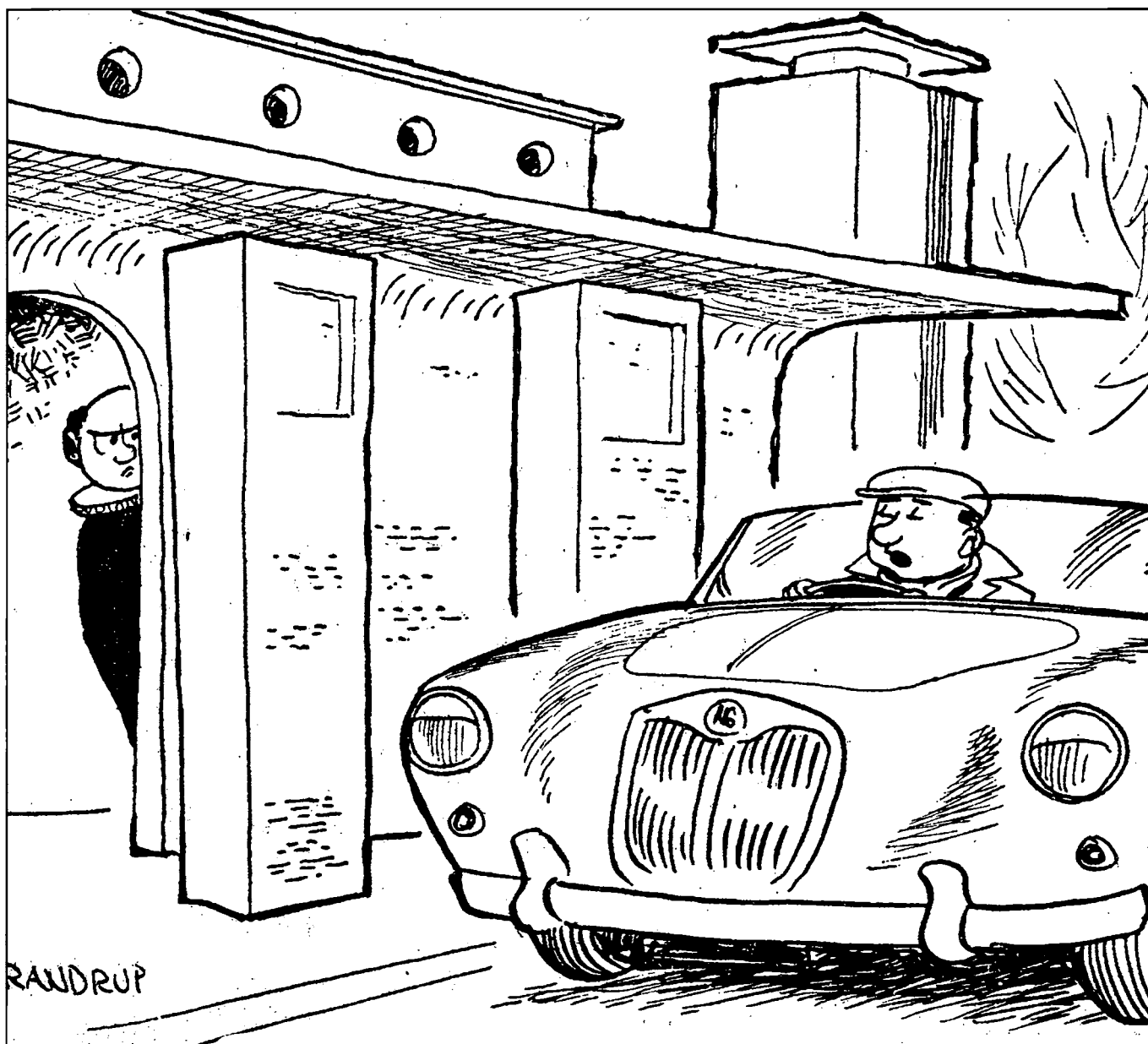
Siden har bolbroerne hver søndag kunnet gå til gudstjeneste i deres eget kvarter.

Menigheden lejede sig i 1948 ind hos Boligselskabet Ringen i et lille hus på Rantzausvej og indrettede her en kirkesal, der fungerede indtil 1961.

Kirkesalen blev derefter depot for bil-

dæk og er i dag beboerhus.

Kirkebesøget om søndagen? Det er helt normalt. Der er langt flere parkerede biler foran kirken, når OB spiller fodbold på stadion.

"30 liter super..." Med tydelig adresse til indvielsen af Bolbro Kirke havde tegneren Randrup denne kommentar i Fyens Stiftstidende.

Kold krig i Højstrup

Højstrup Øvelsesplads var fra 1987 Nordeuropas største missil-område.

Foto: Niels Nyholm 1994.

Der rejste sig et ramaskrig i Odense.

Schlüter-regeringen med forsvarsminister Hans Engell ville placere to eskadriller Hawk-raketter et sted på Fyn, hvorfra de kunne nedskyde fly og raketter fra "Ondskabens Imperium", de slemme russere. Stedet blev Højstrup Øvelsesplads i Bolbro.

Over 6.000 mennesker skrev under på en protest til byplanafdelingen i Odense Kommune. Og på 40-års-dagen for atombombningen af Hiroshima lagde demonstranter fra Fredsbevægelsen sig på Flakhaven, Odenses rådhusplads, hvor de simulerede dræbt civilbefolkning. "Die-

in" kaldte de deres happening. De frygtede, at Odense ville blive bombemål, hvis de to supermagter, USA og Sovjetunionen, gjorde alvor af deres iskolde fjendskab. Partiet VS spurgte i Folketinget, hvorfor "dette bombemål ønskes placeret ganske nær store og tætbefolkede boligkvarterer".

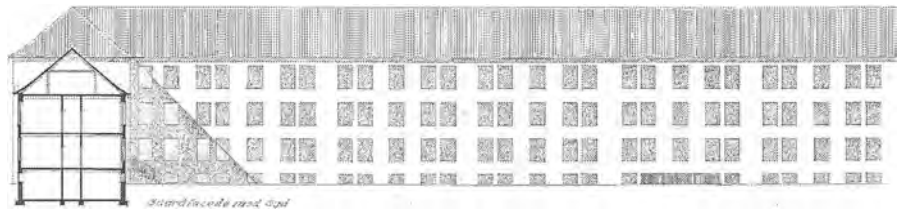
Protesterne var forgæves. Regeringen stod fast. Raketterne blev installeret på Højstrups marker i 1987.

I dag taler ingen længere om raketterne i Bolbro. Den kolde krig mellem øst og vest tæede op, da Berlinmuren faldt, og da Sovjetunionen gik i opløsning.

Faren for krig aftog, fredsbevægelsen faldt til ro, og i 2001 blev Hawk-raketterne til fusere, der blev kørt væk igen.

De to missil-eskadriller, der bestod af 114 mænd og to kvinder, havde til opgave at skyde angribende fly og raketter ned - hvis Danmark kom i krig. De kunne ramme et hvilket som helst flyvende objekt inden for 40 kilometers afstand.

Øvelsespladsen, som er en kæmpe-mæssig naturpark med skove, frugtplanter, marker og enge, bruges i dag af det lokale hjemmeværnsdistrikt, som boltrer sig blandt fasaner, ænder, harer, råvildt og agerhøns.

Hæren havde i 1940 planer om at flytte hele Odense Kaserne bort fra Sdr. Boulevard og ud til Højstrup. Kasernen skulle have set således ud. Arkitekttegning: J.K. Jepsen 1940.

Landlig idyl midt på en militærplads. Den stråttækte Svennekærgård blev brugt som undervisningslokaler, personalebolig og depot for Fynske Livregiment. Forsvaret fandt, at den var for besværlig at vedligeholde og rev den ned i 1993.

Fynske Livregiment er nedlagt. Som plaster på såret overtog Odense Kaserne dele af Sergentskolen i Sønderborg, bl.a. disse reserveofficers-elever i fuld krigsmaling på Højstrups fagre sletter. Foto: Niels Nvholm 1994.

Kampen for et nærmiljø

Da fremmedgørelsen var størst, nærbutikker lukket og Bolbro Skole nedlagt, tog Bolbro-folket selv affære.

En selvbestaltet arbejdsgruppe med repræsentanter for lokale foreninger, oplysningsforbund og skolebørnenes forældre frygtede, at Bolbro Skole ville blive forvandlet til et kontorhus, da Odense Kommune svingede sparekniven og smed eleverne ud.

Arbejdsgruppen ville sikre, at Bolbro stadig havde et kulturelt holddepunkt, når skolen døde. Det blev arbejdsgruppens held, at "lokalt udviklingsarbejde" var en politisk modesag i 1980'erne.

Direktoratet for Folkeoplysning gav i 1986 gruppen penge til at starte fritidsundervisning, cafe og værkstedsaktiviteter på en del af Bolbro Skole. Således fødtes Bolbro Brugerhus. Kvarteret havde fået sit eget forsamlingshus.

På en række beboermøder kunne bolbroerne selv foreslå, hvad huset skulle bruges til. De kom med kaffemaskiner, porcelæn, møbler, billeder osv. En lærer i vævning stillede ti væve op i Brugerhuset, og det lokale bistandskontor bidrog med to symaskiner. Ved hjælp af frivillig arbejdskraft åbnede en cafe.

Pårup Aftenskole kunne det første år tilbyde 35 aftenskolekurser i Brugerhuset, der desuden blev ramme om brugerstyrede aktiviteter som cykelværksted, keramikværksted og fællesspisninger.

Bolbro Brugerhus nåede hurtigt et besøgstal på 125-150 mennesker om dagen, og de følgende år blomstrede fantasien yderligere: Rockmusical, kabaret, selvhjælpsgrupper for syge, legestue, bridge, foredrag, fællessang, tyrkisk underholdning osv. Grundideen er, at Bolbro Brugerhus ikke skal være et fritidssupermarked med færdige varer på hylderne, men et hus, hvor brugerne selv bestemmer indholdet og har medansvar for husets liv.

Bolbro Skole er blevet genfødt som lokalt aktivitets- og kulturhus.

Foto: AWB 1994.

*Amatørskuespil og papirclip er nogle af de mange aktiviteter i Bolbro Brugerhus.
Foto: Niels Nyholm 1992.*

Den første projektleder i Bolbro Brugerhus var en nyuddannet cand. rer. soc. fra Odense Universitet, Elsebeth Gerner Nielsen. Hun bestred jobbet fra 1986 til 1988. Senere blev hun kulturminister.

Brugerhuset kom i 1992 på budgettet i Odense Kommune som et lokalt aktivitets- og kulturhus under ledelse af Pårup Aftenskole.

Andre af Bolbro Skoles tomme lokaler blev tildelt Samvirkende Idrætsklubber i Odense (SIKO), således at Bolbro nu er centrum for den odenseanske sportsverden, både praktisk og administrativt.

Blok-tilskud

Også Højstrup-blokkene havde fået nok af tomhed, ensomhed eller tosomhed i de små lejligheder.

Beboere og foreninger i Højstrup skabte i 1989 sammen med sagsbehandlere fra Tarup Områdekantor et såkaldt "Projekt Livskvalitet". Højstrups boligblokke havde fået ry for hærværk, alkohol- og narkomisbrug. "Projekt Livskvalitet" gav beboerne nogle mere kreative muligheder såsom dans, gøgl, aktivitetsdage og orienteringsløb.

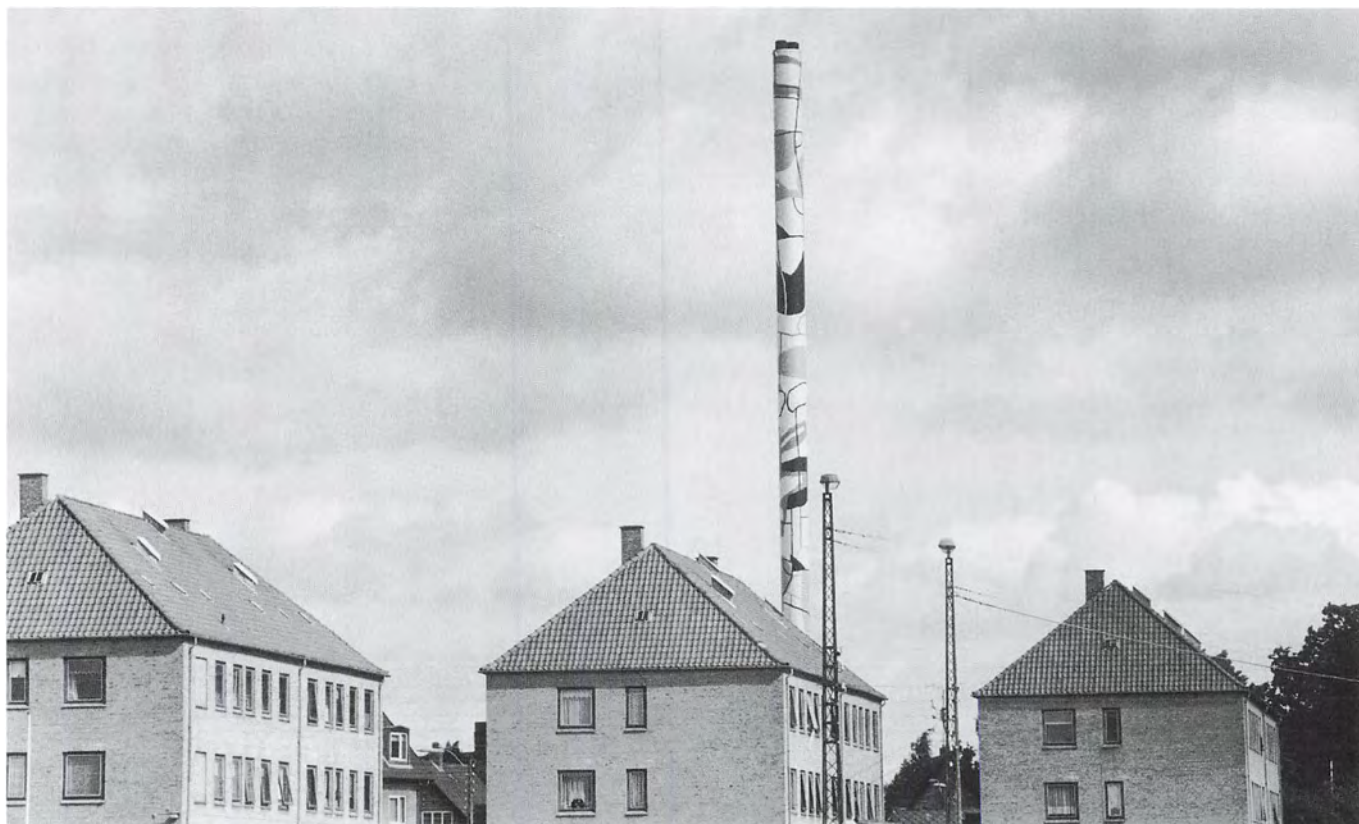
Tre år senere søsattes et tværfagligt socialt projekt i Højstrup. Projektet, der slet og ret kaldes for "Projekt Højstrup", har til formål at dæmme op for ungdomskriminalitet og øge livskvaliteten i området.

Parterne i projektet er Højstrupskolen og Højstrup Ungdomsskole samt kommunale socialarbejdere. Da samarbejdet startede i 1992, var der registreret 40 ungdomskriminelle i Højstrup-området. To år senere var det lykkedes at begrænse antallet til ni personer og at få skabt et netværk, der støtter unge og deres familier.

Idyllisk ser der ud mellem blokkene, efter at Højstrup-kvarteret er vokset til. Men blokkene har også fået ry for hærværk, alkohol- og narkomisbrug.

Foto: Niels Nyholm 1994.

Bolbro har fået nyt vartegn, dog kun 78 meter højt. Med hvid, sort, gul og brun maling står skorstenen ved Bolbros fjernvarmecentral nu og peger mod himlen. Maleren Kjeld Ulrich, gammel Bolbro-dreng, skabte i 1993 den nye "skulptur". Foto: Niels Nyholm 1994.

Mere sognetænkning

Vejen til et harmonisk Bolbro er længere end Middelfartvej.

Men forhåbentlig lige så bred.

Bolbro er stadig bilernes og parkeringspladsernes, og de lokale fikspunkter er få, både i det arkitektoniske miljø og i beboernes kultur og bevidsthed.

Som Odenses tidligere borgmester Verner Dalskov har sagt til denne bogs forfatter: "Der er ikke så meget sognetænkning i Bolbro - det er nok, fordi bydelen har tilhørt Odense så længe."

Ikke fordi eksborgmesteren æggede til kamp for en selvstændig Bolbro Kommune,

ne, selv om indbyggertallet såmænd godt kunne berettige en løsrivelse. Næh, Verner Dalskov hentydede til, at mange af de sogne, som blev indlemmet i Odense i 1970, har en stærkere lokalpatriotisme og kvartersfølelse end Bolbro.

Bydelen mod vest har fundet sig i for meget. Gaders og gårdes totale udslettelse, så al debat om ødelæggelserne i Odense Centrum burde forstumme. De er ren humanisme sammenlignet med byplanlæggerens bombardement af Bolbro.

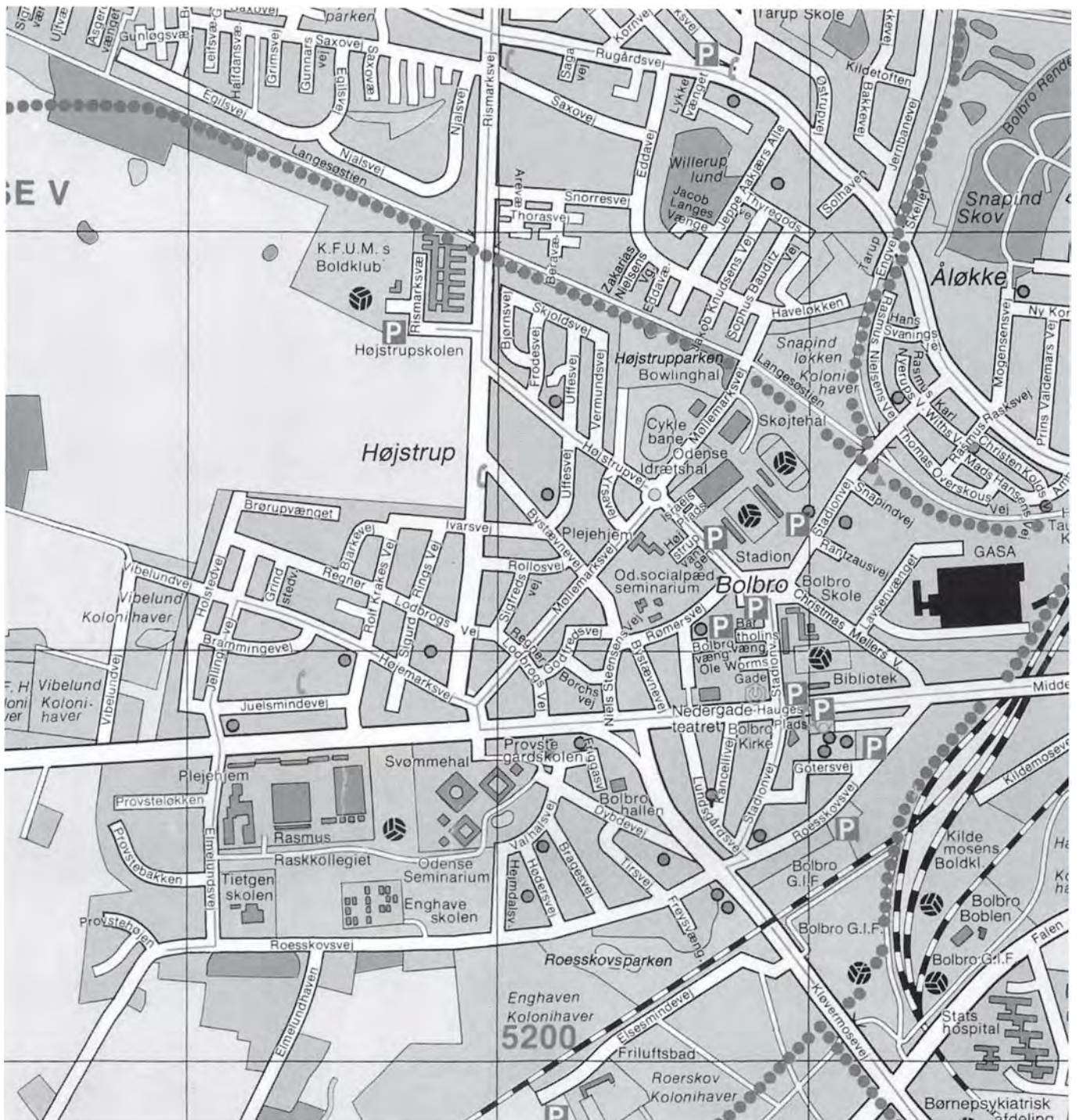
Skal udviklingen vendes, må bolbroerne selv rejse debat om deres bydels fremtid og kræve den sammenhæng mellem bolig, fritid og arbejde, der skaber

harmoniske mennesker og miljøer.

Det sker heldigvis i stigende grad. Aktive borgere stiftede i 2001 Borgerforeningen Bolbro Sogn, som allerede har haft held med en vigtig mærkesag. Odense Kommune imødekom samme år foreningens ønske om blå stednavneskilte ved Bolbros grænser.

Det er ikke kun en trafikal begivenhed. Den er også kulturel. Skilte og postadresser er holdepunkter, der binder en bydel sammen og skærper bevidstheden om dens navn.

Det kan en lokalhistorisk beretning forhåbentlig også være. Nu er den skrevet.

Bolbro 1991

Skriftlige kilder

- Anders W. Berthelsen: "Den røde klub på Grønløkken" i: *OKS 1930-1990. Jubilæumsskrift for Odense Kammeraternes Sportsklub*. Odense 1990.
- Anders W. Berthelsen: *Frispark, om den danske fodboldbevægelses historie*. Kbh. 1983.
- Anders W. Berthelsen: *Skibhus-bogen*. Odense 1993, 2009.
- Bolbro Boldklub 1925-75. Jubilæumsskrift*. Odense 1975.
- Bolbro Gymnastikforening 1937-62. Jubilæumsskrift*. Odense 1962.
- Bolbro Skole*. Pjecer. 1976, 1981.
- Bolbro Skole lever stadig*. Odense 1985.
- Boldklubben 1913 gennem 75 år*. Odense 1988.
- Byhistorisk Udvalg: *Odensebogen 1993*.
- Kurt Dahl Christiansen og Jørgen Thomsen: *Ak, hvor forandret*. Odense 1983.
- Erna Sophie Elisabeth Christoffersen: *Privat erindringsmanuskript. Danske Opdragelseshjem i Billeder og Tekst*. 1926.
- De Danske Sukkerfabrikker 1872-1922*. Kbh. 1922.
- Det grønne Odense i 125 år*. Odense 1990.
- Jan Eriksen: *Brødrene Olsen - et stjernesku*. Kbh. 2000.
- Fehr & Co. 1926-66. Jubilæumsskrift*. Odense 1966.
- R. Fenger: *Sukkerroedyrkning paa Fyen*. 1888.
- Frelsens Hær: *Tre salvasjonisttyper*. Oslo 1955.
- Fyns Håndbold Forbund 1933-83. Jubilæumsskrift*. Odense 1983.
- Fynske Minder 1960-62. Fynske Minder 1977. Gartnerens Salgsforening i Odense gennem 25 år*. Odense 1954.
- Sigurd Groving: *Bolbros egenart og særlige bevidsthed*. Udateret duplikat.
- Ib Vagn Hansen: *Fra Th. Ellegaard til Palle Lykke*. Odense 1958.
- Søren Hansen: *Træk fra Odense under den tyske Besættelse*. Odense 1945.
- Haveforeningen Haugstedsminde 100 år*. Odense 1993.
- Haveforeningen Enghaven 50 år*. Odense 1994.
- H. St. Holbeck: *Odense Bys Historie*. Odense 1926.
- H.H. Jacobsen: *Fast i nød. Fynske Livregiment 1614-1964*. Odense 1964.
- O. Iskov: *Odense Sporvej 1911-52*. Odense 1986.
- Creutz Jensen (red.): *Fynsk Fodbold gennem Tiderne i Tekst og Billeder*. Odense 1946.
- H.C. Johansen m.fl.: *Fabrik og bolig*. Odense 1983.
- C.H. Kristensen: "Bolbro Sogn 25 år" i: *Bolbro Kirke*. Odense 1977.
- Lene Kryger og Birgit Mortensen (red.): *Stifter til en mosaik om dansk folkeoplysning*. Odense 1992.
- Købmandsforeningen for Odense & Omegn. Jubilæumsskrift*. Odense 1950.
- Landsbyregistrering i Fyns Amt*. Odense 1983.
- Eva Lund: *Beboere i det gamle Bolbro*. Odense 1990.
- Siegfred Lundgaard: *Med dagvognen til Sprattøborg*. Erindringsmanuskript.
- Birgit Mortensen: *Statusrapport, Bolbro Brugerhus*. Odense 1990.
- Elsebeth Gerner Nielsen: *20 måneder med et brugerhus*. Odense 1988.
- Richard G. Nielsen: *Odins Taarn*. Odense 1983.
- Odense Byråds forhandlinger. *Odense bys historie*. Bind 1-10. Odense 1979-1988.
- Odense Socialpædagogiske Seminarium 25 år*. Odense 1992.
- Odense Vejviser*. Alle årgange.
- Niels Marius Olsen: *Bolbro fra landsby til forstad*. Erindringsmanuskript. *Provstegårdskolen 25 år*. Odense 1992.
- Jens Rasmussen: *En kirke bygges*. Odense 1986.
- Gunnar Rosling: "På Hollændergården i Bolbro" i: *Fynske Årbøger 1968-70*.
- H.V. Rygner: *Udfaldsvejene i Odense*. Odense 1926.
- Lars Skov: *Sundhed og lokalsamfund*. Odense 1988.
- Socialdemokratiet Odense 2. kreds. Jubilæumsskrift 1896-1986*. Odense 1986.
- Søhus. Årsskrift 1975. Sådan var det også. Beretninger om livet på Bolbro Skole 1913-33*. Udateret.
- J.P. Trap: *Danmark*. Kbh. 1873, 1899, 1923.
- Johs. Trolle: *Danske Gartnerivirksomheder*. 1934-36.
- Johnny Wøllekær: *Odense i bevægelse - strejftog i byens idræts historie*. Odense 2001.
- Bo Østlund: *Fabrikken der ikke ville dø*. Assens 1992.
- Bolbro Aktivitetsavis.
- Bolbro-Nyt. 1964-65. Kommunistisk lokalblad.
- Bolbro-Nyt. Medlemsblad for Bolbro Gymnastik- & Idrætsforening. Bygge-Forum. 1952.
- Børnesagens Tidende. 1913.
- "Da Odense gik amok." Temaavis, udgivet af Fyens Stiftstidende. 1993.
- Fyens Stiftstidende.
- Fyns Social-Demokrat.
- Fyns Tidende.
- Gartner-Tidende. 1954, 1963.
- Havekunst. 1966.
- Odense Posten.
- Skulkenborg Tidende.
- Ugeavisen Odense.

Noter

Side 11: Fotos fra Odense Stadsarkiv.

Side 18: Bolbro Mølle lå på adressen Middelfart Landevej 197. Foto: H. Lønborg ca. 1918, Odense Bys Museer.

Side 20: Gadenavnet Bolbrogade vendte i 2003 officielt tilbage, da borgerne ønskede dette i forbindelse med et kommunalt projekt om forskønnelse og forbedringer i Bolbro. Odense Kommune har dog ikke sat skilte op med gadenavnet, men derimod monteret et skilt med navnet Bolbrovænget på hjørnet ved Rømersvej.

Side 23: Interview med Kurt og Bent Hansen er foretaget i 1994.

Side 26-27: Interview med Ingrid Hal-lundbæk og Karla Rasmussen er foretaget i 1994 og opdateret i 2002. Begge er døde.

Side 39: Nederste foto er fra Odense Stadsarkiv.

Side 44: Nederste foto er fra Odense Stadsarkiv.

Side 46: Foto er fra 1994.

Side 47: Øverste foto: E. Christoffersen, ca. 1939, Odense Bys Museer.

Side 59: Foto til højre er fra 1994.

Side 74: Begge billeder er postkort, Odense Bys Museer.

Side 75: Nederste foto: Ukendt fotograf, Odense Bys Museer.

Side 86: Ukendt fotograf, Odense Bys Museer.

Generelt: Sortebrødre Torv hed indtil 1965 Sortebrødretorv. Derfor indeholder denne bog begge stavemåder.

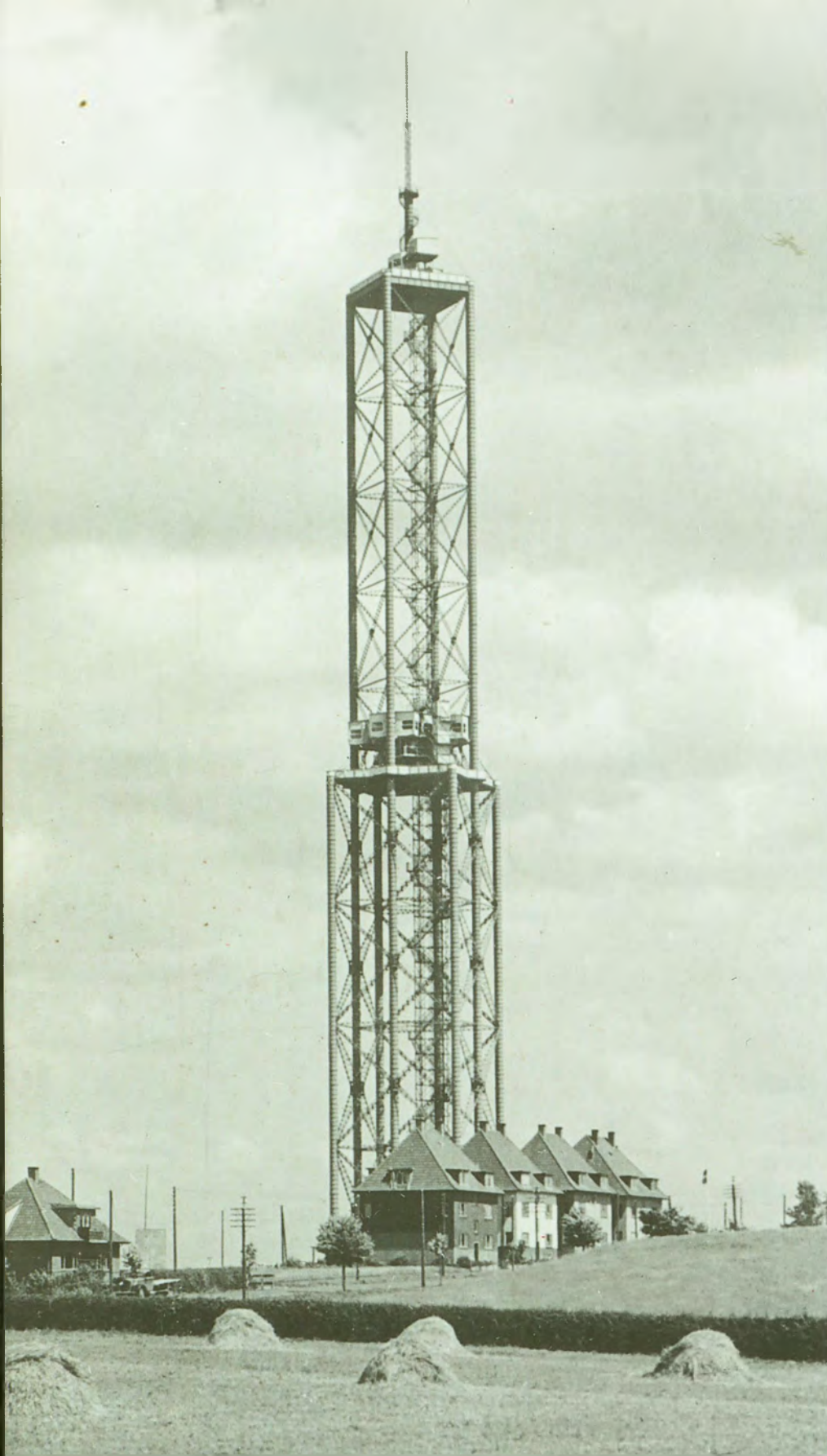
Generelt: Ved citater er benyttet nutidig retskrivning.

Generelt: Fotos uden kildeangivelse er stillet til rådighed af privatpersoner og er i mange tilfælde uden datering.

Bolbros gadenavne

Årstallene i parentes angiver så vidt muligt, hvornår gaderne er anlagt eller navngivet. Kilderne er Odense Kommunes byplanforvaltning samt Odense Vejviser.

- Arevænget (1963).** Efter islandsk historieskriver og høvding.
- Bartholinsvænget (1924).** Thomas Bartholin, dansk videnskabsmand (1616-1680).
- Beravænget (1963).** Efter en dronning, omtalt i islandsk saga.
- Berghthorasvej (1962).** Efter Njals hustru i islandsk saga.
- Bjarkevej (1952).** Efter dansk sagnhelt. Hed fra 1951 til 1952 Bjarkevænget.
- Bjørnsvej (1947).** Efter nordisk sagnhelt.
- Bolbro Engvej.** Førte fra Bolbrogade til Husmandsskolen i Tarup.
- Bolbrogade (ca. 1902).** Tidligere en del af Bolbro Engvej.
- Bolbrovænget (1935).** Tidligere sidevej til Bolbrogade.
- Borchsvej (1944).** Efter den danske videnskabsmand Ole Borch (1626-1690).
- Bragesvej (1924).** Efter nordisk gud.
- Brammingevej (1935).** Efter jysk stationsby.
- Brørupvænget (1963).** Efter jysk stationsby.
- Bystævnevej (1943).** Efter plads i landsbyen, hvor bønderne mødtes for at træffe beslutninger. Bystævnet i Bolbro lå ved hjørnet Bystævnevej/Rømersvej. Bystævnevej var tidligere en del af Gl. Rismarksvej.
- Christmas Møllers Vej (1948).** Efter den konservative minister John Christmas Møller (1894-1948), kendt for sin modstand mod den tyske besættelsesmagt. Tidligere en del af Højstrupvej.
- Dybdevej (1924).** Navnet skyldes højdeforskel i terrænet.
- Egilsvej (1954).** Islandsk høvding og digter.
- Elmelundsvej.** Fører til landsbyen Elmelund.
- Freysvænget (1924).** Efter nordisk gud.
- Friggasvej (1924).** Efter nordisk gudinde.
- Frodesvej (1947).** Efter sagnkongen Frode Fredegod.
- Gl. Rismarksvej.** Indtil 1953 navnet på den del af Rismarksvej, som gik fra Højstrupgårdene til Tarup.
- Godfredsvej (1920).** Dansk konge, død 810.
- Gotersvej (1943).** Efter et østgermansk folk.
- Grimsvvej (1956).** Person i islandsk saga.
- Grindstedvej (1950).** Efter jysk stationsby.
- Gunløgsvænget (1962).** Person i islandsk saga.
- Gunnarsvej (1954).** Hovedperson i den islandske Njals Saga.
- Halfdanskvænget (1962).** Person i islandsk saga.
- Hauges Plads (1946).** Efter den socialdemokratiske minister Christen Nielsen Hauge (1870-1940). Boede i Odense og var formand for Arbejdernes Boligforening. Pladsen hed tidligere Bolbro Torv.
- Hejmdalsvej (1924).** Efter nordisk gud.
- Holstedvej (1935).** Efter jysk stationsby.
- Hødersvej (1924).** Efter nordisk gud.
- Højemarksvej (1920).** Navnet foreslået af stadsingeniør H. V. Rygner, fordi vejen går over "det høje terræn nordvest for møllen".
- Højstrupvængen (1979).** Sidevej til Højstrupvej.
- Højstrupvej (1939).** Efter Højstrupgårdene.
- Israels Plads (1976).** Odenses israelske venskabsby, Petah-Tikva, har skænket stenen på pladsen foran Odense Idrætshal.
- Idunsvej (1924).** Nordisk gudinde. Vejen nedlagt i 1950'erne, da ringvejen blev anlagt.
- Ivarsvej (1946).** Efter vikingehøvdingen Ivar Benløse.
- Jellingvej (1935).** Efter jysk stationsby.
- Juelsemindevej (1954).** Efter jysk stationsby.
- Kancellivej (1800-tallet).** Bebygget fra 1908. Efter det nedrevne "Kancellihuset".
- Kløvermøsevej (1919).** Efter gammelt stednavn.
- Lavsenvænget (1963).** Efter GASA's første formand, Lavst Lavsen.
- Leifsvænget (1962).** Person i islandsk saga.
- Lundsgårdsvej (ca. 1908).** Efter den senere nedrevne Lundsgård.
- Middelfartvej (1937).** Hed tidligere Middelfart Landevej.
- Møllemarksvej (1920).** Efter Bolbro Mølle, som lå på Bolbro Bakke.
- Niels Hemmingsens Vej (1933-1969).** Efter dansk videnskabsmand (1513-1600). Hed tidligere Bolbro Engvej. Gik fra Rømersvej mod nord.
- Niels Steensens Vej (1944).** Efter dansk videnskabsmand (1638-1686).
- Njalsvej (1953).** Hovedperson i islandsk saga.
- Ole Worms Gade (1921).** Dansk videnskabsmand (1588-1654).
- Provstebakken (1976).** Efter den nedrevne Provstegård.
- Provstehøjen (1976).** Efter Provstegård.
- Provsteløkken (1981).** Efter Provstegård.
- Rantzauvej (1948).** Feltherren Johan Rantzau (1492-1565).
- Regner Lodbrogs Vej (1920).** Efter dansk sagnkonge.
- Rismarksvej (1800-tallet).** Efter gammelt marknavn i Bolbro.
- Rismarksvænget (1964).** Sidevej til Rismarksvej.
- Roesskovsvej (1924).** Efter en skov, Roesskov, også kaldet Rodesskov.
- Rollosvej (1946).** Efter dansk sagnhelt.
- Rolf Krakes Vej (1933).** Efter dansk sagnkonge. Hed tidligere Helgesvej.
- Rømersvej (1944).** Efter den danske videnskabsmand Ole Rømer (1644-1710). Tidligere en del af Bolbrogade.
- Saxovej (1953).** Efter dansk historieskriver.
- Saxovænget (1954).** Sidevej til Saxovej.
- Sigfredsvej (1920).** Dansk konge i 700-tallet.
- Sigurd Rings Vej (1920).** Dansk sagnkonge.
- Skjoldsvej (1947).** Dansk sagnkonge.
- Snapindvej (1948).** Efter stednavnet Snapind, som indtil 1966 også var navnet på holdeplads på Nordfyenske Jernbane.
- Snorresvej (1941).** Islandsk historieskriver.
- Stadionvej (1948).** Efter Odense Stadion, som åbnede i 1941. Hed fra 1922 Snapindvej.
- Thorasvej (1963).** Person i islandsk saga.
- Tirsvej (1924).** Efter nordisk gud.
- Uffesvej (1947).** Efter dansk sagnhelt.
- Valhalsvej (1924).** De nordiske guders hal.
- Vermundsvej (1947).** Dansk sagnkonge.
- Vibelundvej (1977).** Efter den nedlagte Vibelundgård i Stegsted.
- Yrsavej (1947).** Efter sagnkongen Rolf Krakes mor.
- Eddavej (1947), Eddavænget (1962), Jakob Langes Vænge (1953), Jakob Knudsens Vej (1953), Jeppe Aakjærs Allé (1953), Sophus Bauditz Vej (1953), Thyregodsvej (1953), Zakarias Niensens Vej (1953) og Haveløkken (ca. 1968)** tilhører Tarup-delen af Bolbro Sogn og omtales i Tarup-Paarup bogen.

Bolbro er Odenses affyringsrampe mod vest. En efterkrigs-forstad med boligblokke på stribe. Men Bolbro har også en historie, der går flere hundrede år tilbage. Med roeavlere og Bolbro-bisser. Med husvildeboliger og hjemløse børn. Med jernbanearbejdere og skidtmænd. Med sabotører og uheldige krigshelte. Med halshugning, cirkus og dyrskue. Med Odenses største skole. Med al slags sport. Med Europas næsthøjeste tårn, Bolbros stolthed, som blev kastreret af bombemænd under krigen.

**Cand.mag. og journalist
Anders W. Berthelsen
fortæller historien.**

**4. UDGAVE, 2009
ISBN 978-87-88475-34-0
Forlaget Skulkenborg**